

З цим номером журналу виходить музичний додаток «Контрапункт»

Тиждень
український www.tyzhden.ua

ГАНС РОСЛІНГ
ПРО ТЕ,
ЯК ЗМІНЮЄТЬСЯ
СВІТ

№ 30 (195) 22 – 28 ЛИПНЯ 2011 р.

«С МЫСЛЬЮ О ВЕРЕ»

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

Через відсталість, негуманність,
мракобісся російський православний світ
втрачає вплив

ISSN 1996-1561

9 771996 156002

ВІДКРИЙТЕ ДЛЯ СЕБЕ СВІТ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ КНИГИ!

ж і к

Клуб інтелектуальної книги

У НАШОМУ КЛУБІ:

Найкраща література всесвітньо відомих авторів, ретельно відібрана для інтелектуалів та любителів якісної літератури

Своєчасні та якісні анотації, відгуки та фахові рецензії допоможуть вибрати книжку, що відповідає саме вашим запитам

Клубна ціна на 20% нижча за роздрібну. Лише для членів клубу ми пропонуємо значно дешевші книжки. Такого ви не знайдете у книгарнях!

Унікальна можливість замовити нову книжку, яка ще не надійшла у продаж

Різні варіанти оплати і доставки, які ви можете обрати для своєї зручності

ПРО ІНШІ ПЕРЕВАГИ ДЛЯ ЧЛЕНІВ КЛУБУ

ДІЗНАЙТЕСЯ НА НАШОМУ САЙТІ:

www.ibookclub.com.ua

тел. (044) 209-34-94

(067) 402-28-64

Передплатникам журналу «Український тиждень» надається додаткова знижка 10% клубної ціни

Революція
нон-стоп

4

Випробування на
спроможність
Чи довго нинішня
влада дивуватиме
позитивними
змінами у зовнішній
політиці

6

Розпрягайте,
хлопці, коней
Чому Володимир
Путін не отримає
німецької
громадської премії
«Квадрига»

8

ВПРИТУЛ

Ігор Лосєв
про печерське
«правосуддя»
між
Лейпцигом
та Москвою

10

Паломництво
до нью-йоркської Феміди
Тимошенко проти Фірташа.
Чи доведе екс-прем'єрка
в американському суді порушення
прав українського народу компанією
«РосУкрЕнерго»

16

Інфляційний трамплін
Чому офіційні показники
індексу споживчих
цін кардинально
відрізняються від
динаміки вартості товарів
і послуг у магазинах

18

Ілюзія
«Третього
Риму»
Чому
звучується
«Русській
мір»

20

Юрій
Макаров
про
церковну
содомію

25

Сергій
Гравовський
про задачу
Севастополя
Росії

29

Розділені Штати
Європи
Чим загрожує
Євросоюзу
регіоналізація
континенту

30

Дорога
до Рима
Чи поглиблють
боргові
проблеми
Італії кризу
євро

36

Закономірність
контрреволюції
Колишній посол
Франції Філіпп
де Сюрмен
про майбутнє Європи
і місце України в ній

МИ

38

Янки повертаються?
Як позначиться
вбивство брата
президента
Афганістану на
політиці США в
регіоні

40

Статистика-шоу
Шведський
науковець Ганс
Рослінг про те,
куди рухається
світ

42

Мшвідобіт,
СРСР!
Як Грузія
позбувається
чорного
минулого

46

Меседж із
пляшки
Про що може
розповісти
скляна тара

50

НАВІГАТОР

Посольство культури
Тиждень розмовляв
із керівництвом Гете-
Інституту про специфіку
роботи організації в
пострадянських державах
та її плани в Україні

56

Ще один рік
гармидеру
Актор Джим
Бродбент про
силу імпровазації
та принади
похилого віку

60

Бумеранг
повертається
Австралія –
країна
фізкультурників
і оптимістів

62

Обкладинка
В. Перов.
«Чаепитие
в Мытицах,
близ
Москвы»

Тиждень

№30 (195) 22-28.07.2011

Засновник ЕСЕМ Медіа ГМБХ
Видавець ТОВ «Український Тиждень»
Головний редактор Сергій Литвиненко
Заступники головного редактора
Ростислав Павленко, Наталія Петринська
Оглядачі Юрій Макаров, Дмитро Вовнянко,
Андрій Дуда, Алла Лазарева
Редактори Жанна Безп'ячук, Дмитро Губенко,
В'ячеслав Дарлінянц, Роман Кабачні,
Дмитро Крапивенко, Ігор Кручик, Андрій Лаврик,
Олена Максименко

Журналісти Богдан Буткевич, Інна Загородня,
Олександр Михельсон, Аліна Пастухова,
Олена Чекан
Відповідальний секретар Віталій Столига
Арт-директор Андрій Єрмоленко
Дизайнери Ганна Єрмакова,
Тимofій Молодчиков
Художник Павло Ніц
Більд-редакція Олександр Чекменів,
Валентина Бутенко
Фотограф Андрій Ломакін
Кольорокоректор Олена Шовкопляс
Літературні редактори Юрій Бедрик,
Лариса Мінченко, Марина Петрова
Коректори Росіна Ларіна, Ірина Павленко

Фінансовий директор Андрій Решетник
Директор зі збуту Олександр Грищенко
Директор з реклами Олена Андрєєва
e-mail: olena.andreeva@tyzhden.ua
Skype: tyzhdenadvert
тел.: 067 407-10-89
Відділ промо та маркетингу Ганна Кашеїда
Голова редакційної ради Роман Цуприк
Видається з 2.11.2007 р.
Свідоцтво про державну реєстрацію
КВ №13005-1889Р від 13.08.2007 р.
Адреса для листування 03067, Київ, а/с №2
Адреса редакції та видавця
03067, Київ, Машинобудівна, 37

E-mail: office@ut.net.ua.
Тел.: (044) 351-13-00
Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК»,
Київ, вул. Магнітогорська, 1
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК №1447 від 28.07.2003 р.
№ зам. 115147
Наклад 41 500
Номер підписано до друку 20.07.2011 р.
Виходить щоп'ятниці.
Розповсюджується в роздрібній торгівлі
та за передплатою.
Ціна договірна. Передплатний індекс 99319

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на літредагування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються. Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе

Матеріали, позначені літерою «Р»,
під рубрикою «Трибуна» та на сторінку тлі,
публікуються на комерційній основі

Вигідні депозитні програми
Кредитування – від 17% річних у гривні
Сплата комунальних платежів - без комісії (на користь КП «ГІОЦ»,
ВАТ «Укртелеком», АТ «Київенерго», ЗАТ «Воля-кабель»)

ПРИВАТНИМ КЛІЄНТАМ

Надійна допомога
та підтримка!

Банківська ліцензія НБУ
№14 від 14.07.2009 р.

Головний офіс ПАТ «АКБ «КІВ»: 01601, м. Київ, вул. Б. Хмельницького, 16-22, тел.: (044) 206-51-88

www.bank.kiev.ua

Революція нон-

Сотні тисяч протестувальників повернулися 15 липня на кар'єрську площу Тахрір та площі інших єгипетських міст. Єгиптяни невдоволені тим, що ключові фігури колишнього режиму диктатора Хосні Мубарака переважно залишилися на своїх місцях і мало хто з них був притягнений до відповідальності військовими, які взяли владу у свої руки. Вони вимагають проведення обіцяних реформ та пришвидшення суду над Мубараком. Під тиском громадськості прем'єр-міністр країни Ессам Шараф був змушений 18 липня оголосити про призначення 12 нових міністрів. Попри обіцяні перестановки в уряді, багато протестувальників не збираються йти з площ, доки не будуть виконані всі їхні вимоги. Тим часом в Александрії (фото знизу) на середземноморських пляжах аншлаг: революція революцією, а літо ніхто не скасовував.

Фото: REUTERS, AP

14 липня
Білоруська міліція вкотре розіграла «мовчазний» мітинг опозиції. Понад 100 затриманих

15 липня
Багатотисячні мітинги в Єгипті. Протестувальники вимагають негайного проведення реформ

16 липня
У Румунії з потяга вкрали 64 боєголовки до ракет. За кілька днів їх було знайдено

Випробування на спроможність

Київ охолов до Кремля: чи надовго?

Якщо в нинішньої влади на чолі з президентом і є шанс знайти підтримку громадян та повагу в світі, то він залежить від здатності позитивно дивувати – діяти ефективно і в інтересах країни. Інакше – хоч скільки виголошуй заяв, очищуй показово владу від попутників на кшталт молодших Мармазова чи Грача (які нещодавно втратили посади), навіть лови найбільш знахабнілих із них на корупції (як-от Василя Волгу) – люди не повірять. А рейтинги тепер сягають величин, коли перемога на виборах-2012 стає можливою хіба що внаслідок масштабних маніпуляцій і фальсифікацій.

Починати змінюватись завжди легше у сферах, де перетворення природніші або впливають із безпосередніх життєвих потреб. Для української влади такою царинною є зовнішні відносини. Орієнтуючись на ринки країн ЄС для експорту своєї продукції, а також тверезо оцінюючи власні шанси у змаганні з російським капіталом, підтримуваним державою, керівництво країни виявилось несподівано складним партнером для росіян у регіоні. І це один із моментів діяльності нинішньої влади, що викликали сильний позитивний подив.

Вочевидь, спрацював інстинкт самозахисту, і невидні країні (й водночас українським олігархам) інтеграційні ініціативи на кшталт входу до Митного союзу з Росією і К^о чи злиття Нафтогазу з Газпромом спускають на гальмах, обсталяють зустрічними пропозиціями (на кшталт загадкової «формули 3 + 1»).

Щоправда, тримаючи оборону на стратегічних напрямках, українська влада може припуститися традиційної помилки, знехтувавши «дрібницями». Так, перспективи передання Газпрому частини газорозподільних мереж та підприємств титанової галузі може змінити баланс інтересів, створивши для російської сторони додаткові умови тиску. Тому, якщо для влади захист економічних національних інтересів – це

серйозно, жодні міркування про тимчасову вигоду конкретних осіб не можуть переважати стратегічного мислення.

У цьому зв'язку згадується «одкровення тижня» – «відвертість» голови ради директорів українського виробника двигунів «Мотор Січ» В'ячеслава Богуслаєва стосовно того, що держава «гарантовано» буде в Митному союзі, розмови про «3 + 1», виявляється, – для відводу очей опонентів, а як «деяких» посадять, то й очей не треба буде замилювати. Ось тільки придумають,

Тиждень в історії

22 липня 1921 року

У газеті «Селянська правда» з'явився перший фейлетон Павла Губенка під псевдонімом Остап Вишня

23 липня 1974 року

Скинута диктатура «чорних полковників» у Греції

24 липня 1751 року

Указ сенату про підпорядкування Коша Запорозької Січі гетьману Кирилові Розумовському

17 липня

На прощу до Зарваниці (Тернопільська обл.) зібралися близько 100 тис. греко-католиків

18 липня

Окружний адмінсуд Києва підтвердив законність указу про визнання воїнів ОУН-УПА учасниками боротьби за незалежність

19 липня

Сирія визнала незалежність Палестини в кордонах 1967 року

20 липня

Заарештували экс-лідера боснійських сербів Горана Хаджича

чим компенсувати 20% бюджету, що їх забезпечують митні збори (які доведеться скасувати, щоб знаходження з мит передавати у «спільний кошик», тобто Росії). І прикрий осад залишився від того, що товарного кредиту на газ не дали, та й досі платити вимагають. От вручили б його – і «доріжку в Москву» лизали б. Дивно це чути від керівника підприємства, яке чи не найдужче зазнає конкурентного тиску з боку російських виробників.

Важливо інше: кредиту, за який богуслави ладні на все, РФ виділити й не може. У самих скрута. Тим більше, що Німеччина не «повелась» на будівництво третьої черги «Північного потоку», не бажаючи «обсаджуватись» новими російськими трубами й фінансувати забаганки Кремля. «Південний потік» таки помре, не народившись: німці інтересу не виявляють, італійцям, які стоять на порозі кризи (див. стор. 36), не до проєктів, а турки все зволікають із дозволом на будівництво труби своєю територією, витягуючи з Росії максимум поступок.

Нині, як казав класик, склалась «унікальна ситуація»: у всіх криза, всі рахують гроші, у всіх можливості обмежені. І зараз непохитне обстоювання своїх інтересів вчасне як ніколи: говорячи суворо і впевнено, можна домовитися про прийнятні умови. Але для цього необхідні кілька принципових речей. По-перше, перейти від реагування до формування власних ініціатив. Наприклад, ідея «енерготранзитного простору», який дав би змогу об'єднати інтереси країн-транзитерів, залишається актуальною. По-друге, час серйозно задуматись над енергозбереженням. Парадокс: українські можновладці б'ються над здешевленням імпорту газу, а підприємства лише нарощують споживання (за п'ять місяців 2011 року надходження його більш ніж удвічі зросло порівняно з тим самим періодом 2010-го). Зрештою, по-третє, дурниці у внутрішній політиці не повинні послаблювати гри на зовнішній арені. Політичні судові процеси, тиск на бізнес, посилення корупції, порушення свободи слова дають опонентам України аргументацію для стримування її ініціатив і ускладнюють пошук союзників у геополітичній та гео економічній грі, яка в міру накопчення другої хвилі світової кризи ставатиме дедалі жорсткішою.

Ростислав Павленко

Озброєні до «нитки»

Росія продовжує нарощувати військову присутність у Криму. 8 липня було призначено нового командувача Чорноморського флоту РФ, який відразу ж взявся за переозброєння. Йдеться не про модернізацію плаваючого «брухту», а про стратегічну авіацію «з великим радіусом дії, з високоточною і потужною зброєю, щоб, не заходячи в зону враження ППО противника, ефективно її застосовувати, зокрема і проти кораблів будь-якого класу включно з авіаносцями». Російська оборонка натяк чорноморців зрозуміла: на часі поповнення їхньої морської авіації новенькими винищувачами Су-30СМ. Паралельно сусідські військові прибирають до рук українське майно. Так, за згодою вітчизняного Міноборони, ЧФ отримав у оренду полігон НВТКА (знаний у народі як «нитка») – спеціальний наземний випробувально-тренувальний комплекс, призначений для відпрацювання техніки зльоту й посадки літака на авіаносець. На думку експертів, реальне переозброєння ЧФ РФ можливе тільки за 8–10 років. Утім, пар власних намірів робить російський флот «міцним і грізним» бодай в очах лояльних севастопольців.

Стара Європа проти нової

Між двома країнами ЄС – Австрією та Литвою – розгорається дипломатичний скандал. В аеропорту Відня 15 липня затримали розшукуваного балтійською державою полковника Міхаїла Головатова – колишнього офіцера КДБ, якого підозрюють у причетності до трагедії 13 січня 1991 року (тоді біля вільнюської телевежі в сутичках із радянськими військовими загинули 14 осіб). Австрійська генпрокуратура, однак, відпустила екс-кадебіста менш ніж за 24 години, через що Литва відклала свого посла з Відня. Президент країни Даля Грібаускайте не виключає, що на Австрію тиснув Кремль. Очільники МЗС країн Балтії вручили Єврокомісії письмове звернення, в якому заявили про принцип європейської солідарності. Литвою прокотилася хвиля протестів, лунають заклики бойкотувати австрійські товари.

ФОТО: AP, REUTERS, УНІАН, ОЛЕКСАНДР ЧЕКМЕРЬОВ

25 липня 1826 року

Страта п'ятьох декабристів, зокрема підполковника Сергія Муравйова-Апостола

26 липня 1931 року

Народився Іван Дзюба, український літературознавець, критик, громадський діяч, дисидент радянських часів

27 липня 1906 року

Народився Єжи Гедройць, польський громадський діяч і публіцист, прихильник польсько-української співпраці

28 липня 1834 року

Відкриття Київського університету

Близько 20

дитячих таборів закрила СЕС за результатами перевірок після масових отруєнь дітей

\$1 млрд

заробила в 2010 році Україна на експорті зброї. Дані Укрспецекспорту

6661 українцевь

володіє статками понад 1 млн грн. Дані ДПСУ. За офіційною інформацією, мільярдерів в Україні немає

5 ОБЛИЧ

ВАСИЛЬ ВОЛГА під арештом

Голову Держфінпослуг затримали працівники прокуратури спільно з СБУ. Його звинувачують в отриманні хабара у \$500 тис.

РЕБЕККА БРУКС за ґратами

Арешт директора компанії-видавця News of The World, уже десятий у справі про прослуховування. Редактор цього видання Шон Гоур загинув.

АНАТОЛІЙ МОГИЛЬОВ захистив наркобізнес

«Нам потрібно вносити зміни до законодавства з декриміналізації невеликих злочинів, пов'язаних із наркозбутом».

ІВАН ДЕМ'ЯНЮК знову обвинувачуваний

Німецька прокуратура розглядає можливість висунення українцеві додаткових обвинувачень стосовно його ймовірної причетності до вбивств у концтаборі «Флосенбург».

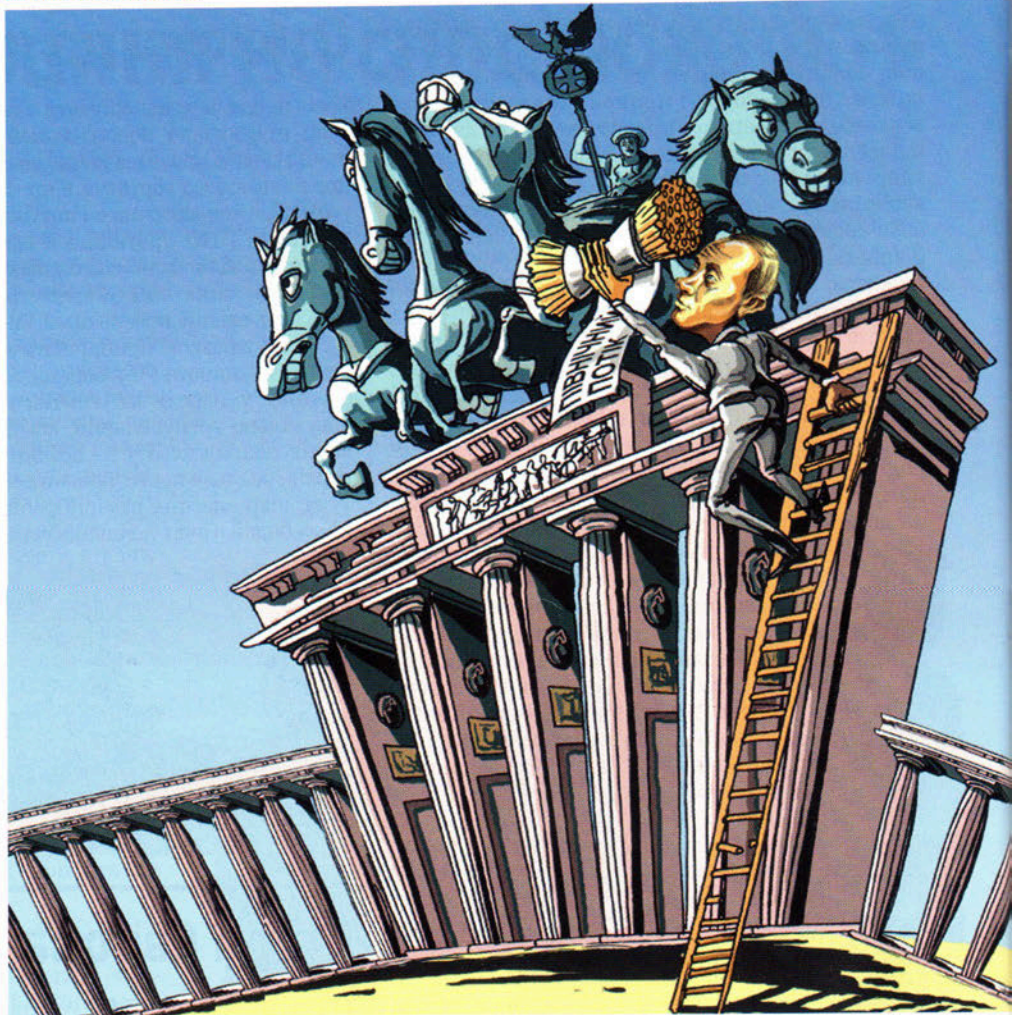

ШАНДОР КЕПІРО виправданий

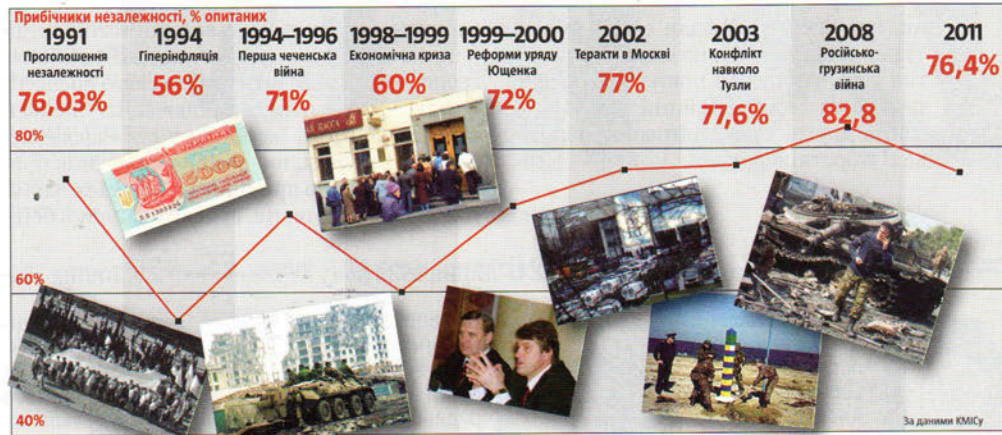
Суд визнав невинним 97-річного угорця, якого звинувачували в причетності до вбивства понад 30 євреїв і сербів під час Другої світової (третьої у списку найбільш розшукуваних нацистських злочинців).

МАЙЖЕ СЕРІОЗНО

ГРОМАДСЬКА ДУМКА

50 тис. лікарів

бракує Україні. Оцінка очільника МОЗ

700 тис. заробітчан

покинули країни ЄС після кризи 2008 року. Дані Організації економічної співпраці та розвитку

КОРОТКО

Параду не буде

Військового параду на 20-річчя Незалежності України не буде. Указ про це підписав Віктор Янукович. Рішення мотивують економією коштів, які буде спрямовано на «посилення соціального захисту». Утім, пізніше міністр оборони Михайло Єжель заявив, що 36 млн грн, які мали піти на врочистості, витратять на забезпечення армії пальним. Громадянам, яким кортить побачити військовий марш, регіонали вже традиційно запропонували «скинутись» на видовище.

Ліки без голови

Дефіцит ліків в Україні стає дедалі гострішим. Бракує вакцин для дитячих щеплень, препаратів, що потрібні хворим на гемофілію, інсуліну. Як завжди в таких випадках, почався пошук крайніх. Звинувачені медики, своєю чергою, «переводять стрілки» на постачальників. За їхніми оцінками, ситуація зміниться на краще лише у вересні.

Донеччина неукраїнська

Маріупольська міська рада 19 липня ухвалила рішення про реорганізацію єдиної української загальноосвітньої школи №22. Загалом оптимізація середньої освіти на Донеччині останнім часом відбувається лише за рахунок навчальних закладів з українською мовою навчання.

Білорусь: з інфляцією і без рок-музики

Рівень інфляції в країні сягнув найвищої за останнє десятиліття позначки – 36,2% від початку року. На тлі економічних проблем і активізації опозиційних рухів у Білорусі посилюється цензура. Так, з ефіру тамтешніх FM-станцій зникла композиція Віктора Цоя «Перемен», яку останнім часом стали часто замовляти слухачі. В опалі кілька місцевих гуртів, зокрема «Ляпис Трубецкой», якому заборонено гастролювати на батьківщині.

Еміграція з Росії б'є рекорди

За останні три роки кількість російських емігрантів перевищила 1,2 млн. За даними Business Insider, це найбільша цифра від часів розпаду СРСР. Основна частина тих, хто виїздить, – юнаки та дівчата, представники середнього класу, молоді підприємці.

Кір у Європі

Всесвітня організація охорони здоров'я закликає тих, кому кортить відвідати Європу, зробити щеплення від кору. Згідно з повідомленням, у багатьох країнах континенту кількість захворювань за січень – травень уже перевищила показник 12 місяців минулого року. Більшість даних про такі випадки надійшли з Бельгії, Франції, Сербії, Іспанії, Швейцарії, Македонії та Великої Британії.

Розпрягайте, хлопці, коней

Російський прем'єр-міністр Володимир Путін не отримає німецької громадської премії «Квадрига». Позолочену статуетку – копію знаменитої четвірки коней на Бранденбурзьких воротах у Берліні – вручають «за новаторство» у політиці, бізнесі та суспільному житті. Її здобули Віктор Ющенко, Вацлав Гавел, Михайл Горбачов, засновник Wikipedia Джиммі Вейлз, гітарист Пітер Д'Агостіно та інші. Путін мав удостоїтися її за те, що «в душі Петра Великого торує дорогу в майбутнє». Однак громадськість обурилась, 260 учених з ФРН підготували лист-протест, а Вацлав Гавел пообіцяв повернути свою нагороду в разі вручення такої самої Путіну.

Прес-секретар останнього заявив, що скандал більше шкодить наглядній раді премії, яка раніше не була широко відома за межами Німеччини, аніж його «всесвітньо знаному» шефові. Щодо моральних збитків для «Квадриги» – питання спірне, а от прем'єрові, який наступного року знову висуватиметься у президенти Росії, цей конфуз і справді не завада. Якщо отримання відзнаки свідчило б про «повагу» до нього Заходу, то відмову пропутінські ЗМІ пояснюють як черговий вияв «зневаги», але не до самого номінанта, а до всієї Росії. Що цілком вкладається в позірно антизахідну риторику Володимира Владиміровича.

Без Росії краще

Як засвідчують дані соціологів, лояльність українців до держави і її незалежності у багатьох випадках залежить від подій у Росії. Щоразу, коли трапляються якісь негаразди в РФ, все більше українців розуміють переваги того, що вони живуть окремо від «старшого брата». У періоди, коли в сусідів настає відносно затишшя, наші громадяни, особливо ті, що полюбляють дивитися російське ТБ, починають сумніватися в цінності незалежності. За 20 років Україна повернулася на круги свої: нині прибічників самостійної України майже стільки само, скільки було на момент розпаду СРСР.

Печерське «правосуддя» між Лейпцигом і Москвою

ФОТО: УНІАН

Владі не вдалося
переконати ані українців,
ані світову спільноту,
що справа Тимошенко
не є політичною

Автор:
Ігор Лосев

Судовий процес над екс-прем'єром-міністром породив чимало запитань. Тимошенко інкримінують перевищення службових повноважень під час підписання газових угод із Росією в січні 2009 року. Обвинувачення стверджує, що вони завдали великої матеріальної шкоди Україні. Питання про перевищення, як і про шкоду, є дуже спірним і сумнівним. Звісно, було б значно краще, якби Росія продавала нам той газ по \$100 або навіть по \$50. Однак, як сторона обвинувачення буде доводити, що Тимошенко мала змогу у перемовинах із монополістом домогтися нижчої ціни, але, керуючись приватними інтересами, не зробила цього? Крім того, переговори відбувалися в ситуації, що цілком слушно може бути визначена як форс-мажор, адже точилася розпочата Кремлем газова війна проти України, що доповнювалася енергетичною блокадою багатьох держав Євросоюзу. Між іншим, останні тоді не виявили жодного бажання підтримати нашу країну, хоча це цілком відповідало б Будапештському протоколу про гарантії Україні у зв'язку з її добровільною відмовою від третього у світі за потужною ядерного арсеналу. Чи можна було за таких умов досягти ліпшого результату? У зв'язку з цим виникає питання вже до Януковича: чим він керувався, підписуючи харківську капітуляцію у квітні 2010-го, за якою російські війська контролюватимуть нашу територію ще 40 років, перебуваючи в Криму, використовуючи десятки тисяч гектарів курортної землі, тисячі об'єктів, інфраструктуру тощо задурно? Які тут збитки? Чомусь не рахують.

Політична мотивація процесу над Тимошенко вже давно не викликає сумнівів. Як кажуть у Європейському Союзі, в Україні сформувалася система, коли той, хто програв вибори, повинен сісти на нари. І немає значення, що ніхто не може знайти в діях Тимошенко якусь особливу корисливість. Навряд чи нинішня влада, що судомно розшукує найменший компромат на екс-прем'єрку, приходувала б такі факти, якби вони були. Деякі прихильники цього режиму і патологічні «протівсіхи» ствер-

джують, що Тимошенко мала політичну користь досягти домовленостей у газових питаннях із Путіним, щоб виграти президентські вибори. Але вона їх прогнала значною мірою через ті угоди, які постійно використовували проти неї опоненти. Якби Тимошенко тоді, 2009 року, кинула всі ті справи на Ющенка (цікаво, що б він робив?), а сама на знак протесту проти шаляжу Кремля і саботажу Віктора Андрійовича оголосила свою відставку, то була б сьогодні президентом України. Отже, московські газові угоди – це її політичний провал, політична помилка, що має тягти за собою політичну й моральну відповідальність, але ніяк не кримінальну. Політично екс-прем'єрка вже відповіла на президентських виборах. І не тільки за дорогої газ, а й за загравання з Путіним, за проросійські ілюзії. Те, що інкримінують Тимошенко, взагалі не може бути об'єктом розгляду з позицій кримінального права. Бо тоді за контракти з Росією треба притягти до відповідальності всіх керівників українського уряду за 20 років незалежності включно з Віктором Януковичем, який був прем'єром двічі: за Кучми і за Ющенка. Але регіонали ще й досі п'яні від відчуття абсолютної влади, тому юридичний абсурдизм їх не зупиняє. Однак регіонали помилилися, переоцінили свої можливості й не дуже ретельно прорахували всі наслідки. Погодившись (бо Янукович обіцяв це у Страсбурзі) на телетрансляцію наживо із залу судового засідання, позбавили себе простору для маневру. А вже тепер оцінки ними цього процесу кожен мав змогу перевірити особисто, ввікнувши телевізор. Власне кажучи, влада вже зрозуміла свою помилку: суд заборонив трансляцію.

Сьогодні вже лунають заклики з боку опозиції до структур Євросоюзу вчинити щодо організаторів нинішнього явно політичного процесу так, як це роблять щодо російських чиновників, причетних до розправи над юристом Сергієм Магнітським. Понад двісті тамтешніх високопосадовців потрапили до списку нев'ізнаних до країн Заходу осіб. У Конгресі США готуються навіть ухвалити відповідний закон. Зга-

ТОЧКА ЗОРУ

Тиждень поцікавився думкою європейців щодо судового процесу над екс-прем'єр-міністром Юлією Тимошенко та загальною ситуації в Україні

ГАННА СЕВЕРІНЦЕН

колишня заступниця голови Ліберальної групи в ПАРЄ та колишня співдоповідачка Моніторингового комітету Парламентської асамблеї Ради Європи щодо України: «Справжньою метою є не дозволити Тимошенко виступати як лідеру опозиції та балотуватися на наступних виборах»

– Ціла Європа ще пам'ятає морозний січень 2009-го, коли Газпром скористався своїм становищем монополіста, щоб натиснути на Україну, перекинувши постачання газу до Європи і захопивши її в крижаний полон. ЄС благав і тиснув на тодішніх президента Віктора Ющенка і главу уряду Юлію Тимошенко, аби ті дійшли якогось рішення з російським прем'єром Владіміром Путіним.

У результаті з'явилася газова угода від 19 січня 2009 року, яку привітав весь світ, оскільки відновився потік російського блакитного палива і газова торгівля формалізувалася у прозорому договорі між російським Газпромом та українським Нафтогазом. Довгий час стояло питання: навіщо двом країнам знадобилося зливати мільярди доларів у газові операції через RosUkrEnergo і що сталося з тими коштами?

То як ця газова угода перетворилася на кримінальну справу проти екс-прем'єрки? Дуже розмите звинувачення у «зловживанні посадовим становищем» можна застосувати проти будь-якого (колишнього) міністра, з яким не погоджується чинний уряд, отже, чимало з екс-високопосадовців зараз за ґратами або весь час проводять на незрозумілих допитах.

Схоже, звинувачення полягають у тому, що Юлія Тимошенко не мала повноважень від свого уряду. Але формально переговори проходили між двома державними компаніями, а не урядовцями. Той факт, що укладення угоди 2009 року не потребувало повноважень від Кабміну, підтверджують два окремі офіційні листи, підписані торік (коли Янукович уже був президентом) заступником генерального прокурора і чинним міністром юстиції.

Окрім того, з огляду на деякі особливості ситуацію можна назвати форс-мажором – загрозою національній безпеці, життю і здоров'ю людей, яка призвела б до звинувачень Тимошенко у бездіяльності. Під час допиту голова Нафтогазу сам сказав, що Україна була на межі катастрофи, тому що газотранспортна система ніколи за 70–80 років свого існування не функціонувала так, як у січні 2009-го. До того ж і становище в Європі було таким складним, що в деяких країнах люди замерзли до смерті.

Отже, справа абсурдна, і очевидно, що справжньою її метою є не дозволити Тимошенко виступати як лідеру опозиції та балотуватися на наступних виборах. З грудня їй забороняють пересуватися країною і виїжджати за кордон. Вона пройшла тривалі допити, а тепер кожен день проводить або в суді, або в прокуратурі. Тому мені зрозуміло, що, напевне, дуже важко виявляти повагу до суду, де головує недосвідчений суддя і чітко видно, що він залежить від президента і готовий повторювати все за прокурором. Те, як судова система обслуговує державну владу, нагадує радянські дні.

дані російські діячі зберігають у західних банках свої «трудові» мільярди, мають там нерухоме майно, вчать своїх дітей, лікуються в клініках тощо. Тож переляканий Владіслав Сурков, перший заступник глави президентської адміністрації РФ, особисто відвідав США, вмовляючи не приймати того документа.

Європейські політики не мають жодних ілюзій щодо «печерського правосуддя», як, до речі, й щодо «басманного» і «хамовницького» (райони Москви і назви районних судів) у Росії. Трансляція наживо із залу судового засідання ще раз підтвердила їхні найгірші думки. Тож у регіоналів є підстави замислитися. Оракул правосуддя з ПР Володимир Олійник у програмі Євгенія Кісєльова «Велика політика» на телеканалі «Інтер» уже висловлював обурення з приводу підготовки опозицією списку суддів і слідчих, які через справу Тимошенко можуть стати нев'язними на Заході.

ПАСТКА ДЛЯ ВЛАДИ

Головне і для нинішньої влади найнебезпечніше – процес проти екс-прем'єрки створює прецедент. Тепер жоден президент, жоден олігарх, жоден політик не зможуть почуватися в безпеці. Починається ера політичної венди. Коли ПР утратить владу, а колись це таки станеться, то кільком тисячам регіональних «патриців» доведеться негайно тікати з України, бо на них чекатиме страшна помста тих, кого вони душать сьогодні. Себто цивілізований, мирний і законний перехід влади від однієї політичної сили до іншої стане неможливим. Програш на виборах означатиме звинувачувальний вирок і конфіскацію майна (як відомо, ГПУ, не чекаючи результатів процесів, уже наклала арешт на майно Тимошенко і Луценка). Відповідно Партія регіонів, побоюючись відповідальності, на смерть стоятиме за свою владу. А наслідком може бути перехід від мирних парламентських форм політичної боротьби в суспільстві до зовсім інших.

ВОХ РОПУЦІ

Позиція громадян України щодо «тріумфу правосуддя» у виконанні панів Кіреєва і Вовка була яскраво продемонстрована

ФОТО: РОМАН МАЙКО

Американські аналітики радять Януковичу не копати під себе
Керівники провідних аналітичних і моніторингових організацій США, зокрема Freedom House та Атлантичної ради, надіслали президентові України відкритого листа. Визнавши його досягнення в консолідації влади, вони, втім, висловили занепокоєння, що кримінальне переслідування Юлії Тимошенко є свідченням погіршення ситуації в Україні. Й порадили не посилювати цієї тенденції («опинившись у ямі, треба перестати копати»), щоб не скотитися остаточно до клітократії та авторитаризму, що мали б «катастрофічні наслідки»

в студії «Шустер LIVE» на «Першому національному». Там на вимогу Леоніда Кравчука провели голосування: «Чи можна вважати те, що відбувається у справі Тимошенко в Печерському суді, правосуддям?» 84% присутніх відповіли «ні». А якщо це не правосуддя, то що?

Однак було ще одне запитання: «Чи правильно поводитися в суді Тимошенко?» Тут уже 60% заявили, що неправильно. Це чудова демонстрація не найкращих особливостей української ментальності. Адже друга думка цілковито заперечує першу. Якщо немає правосуддя, немає чесного й об'єктивного суду (як зазначили 84% респондентів), то як «правильно» має поводитися жертва розправи? Вона повинна своєю скромністю і лагідністю узаконювати беззаконня? Ми ще раз переконуємося в тому, що є істотні відмінності між українським та європейським мисленням. Останнє ґрунтується на багатотисячолітніх традиціях аристотелівської логіки, що давно увійшла в усі клітини розуму пересічного європейця. Якщо на Заході $A = B$, а $B = C$, то й $A = C$, що нікому не спаде на думку спростувати. Проте це не для українців, які охоче погоджуються з тим, що $A = B$, а $B = C$, але явно не поспішають зробити єдино можливий висновок: $A = C$. Сказавши «А», наші співгромадяни можуть дуже довго не казати «Б». Як можна «пра-

вильно» поводитися на вами ж визнаному неправильному суді? На жаль, така ментальна риса вже завдала і ще завдасть нам багато шкоди. Це принципова алогічність, усвідомлена чи неусвідомлена відмова від обов'язку мислити послідовно, а отже, відповідально, вияв дуже небезпечної духовної інфантильності, яку жоден державний народ не може собі дозволити, а в ХХІ столітті й поготів. Це те, що об'єднує українців із росіянами і різко відрізняє від поляків із їхньою багатовіковою католицькою школою з притаманним західному християнству логіцизмом і суворю дисципліною думки. Хоча дистанція від інтимних логічно-інтелектуальних форм побутування культури до повсякденної поведінки великих мас пересічних людей величезна, однак абсолютно не випадково, скинувши комунізм, поляки не переобрали своїм президентом генерала Войцеха Ярузельського. Як і те, що українці, проголосивши незалежність, обрали главою держави партюкрата Леоніда Кравчука. І це зумовило багато особливостей розвитку нашої країни впродовж останнього 20-ліття. Що ж, поляки вчинили логічно, українці – алогічно. І далі роблять саме так. Це стосується і «печерського правосуддя». Тимошенко, заявляючи, що не вважає цей суд судом, демонструє своє небажання брати участь у тому, що вона сприймає як комедію.

Себто вчиняє логічно й послідовно. Чого не можна сказати про її критиків, які ставляться до цього процесу не краще, ніж сама екс-прем'єрка. І як вона має поводитися там, де суддя відмовляється задовольнити 99% клопотань, де їй постійно затуляють рота, де прокурори щоразу вимагають позбавити її слова і хочуть, щоб казала те, що потрібно обвинуваченню, геть забувши, що за українськими законами жодна людина не зобов'язана свідчити проти себе.

ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ

Приблизно так поводитися підсудні російські народовольці, радянські дисиденти на судових процесах у СРСР, коли всі розуміли, що рішення вже заздалегідь прийнято.

Поведінка Тимошенко є майже ангельською порівняно, наприклад, із діячем Комінтерну болгарським комуністом Георгієм Дімітровим на процесі в Лейпцигу, де його судили нацисти. Коли останні 1933 року взяли владу в Німеччині, їм конче треба було дискредитувати комуністів як конкурентів у робітничому русі та соціалістичній агітації. Для цього влаштували підпал Рейхстагу, найвищого законодавчого органу країни, виконавцем якого виступив психічно неадекватний голландець Ван дер Люббе, що страждав на комплекс Герострата. Але в організації злочину звинуватили Георгія Дімітрова, який на той час перебував на території Німеччини. То був такий самий однозначний політичний процес, як і той, що нині веде Кіреєв. Дімітров поведився демонстративно зухвало. Він знущався із суддів, звертаючись до головуючого, як нещодавно нагадав народний депутат Андрій Шкіль, «Ваша психологія!», ображав, не добираючи слів, Германа Герінга, зрештою зовсім його зацькувавши й переможно проголосивши: «Ви боїтеся моїх запитань, пане прем'єр-міністре!» Як відомо, обіймаючи багато інших посад, Герінг був ще й прем'єром Пруссії. Болгарин кепкував, іронізував, відверто сміявся з того суду, швидко перебравши на себе всі функції прокурора й зробивши підсудними всю верхівку Третього Рейху. Нацисти

ТОЧКА ЗОРУ

АМАНДА ПОЛ

аналітик Центру європейської політики: «ЄС не може допустити, щоб його відносини з Україною формувалися крізь призму судової справи над Тимошенко»

— На жаль, багато гравців у Євросоюзі використовують суд над Юлією Тимошенко як перешкоду інтеграції України до ЄС. Для тих держав, які заперечують саму думку про перспективу її вступу до Союзу, це чудове виправдання.

ЄС не може допустити, щоб його відносини з Україною формувалися крізь призму судової справи над Тимошенко. Це було б надто короткозоро і шкідливо для його цілей у цьому регіоні. Якщо активніше долучати Україну до європейської спільноти, зокрема завершити переговори і підписати угоди про асоціацію та глибоку й всеосяжну зону вільної торгівлі, а також чесно підходити до лібералізації візового режиму для неї, вона з часом ставатиме дедалі сучаснішою і демократичнішою. Це особливо важливо зараз, коли Росія більше тисне на Україну, ставляючи її перед вибором: або здати їй газотранспортну систему, або зіткнутися з перспективою банкрутства, коли Москва підніме ціни на газ у жовтні до суми, яка виявиться не по кишені Києву.

ЛЕОНІДАС ДОНКІС

депутат Європарламенту від Литви: «Тимошенко і члени попереднього уряду заслуговують на справедливий суд»

— Ми (євродепутати) підписали на попередньому пленарному засіданні резолюцію щодо цього. Внаслідок зусиль українського посольства в Брюсселі деякі члени парламенту з моєї групи — «Альянсу лібералів і демократів Європи» (ALDE) — не хотіли коментувати цього питання, оскільки вважали, що ми втручаємося в рішення суду суверенної держави. Однак більшість наголосувала на тому, що, хоча Україна і є демократичною країною й другом ЄС, суд був політично мотивований; відтак я і багато моїх колег стверджували, що вона і члени попереднього уряду заслуговують на справедливий суд, а не зведення старих політичних рахунків і розпалювання ворожечі між Януковичем та екс-прем'єркою. Таких виявилася переважна частина, і ми ухвалили резолюцію, де висловили занепокоєння політичною мотивованістю справи. Загалом це має заохотити Україну поводитися як справді демократична держава та член символічного клубу демократичних країн.

РЕЙМОН КУДЕРС

голова групи дружби з Україною в сенаті Франції, член правлячої партії «Союз за Народний Рух»: «Якщо держава не відповідає сутності європейського проекту, угода про асоціацію може бути відтермінована»

— Стосовно угоди про асоціацію, яку сьогодні обговорює з Європейським Союзом український уряд, усе дуже просто. Є правила, яких треба дотримуватися. Якщо стандарти правової держави порушуються, зокрема впродовж судових процесів, якщо не дотримано формату демократичного життя, переговори можуть бути відтерміновані, зупинені або й скасовані. Не думаю, що питання про можливе кандидатство України в ЄС постане найближчим часом. По-перше, не послідає Київ. По-друге, Європейський Союз перебуває нині на стадії не так розширення, як консолідації, а саме фінансової. По-третє, до цієї перспективи ревною поставилася б Москва. Отже, такий проект якщо й виникне, то нескоро. Натомість має шанси політика добросусідства на основі угоди про асоціацію, якщо її буде укладено.

АЛЕКСАНДРА ГУЖОН

доктор політології, викладач Бургонського університету (місто Діжон, Франція), автор книжки «Політичні революції та боротьба за ідентичність в Україні та в Білорусі»: «Якщо судити, то всіх прем'єр-міністрів України»

— Не можна сказати, що проблеми української опозиції не цікавлять французький політичний клас. Навпаки, нині Європейський Союз обговорює угоду про асоціацію з Україною. І політичні кола намагаються зрозуміти, що відбувається. З одного боку, президентські вибори 2010 року загалом були визнані демократичними, влада мирно перейшла від одного політичного табору до іншого. З іншого — ми бачимо: не вщухають протести опозиції, опоненти влади скаржаться на системні утиски.

Французька преса досить зважено коментує українські події. Можна побачити як досить критичні матеріали про судовий процес над Тимошенко, так і інтерв'ю Віктора Януковича в часописі Le Monde, де він виправдовує дії своєї команди. У наукових колах зазначають, що Тимошенко, можливо, не була ідеальним прем'єром, але сумніваються, щоб її попередники та наступники діяли принципово інакше.

Нам, напевно, дещо бракує інформації про сутність звинувачень. Але очевидно, що перший непрозорий і тому успішний не вигідний контракт на постачання газу підписувала не Юлія Тимошенко. Отже, вона не може сама відповідати за всі негаразди українського газового ринку. Якби підхід до справи справді був неупередженим, поряд із нею треба було б садовити на лаву підсудних усіх прем'єрів України, зокрема і Януковича.

Таке враження, ніби нинішня українська влада здійснює політичну помсту за поразку в Помаранчевій революції. Імовірно, йдеться також про бажання послабити опозицію напередодні парламентських виборів.

проклинали той день і час, коли вирішили його судити. Проте якщо на початку 30-х років минулого століття в Німеччині ще зберігалися залишки і пережитки європейської правової традиції, то вже пізніше ця країна дедалі більше нагадуватиме СРСР. На тому нацистському суді Дімітров практично безперешкодно казав усе, що хотів. До залу могли проникнути журналісти і просто цікаві люди, судді реагували на аргументи підсудного й справляли враження правників, здатних ухвалювати незалежні рішення.

Дімітрова виправдали, й ніякий Герінг чи Гітлер не зміг нічого змінити, адже процес був змагальним і захист чесно переміг обвинувачення. Нацистські бонзи проковтнули поразку, але, треба віддати їм належне, не стали «гроти в Чапаєва». Програла – значить програла. А тут на випадок невдачі в Печерському суді проти Тимошенка готується купа паралельних кримінальних справ...

Деяко пізніше, після триумфу Дімітрова, аналогічні політичні процеси розпочалися в Москві. Судили «ворогів народу» з найвищого керівництва ВКП(б), армії та радянської держави. Але всі вони як ніч від дня відрізнялися від того, що відбувався в Лейпцигу. Московські псевдосуди демонстрували цілковиту відрежисованість від початку до кінця, там не могло бути несподіванок. З кожним обвинуваченим попередньо змістовно попрацювали у в'язницях і робили це й далі до оголошення вироку. Дехто з жертв судової розправи, наприклад Крестінській і Бухарін, якимось спробували виступити в стилі Дімітрова, але забули, що це не нацисти сидять за столом судової президії. Обвинувач Андрій Вишинський негайно зробив перерву, з підсудними «щільно» поспілкувалися майстри тюремної справи, і після перерви вони вже казали те і так, як було потрібно катам від «юстиції». Використовувалися сильнодіючі засоби впливу: тортури (здебільшого на початковій стадії процесу), шантаж і залякування (погрози знищити родину, заарештувати близьких людей, помститися родичам тощо), а також обіцянки багатьом від «імені партії» зберегти життя за

ПРОТИСТОЯННЯ І «ПРОТИСИДІННЯ»

Останні дні були багаті на події та несподівані повороти в судовій справі Юлії Тимошенко

11 липня. Екс-прем'єр відмовилася від послуг адвоката Миколи Титаренка, який захищав її за відсутності Сергія Власенка. Підсудна мотивувала це тим, що суддя Родіон Кіреєв не дав Титаренкові змоги ознайомитися зі справою.

Щодо Власенка, то він, за словами Тимошенко, в цей час їздив за кордон у пошуках матеріалів на підтримку позиції захисту. Водночас у суді було зачитано заяву його колишньої дружини Наталії Окунської, котра запевняла, що депутат уже перебуває в Києві, проте уникає участі в слуханнях, аби їх затягнути.

13 липня. У ЗМІ потрапила скарга Тимошенко до Європейського суду з прав людини, підготовлена представниками Харківської правозахисної групи. Офіційно подати її, втім, колишня очільниця Кабміну зможе лише після того, як справа пройде всі судові інстанції в Україні з Верховним Судом включно.

15 липня. Суддя видалив Тимошенко із зали за «постійні порушення». Зокрема, підсудна постійно зверталася до нього сидячи. Того ж дня він випроводив і представників ЗМІ, таким чином перервавши трансляцію засідання. Після цього прокурор Лідія Фролова зачитала обвинувальний висновок, причому в приміщенні не було ані підсудної, ані жодного з її захисників.

18 липня. Суддя Кіреєв видалив із зали захисника Тимошенко, народного депутата Сергія Власенка. За рішенням суду, його усунуто до завершення всього процесу. Водночас суд допустив до справи двох нових адвокатів: Миколу Сірого та Олександра Плахотнюка. На ознайомлення з матеріалами, котрі налічують 5 тис. сторінок, їм дали три дні. У відповідь сторона захисту двічі зверталася про відвід судді. Обидва рази сам-таки Кіреєв, розглянувши клопотання, на відкликання себе від справи не погодився. Також він відмовив у поновленні телетрансляції суду.

умови доброї поведінки на суді. Звісно, їх обдурили. Якби Дімітрова судили в Москві, не було б жодного шансу на його виправдання. Але якщо він поведився в Лейпцигу «правильно» в українському розумінні цього слова, то не мав би його й там...

Певна річ, печерський процес у жодному разі не можна порівнювати з лейпцизьким. За суттю, формою і стилістикою, за панівним духом у судовому засіданні він значно більш подібний до московських. А поведінка Тимошенко таки ближча до дій Георгія Дімітрова, а не до

виступів у сталінській Москві нещасних, переляканих і зламаних людей, які тремтіли за долю своїх дружин та дітей, не знаючи, що з ними можуть зробити (хоча й здогадувалися, і це додавало їм жаху). Ми живемо в XXI столітті, вже відійшли в минуле і СРСР, і Рейх, є світова громадськість, що має можливість спостерігати виставу в Печерському суді, є хоч і фрагментарне, але якимось громадянське суспільство в Україні. І від цього не можна абстрагуватися. Бо історія покарає тих, хто не зважає на такі суттєві обставини. ■

ФОТО: РОМАН МАЛКО

СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Передплатний індекс 99319

Інші переваги передплати:

- отримувати журнал зручно — додому чи в офіс
  - вчасно — щотижня
- книжки в подарунок (за умови оформлення піврічної або річної редакційної передплати)
- спеціальні умови участі в Клубі інтелектуальної книги (www.ibookclub.com.ua) — додаткова знижка 10% клубної ціни для передплатників «Українського тижня»

**ПОДАРУНОК
ДЛЯ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ
ЖУРНАЛУ!**

За умови оформлення піврічної редакційної передплати «Український тиждень» дарує одну з двох книжок на Ваш вибір:

За умови оформлення річної редакційної передплати — будь-яку із пропонувананих вище або

*Під отриманням подарунка мається на увазі можливість придбати книжку за 0,1 грн. Грошовий еквівалент подарунків не виплачується та не компенсується.
**Акційна ціна з урахуванням отримання подарунка.

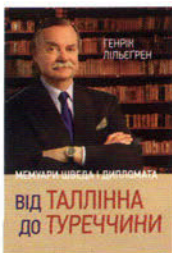
**Подарунки надані
Клубом інтелектуальної книги
(www.ibookclub.com.ua)**

**«Нова холодна війна.
Як Кремль загрожуватиме Росії, і Заходу»**
Автор: Едвард Лукас.

У своїй книжці відомий британський журналіст Едвард Лукас називає нинішні відносини Росії та Заходу «новою холодною війною», в якій Росія використовує як зброю не лише спритну дипломатію, а й нафту та газ. Чи європейський світ усвідомлює реальну небезпеку цієї війни? Що може протиставити Європа імперським амбіціям Росії, щоб зберегти свої демократичні цінності?

«Від Таллінна до Туреччини»
Автор: Генрік Лільєґрен

Мемуари відомого шведського дипломата, присвячені важливим геополітичним процесам Другої половини ХХ століття, в яких він брав безпосередню участь. Географія цієї книжки охоплює Скандинавію, Прибалтику, Грецію, Туреччину, Німеччину та США. Автор ділиться спогадами про дипломатичну діяльність, а також розкриває свої погляди на дипломатичну стратегію.

«Після автомобілізму»

Автор: Кінґслі Денніс і Джон Аррі

Ця книжка розкриває проблему автотранспорту як одну з центральних для майбутнього людства у ХХІ столітті й наголошує на відповідальності перед наступними поколіннями. Від того, які рішення та інновації запроваджуються нині для розв'язання проблеми особистої мобільності, великою мірою залежатиме те, як житимуть наші нащадки: в умовах масштабного локалізму у війні всіх проти всіх Томаса Гоббса чи в оточенні систем цифрового спостереження Джорджа Орвелла.

**«Фінляндія в Другій світовій війні:
між Німеччиною і Росією»**

Автор: Олі Вехвіляйнен

Книжка розкриває непросте геополітичне становище Фінляндії в Другій світовій війні. Автор аналізує складні політичні, суспільні та економічні аспекти перебування країни «між Німеччиною та Росією». Книжка коротко, але докладно описує постання фінської державності, Зимову війну 1939–1940 рр., фінську участь у Другій світовій та післявоєнний період у країні.

**НІКОЛИ ЩЕ ПЕРЕДПЛАТА НЕ БУЛА
ТАКОЮ ПРОСТОЮ ТА ШВИДКОЮ!**

Оберіть зручний для Вас спосіб передплати:

редакційна:

у будь-якому банку за наведеними нижче реквізитами. Повідомте адресу доставки за телефоном (067) 407 10 96 (з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує);

у відділеннях Укрпошти:

за індексом 99319;

за системою Portmone:

на сайті журналу — <http://tyzhden.ua/Virtual/Subscription/>

У разі передплати через Укрпошту та за системою Portmone книжки в подарунок не надаються.

Вартість передплати:

- II півріччя 2011 р.**
- за 1 міс. — 45 грн
  - за 2 міс. — 90 грн
  - за 3 міс. — 135 грн
  - за 4 міс. — 180 грн
  - за 5 міс. — 225 грн
  - за 6 міс. — 270 грн
  - за 12 міс. — 540 грн

- Акційна ціна!**
За умови редакційної передплати з можливістю отримання подарунка*.
- за 6 міс. — 270,1 грн**
  - за 12 міс. — 540,1 грн**

повідомлення	отримувач платежу	ТОВ «Український тиждень»	
	26009000022321	35392656	
назва установи банку	поточний рахунок отримувача		код отримувача
	ПАТ «УКРСОЦБАНК»		300023
Прізвище, ім'я та по батькові платника	МФО банку		
	Адреса платника, телефон		
касир	вид платежу: за передплату на журнал «Український ТИЖДЕНЬ»		
	період:		
платник (підпис)			сума, грн

Увага! «Український тиждень» гарантує переадресацію видання у разі зміни адреси доставки та виключно за умови редакційної передплати. Просто попередьте нас за три тижні, зателефонувавши за номером +38 (067) 407 10 96 (callback), і Ви вчасно отримаєте свіжий номер «Українського тижня» на нову адресу.

Детальну інформацію можна отримати за тел. +38 (044) 351 13 00 або +38 (067) 407 10 96 (callback). Менеджер з передплати Ірина Прилінко peredplata@tyzhden.ua www.tyzhden.ua

Паломництво до Нью-Йорку

Доля позову Тимошенко проти Фірташа в суді США залежатиме від того, чи доведе вона порушення ним прав українського народу

Позивачем у справі під номером 1:11-CV-02794-RJS у Нью-Йоркському окружному суді крім Юлії Тимошенко зареєстровані «колишні члени попередньої виконавчої влади в Україні», що працювали в уряді за часів її прем'єрства. Їхні імена, що правда, не наводяться з міркувань безпеки, зазначено у справі. Відповідачами є Дмитро Фірташ, «РосУкрЕнерго», а також «інші індивіди та компанії», які вступали в змову чи допомагали, сприяли їм. З матеріалами цієї справи, зареєстрованої у квітні 2011-го, всі охочі можуть вільно ознайомитися в суді відповідно до американського законодавства про доступ до публічної інформації. До неї додається ордер судді Річарда Саллівана про виклик сторін на перше слухання 22 липня 2011 року, згідно з яким позивач має поінформувати відповідача про нього.

ПО СУТІ СТАТУТУ

Позов саме до американського суду юристи Тимошенко аргументують наявністю Акта правопорушень щодо іноземців/Статуту правопорушень щодо іноземців (*англ.* – Alien Tort Claims Act, або Alien Tort Statute). Цей нормативний документ у законодавчій системі США тамтешні журналісти називають незбагненим. Його було ухвалено далекого 1789 року в межах Акта правосуддя (Judiciary Act), що започаткував федеральну судову систему на додачу до судів штатів. Суть Статуту в тому, що іноземці, які навіть не проживають у Сполучених Штатах, можуть позиватися в американських окружних судах, якщо їхні людські права були порушені й вони передбачені звичаєвим міжнародним правом і договорами, підписаними США. При цьому цілком може йтися про правопорушення, вчинене за межами Штатів.

Автор:
Жанна
Безп'ячук,
США

Прогнозувати перспективи справ, які спираються на згаданий документ, складно. Навіть досвідчені юристи стенають плечима. За останні два десятиліття американськими окружними й апеляційними судами прокотилася ціла хвиля позовів, які посилалися на «незбагнений» Alien Tort Statute. Незбагненість у тому, що досі не відомо навіть, які цілі ставили перед собою його автори. Американські судді дістали великий простір для творчості під час розгляду справ, заснованих на цьому Акті. Зрештою зійшлися на тому, що повинні бути порушені не будь-які норми міжнародного права щодо прав людини, а лише ті, що мають «конкретний, універсальний і обов'язковий» характер.

Якщо ж відійти від цієї юридичної англо-саксонської казуїстики й звернутися до практики, то в масиві справ, що спираються на Alien Tort Statute, можна виокремити два поширених типи позовів: або індивід судиться з великими корпораціями за порушення ними його прав, або група осіб чи певна організація судиться знову ж таки з переважно великими корпораціями від імені, назвімо умовно, «населення», чії права вони порушували, співпрацюючи з авторитарними урядами. Мета – отримання відшкодування. У більшості випадків на кону стоять мільйони доларів. Хоча та справа, з якої починалася нова історія «незбагненого Статуту», «Філартига проти Пена-Ірала» (Filartiga vs. Pena-Irala) стосувалася лише фізичних осіб. У 1980 році двоє громадян Парагваю подали до суду проти колишнього начальника тамтешньої поліції, звинувативши останнього в катуванні та вбивстві їхнього 17-річного сина. І виграли процес.

ПО СУТІ СПРАВИ

У позові Тимошенко є щонайменше три важливі складові. По-перше, вона юридично виступає на захист не лише себе і своїх экс-урядовців, а й «всього українського народу». І наголошує, що повернення компанії-посереднику «РосУкрЕнерго» 11 млрд м³ блакитного палива, які після досягнення газових домовленостей між урядами України та Росії 19 січня 2009 року були в неї відібрані, є порушенням

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН

ФОТО: PHIL

Оксської Феміди

основоположних людських прав українських громадян. Так народ було позбавлено належних йому цінних природних ресурсів, що від січня 2009-го перебували вже у власності Української держави. Відтак дефіцит газу став причиною підвищення тарифів для населення; лікарні й школи були змушені економити на ньому, а це вже порушення права на гідні умови життя, що знову ж таки передбачено міжнародним правом.

По-друге, у позові йдеться про порушення основоположних людських і політичних прав представників опозиції, колишніх членів уряду, особливо дотичних до газових угод 2009 року й розмитнення скандальних 11 млрд м³, – їх пересліду-

ють з політичних мотивів чи кидають до в'язниці.

По-третє, Юлія Тимошенко вважає, що рішення Стокгольмського арбітражного трибуналу, ухвалене в червні 2010 року на користь «РосУкрЕнерго», згідно з яким НАК «Нафтогаз» мала повернути 11 млрд м³ газу і сплатити штраф у розмірі 1,1 млрд м³, є наслідком змови між урядом Віктора Януковича та компанією, очолюваною його другом Дмитром Фірташом. Тобто нинішній уряд як відповідач не був зацікавлений у тому, щоб відстояти ті 11 млрд м³ газу, і міг маніпулювати Трибуналом в інтересах «РосУкрЕнерго».

У ЗАТІНКУ КИЇВСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Крім Alien Tort Statute юристи Юлії Тимошенко посилаються ще на два цікаві документи: Акт захисту жертв тортур та Акт щодо організацій, які займаються здирицтвом та підкупом (Torture Victims Protection Act та Racketeer Influenced and Corrupt Organizations Act, або просто RICO Act). Раціонально зрозуміти, який стосунок до справи може мати перший з них, не просто, а ось під дію другого підпадає інкриміноване урядом і «РосУкрЕнерго» маніпулювання рішенням Стокгольмського арбітражу. При цьому якби суд визнав, що відповідач справді винний у правопорушеннях, передбачених згаданим вище Актом, то з компанії мало б бути стяг-

ПРИКЛАДИ СПРАВ, ЩО СПИРАЛИСЯ НА ALIEN TORT STATUTE

Доу проти Uposal
13 громадян Бірми 1997 року подали позов проти Uposal, «доньки» Union Oil Company з Каліфорнії. Американську компанію звинуватили в порушеннях прав людини, зокрема використанні підневільної праці під час спорудження Ядаського газопроводу в Бірмі. Uposal зі згоди сторін залагодила цю справу ще на стадії її розгляду, компенсувавши завдану шкоду.

Пресвітеріанська церква проти Talisman Energy Inc.
Суданські пресвітеріани звинуватили канадську нафтову компанію в тому, що вона допомагала уряду Судану силоміць переселити населення з територій, де розташовані нафтодобувні підприємства. У жовтні 2009 року Апеляційний суд другого округу США визнав, що позивачі не змогли довести цілеспрямованої співучасті Talisman Energy Inc. у порушенні прав людини.

Ван Сяонін проти Yahoo
У 2007 році Світова організація за права людини (США) подала позов проти компанії Yahoo від імені китайського дисидента Ван Сяоніна. Yahoo послухала уряд Піднебесної і заблокувала поштову скриньку Ван Сяоніна. Потім на вимогу влади вона надала інформацію, що допомогла розшукати й арештувати його. Співпрацю компанії з урядом КНР було доведено в суді. Yahoo, щоб залагодити провину, виплатила позивачеві велику суму грошей.

нуто потрійне відшкодування. Тобто це означає, що принаймні \$1,7 млрд треба помножити на три. Але для цього необхідно довести в суді факти здирицтва, корупції, змови.

Таким чином, у позові в центрі уваги не питання законності чи незаконності того, що уряд Юлії Тимошенко забрав у «РосУкрЕнерго» 11 млрд м³ газу, а порушення прав експертів і навіть народу України. Хоча чи можна юридично відокремити одне від іншого, наразі не зрозуміло.

Цікаво, що прес-служба Нью-Йоркського окружного суду не оприлюднювала інформації про цю справу, тому що там сумніваються в її «справжності», тобто в тому, чи має вона майбутнє. Американським законодавством визначено чіткі строки судового розгляду лише для кримінальних справ. Строки розгляду цивільних формально не лімітовані й залежать від готовності та спроможності сторін співпрацювати із судом і надавати потрібні документи. Таким чином, якщо сторони не хочуть чи не можуть це робити, то де-юре все може тривати невідомо скільки. Сьогодні в ЄС чи Америці кримінальні справи проти Юлії Тимошенко є темою незрівнянно популярнішою, скажімо, за реформи Віктора Януковича. На думку экс-посла США в Україні, експерта Інституту Брукінгса Стівена Пайфера, хай там як складеться доля позову Юлії Тимошенко проти Дмитра Фірташа в американському суді, він не зможе перевершити за розголосом і резонансом у США чи Євросоюзі кримінальні справи проти экс-прем'єрки всередині України.

Юлія Тимошенко звертає увагу в своєму позові на те, що адміністрація Віктора Януковича зробила судову систему цілком підконтрольною собі, тому сподіватися на справедливість української Феміди не випадає. Якимось схожим аргумент уже спрацював у історії з економістом економіки Богданом Данилишином, коли Чехія надала йому політичний притулок. Але розгляд справи в іноземному суді – процес технічно і юридично складніший, ніж надання притулку. ■

Текст позову Юлії Тимошенко проти компанії «РосУкрЕнерго» та її власника Дмитра Фірташа можна подивитися тут: <http://tyzhden.ua/News/25933>

Інфляційний трамплін

Пам'ять про торішні урядові заходи в галузі АПК досі підігріває ціни

Останнім часом різниця між індексом споживчих цін (ІСЦ) за даними Держкомстату та реальною динамікою вартості товарів і послуг в Україні вражає. Пам'ятаю, як у січні-лютому бензин А-95 подорожчав на АЗС щонайменше на 15%, тоді як Держкомстат відзвітував про зростання ціни на... 9,9% за підсумками перших двох місяців 2011-го. І наведений приклад не є винятком із загального правила. Що насправді означає невідповідність офіційних статистичних показників дійсності? Відповідь слід шукати в методиці обрахунку індексу споживчих цін, яку застосовує Держкомстат. Прикрасити дані звітів неважко, приміром, фіксуючи певну цінову динаміку станом на 20-те число поточного місяця з її подальшою інтерпретацією як інформації за місяць. Ще простіше маніпулювати цифрами в межах статистичної похибки... У місячному вимірі таке корегування видається незначним, але за підсумками року дуже суттєво впливає на ІСЦ загалом та окремі категорії споживчого кошика. Не виключено, що такі маніпуляції мають місце і досі, однак про це складно говорити однозначно без спеціального дослідження.

З минулого року спостерігається підвищення цін на харчові продукти випереджальними темпами порівняно з іншими компонентами споживчого кошика. Для більшості українців це явище дуже непримне, економісти називають його агфляцією. Така тенденція має як цілком об'єктивні передумови (зокрема, подорожчання продовольства на світових ринках), так і специфічні локальні особливості. Наприклад, торік під час зростання цін на харчі влітку-восени представники влади висловлювали впевненість у тому, що є певна змова та

Автор:
Дмитро Боярчук,
виконавчий директор
Центру соціально-економічних досліджень «CASE Україна»

спекуляції виробників, переробників, постачальників тощо. Але навряд чи все можна списати на спекуляції, оскільки продовольчий ринок досить конкурентний і, якби була надлишкова пропозиція за відсутності попиту, ціни впали би надзвичайно стрімко. Особисто я пов'язую ці традиційні для українських політиків балачки з бажанням бодай якось виправдати власну неграмотну економічну політику і неспроможність діяти в ситуації глобальної продовольчої кризи.

В Україні ціни на харчі на 70–80% залежать від врожаю. Зазвичай якщо він добрий, тоді й вартість молока, м'яса тощо залишається прийнятною для споживачів. Однак уже кілька років поспіль в умовах подорожчання продовольства у світі в нашій державі також спостерігається вельми непроста ситуація. Наприклад,

АДМІНІСТРАТИВНЕ ЦІНОУТВОРЕННЯ ТІЛЬКИ ПІДІГРІВАЄ АГФЛЯЦІЮ

2011-го вартість виробництва у сільському господарстві доволі висока – наслідок зростання в ціні пального, мінеральних добрив і дуже дорогих грошових ресурсів. Підприємці АПК зазначають, що собівартість їхньої продукції з минулого року зросла на 60%, і причини цього вбачають не лише в динаміці світових цін на ресурси та продукцію, а ще й у довгочасних наслідках неграмотних адміністративних заходів уряду. Так, врожаю 2010-го, який назвали невдалим, насправді мало вистачити на внутрішні потреби. Надлишки експортери повинні були спокійно продавати за кордон. Натомість уряд адміністративними методами створив експортну монополію, щоб отримувати надприбутки на закритті доступу до зовнішніх ринків. Ця політика дала вкрай негативний ефект: собі-

вартість товарів підприємств АПК збільшилась, оскільки зросли ризики – виробники продукції та зернотрейдери працювали за налагодженим механізмом комерційного кредитування, але через втручання держави 2010 року отримали купу проблем. Сутність механізму проста: останні уклали зовнішні угоди і наперед оплачували аграріям до 70% вартості збіжжя, а виробники таким чином отримували можливість спокійно фінансувати жнива. 2010-го зернотрейдери через «допомогу» держави відмовилися від такої схеми, причому самі підприємства АПК були змушені залучати дорогі кредитні ресурси, щоб зібрати зерно.

Ці та деякі інші чинники спричинили 2010-го ланцюгову реакцію подорожчання харчів. Крім того, на ринку м'ясо-молочної продукції далися взнаки ще й зміни в оподаткуванні: якщо раніше виробники мали пільги з ПДВ, то минулого року вони чекали на його повернення від держави. Фактично в умовах агфляції влада вирішила вилучити в них 20% обігових коштів... Загальний висновок – торішня шкідницька політика уряду в галузі сільського господарства дала негативні довгострокові наслідки, від яких ринок потерпає і досі. Саме вони стали однією з причин того, що 2011-го не відбулося очікуваного літнього зниження цін на харчові продукти і наш центр переглянув прогноз інфляції в бік збільшення – з 10,6% (як ми вважали наприкінці 2010-го) до 11%. У жовтні – листопаді очікуємо також збільшення тарифів на житлово-комунальні послуги – наслідок виконання домовленостей із МВФ, який вимагає підняття цін на газ для населення. Однак імовірно, що наближення передвиборчої кампанії стримає цей інфляційний чинник. ■

ЖИТТЯ ДОРОЖЧАЄ

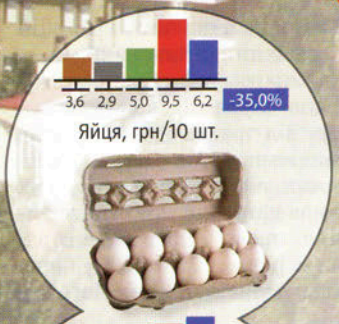
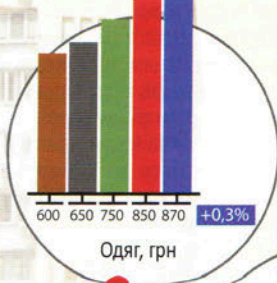
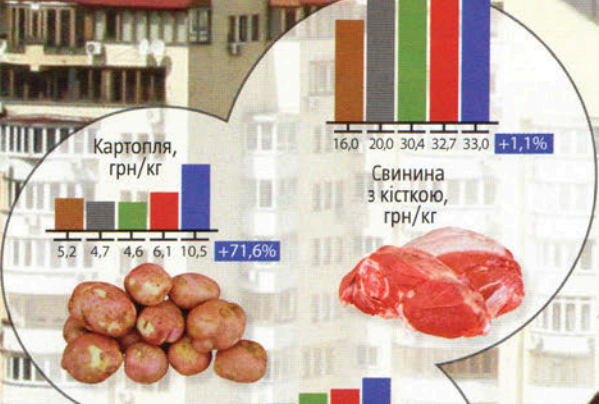
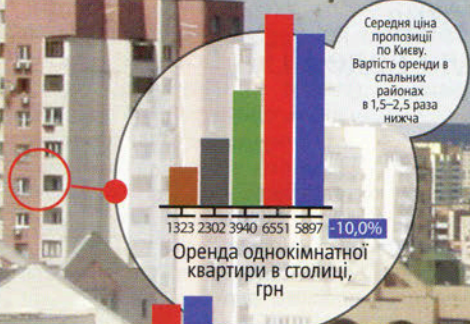
Протягом семи років витрати «білих комірців» на харчування зростають швидше, ніж їхні зарплати

Використано дані Держкомстату, Мінекономіки, роздрібних торговельних мереж Києва, столичних автодилерів, порталу realt.ua

Станом на червень звітної періоду.

2004 рік 2006 рік 2008 рік 2010 рік Червень 2011

подорожчання за 1 півріччя, %

Ілюзія «ТРЕТЬОГО

Імперська політика патріарха Кірілла веде РПЦ до ізоляції

Автор:
Олександр
Крамар

26 –28 липня в Україні знову перебуватиме Патріарх Московський Кірілл. Майже всі ЗМІ, анонсуючи візит, зробили наголос на слові «знову». Адже єпископ Російської православної церкви буває в нашій країні не просто щороку, а з будь-якого значного приводу; лише 2011-го це третє відвідання. Крім того, 26 липня він зустрінеться на українській землі з Католикосом-Патріархом Грузії Ілією II, який має напружені стосунки з владою своєї країни і підтримує ініціативи Кірілла в регіоні. Однак нинішній візит і зустріч з однодумцем видаються не закріпленням впливу на «канонічних територіях», а відчайдушною спробою врятувати «Рускій мір» з його «ісконним православ'ям» від маргіналізації і зменшення впливу.

Схоже, безпідставні прагнення Кірілла до гегемонії в православному світі призводять до поступової ізоляції РПЦ. З одного боку, про це свідчить активізація Константинопольського патріархату щодо консолідації православних церков Європи та Середземномор'я з демонстративним ігноруванням претензій Патріарха Московського на особливу роль. З іншого – дедалі очевидніша поразка «українського бліцкригу» Кірілла, який завершився не лише зближенням позицій усіх альтернативних Москов-

ському патріархатові українських церков східного обряду, а й зростанням невдоволення брутальним втручанням Москви поміж автономістської течії в Українській православній церкві Московського патріархату.

«НЕ РИЙ ІНШОМУ ЯМУ»

Російська православна церква, яка так активно апелює до пере-

важання канонічних традицій над сьгоднішніми реаліями на пострадянському терені, неочікувано отримала дошкульного удару від православних ієрархів Середземномор'я. Глави нечисленних, але першоапостольних церков нагадали про своє канонічне право відігравати провідну роль у світовому православ'ї. Вселенський Патріарх

НА СЛУЖБІ «РУССКОГО МІРА»

Попри офіційну позицію Синоду УПЦ МП щодо перебування церкви «поза межами політики», є чимало фактів участі його представників у політиці на боці проросійських сил. У відповідь церква отримує від цих сил підтримку в змаганнях з іншими конфесіями та вирішенні мирських питань. Деякі показові приклади різних років

23 листопада 2004

Протоієрей УПЦ МП, клірик храму Святителя Феодосія в Чернівці Сергій Іваненко-Колєнда показав журналістам видрукований значним накладом буклетик із молитвою, що «виголошується перед нашествиями лютих ворогів-чужинців», який роздавали віруючим як «оберег» від навали «нашестів-ющенківців».

4 липня 2006

Митрополит Агатангел заявив, що «прагнення України в Європу є згубним. Це є черговою спробою здійснити багатівкове прагнення протестантсько-католицького, масонського і безбожного Заходу відірвати Україну від єдності зі світовим центром православ'я – Московією – і втягти її в орбіту західних лжецінностей».

РИМУ»

ФОТО: УНАН

У Московському патріархаті більше парафій, у Київському – прихожан

Українська православна церква Московського патріархату:

10 984

парафій,

9,5 млн

прихожан

Українська православна церква Київського патріархату:

4281

парафій,

14 млн

прихожан

За даними Державного комітету України у справах національностей та релігій на початок 2010 року

Варфоломій оголосив про скликання на вересень 2011-го зібрання глав чотирьох із п'яти найдавніших християнських патріархій (за винятком римської), які після IV Вселенського Собору 451 року формували «пентархію» – орган управління тоді ще єдиною церквою.

Для РПЦ у цій історії справжнім ляпасом стало запрошення

замість Патріарха Риму (Папа Римський зі зрозумілих причин такі зібрання не відвідує) поряд із патріархами Єрусалима, Антіохії та Олександрії не Патріарха Московського Кірілла, а архієпископа Кіпру Хризостома. Потрапивши у власну пастку і розуміючи слабкість своїх позицій з погляду православних канонів (див. *Тиждень*, № 6/2011), Московський патріархат активно апелює до «неадекватності» традиційної пентархії «реаліям сучасності». Зокрема, голова Відділу зовнішніх церковних зв'язків РПЦ митрополит Лларіон заявив, що «ми ніяк не можемо погодитися, щоб та чи інша група церков сприймалася як «стрижень» світового православ'я на підставі, що їхня автокефалія більш давня, аніж автокефалія решти церков».

Однак згоди в Москві, схоже, не питатимуть. Спроби переглянути питання верховенства та першості честі, які просуваються РПЦ, наражаються на активний опір інших православних церков. Зрештою, Росії слушно закидають непослідовність: борючись проти автокефалії насамперед української церкви під прикриттям «православних канонів», вона навряд чи має право виступати за «перегляд» тих догматів, які не вигідні їй.

НЕВДАЛА СПРОБА «ІЗЛЕЧИТЬ ІЗВЕЧНУЮ БОЛЕЗНЬ РУССКОЙ ДУШІ» В УКРАЇНІ

Торішня частота візитів Кірілла до України цього року не лише підтримується, а й навіть нарощується. 26 квітня Московський Патріарх відкрив пам'ятні заходи, присвячені 25-м роковинам катастрофи на Чорнобильській АЕС. 6–8 травня приїжджав під приводом участі в заходах з нагоди ювілеїв митрополитів УПЦ МП Харківського й Богодухівського Никодима та Донецького й Маріупольського Лларіона. Проте, зважаючи на

результати цих відвідин, стає дедалі очевиднішим: «бліц-криг» Кірілла не відбувся, і в разі подальшого охолодження відносин між світськими Києвом та Москвою шансів на розрубування «гордієвого вузла розколу за болгарським сценарієм», як пропонували торік «яструби» з РПЦ (див. *більше Тиждень*, № 2, № 6/2011), буде дедалі менше. В альтернативних Московському патріархату українських православних церквах цим уже не надто переймаються. Як зазначив Патріарх УПЦ КП Філарет, візити Кірілла «сприяють тому, що віряни Московського патріархату розуміють: вони належать не до української церкви, а до російської, тоді як вони все-таки хочуть належати до української». Вочевидь, намагання Москви безпосередньо вести в Україні «душпастирську діяльність» не вельми подобається й ієрархам УПЦ МП. Під час першого візиту Кірілла до Києва 2009 року ЗМІ публікували чимало негативних вражень представників духовництва УПЦ МП, які зіштовхнулися зі зневагою оточення глави РПЦ і побоюються спроб Москви повернути до своїх рук управління українськими єпархіями (яких, до речі, більше, ніж у Росії). До того ж Російська православна церква висуває нові й нові ініціативи щодо формування ідеологічної бази для повернення Києва під свій безпосередній контроль. Кірілл навіть висловлює готовність оселитися тут.

Не позбавлений таких ініціатив і нинішній його приїзд до нашої столиці. З коментаря голови Інформаційного відділу РПЦ Владіміра Легойди можна зробити висновок, що, організовуючи в Україні зустріч з Ілією ІІ (Грузинським), Кірілл прагне започаткувати традицію паломництва до «русского» Києва, своєрідний ритуал – демонстрацію з

28 жовтня 2009

Митрополит УПЦ МП Володимир благословив Віктора Януковича на участь у президентських виборах. Утім, на здійснення президентської влади 25 лютого 2010 року благослов'я Януковича вже Патріарх Московський Кірілл.

Листопад 2010

Митрополит Володимир звернувся до Миколи Азарова щодо виділення квоти на вивезення 1 млн т зерна для російської компанії та отримав схвальну реакцію прем'єра, оскільки виручені від продажу гроші нібито мали спрямувати на зведення Кафедрального собору Воскресіння Христового в Києві.

13 грудня 2010

Патріарх УПЦ КП Філарет надіслав Вікторіві Януковичу листа, у якому заявив, зокрема, про тиск влади на священників УПЦ КП із пропозиціями переходити в юрисдикцію УПЦ МП, відмову в реєстрації громад УПЦ КП у регіонах, надання президентом явної переваги УПЦ МП.

10 квітня 2011

Прихильники радикальних промосковських православних організацій вимагали від Януковича припинити інтеграцію в «чужу та ворожу структуру» – Євросоюз, нагадуючи йому, що «благословення на свою президентську діяльність він отримав у Предстоятеля РПЦ патріарха Кірілла та Предстоятеля УПЦ митрополита Володимира».

боку частини православних ієрархів їхньої належності/лояльності до «Русского міра»: «Візит Грузинського Католикоса до української столиці дасть змогу двом патріархам відсвяткувати спільно День Хрещення Русі... у тому самому місці, де відбулося первісне хрещення...». Запрошення глави ГПЦ до Києва можна розглядати і як відповідь на спробу Вселенського Патріарха консолідувати православний світ довкола середземноморської «пентархії»

Утім, самими візитами справа, звісно ж, не обмежується. У Москві воліли б бачити митрополитом Київським послідовника Кіріллової концепції «Русского міра», адже митрополит Володимир відомий тим, що на Архієрейському Соборі РПЦ 2008 року заявив: «УПЦ – церква, яка об'єднує людей не лише східноправославної, а й західної (європейської) цивілізації», відтак не може бути уніфікована з рештою РПЦ. На початку травня у ЗМІ активно обговорювали можливість призначення на керівні посади в УПЦ МП правої руки Кірілла, згаданого вище голови Відділу зовнішніх церковних зв'язків МП митрополита Іларіона. Проте співвідношення сил у самій Українській православної церкві Московського патріархату складається дедалі більше на користь автокефалії. Зокрема, Помісний Собор УПЦ МП, який 8 липня відбувся в Києві, попри протести

промосковських «яструбів», надав чинності статуту 2007 року, що суттєво розширює самоврядування цієї церкви, та ще й зробив це, не погоджуючи цей крок з Кіріллом, і не зважаючи на незгоду та демарші частини делегатів, налаштованих на зближення з Москвою.

ОБ'ЄДНАННЯ МОЖЛИВЕ ЛИШЕ БЕЗ УЧАСТІ МОСКВИ

Зазнав поразки «бліцкриг» Кірілла і на зовнішньому фронті. Після тривалого пресування Київського патріархату навесні цього року МП здійснив спробу поглинути Українську автокефальну православну церкву, який зробив пропозицію про «повернення» в лоно РПЦ на правах автономії. Але дістав відкоша. Деякі ієрархи цієї церкви пішли далі й досить жорстко розкритикували позицію Московського патріархату, як і ставлення самого Кірілла до українців. Так, 28 квітня єпископ Виш-

лика і багата церква, проте їй ніхто не дав права гнобити інші конфесії так, як це робить Патріарх Кірілл. Він заявляє: «Ви знаєте, українськість – это ізвечная болезнь русской души». На такі вилювання відсутні коментарі... Розкол в Україні – це все-таки гріх московської церкви».

Натомість відверта підтримка нинішньою владою експансії МП спричинила цілком закономірне зближення позицій альтернативних йому українських церков східного обряду. «Багато хто думає, що об'єднання неминуче, але під омофором Московського патріархату, а ми стверджуємо, що його не буде. Буде об'єднання в єдину помісну православну церкву», – зазначив 25 квітня поточного року Патріарх Київський Філарет. І справді, лише таку платформу консолідації українського православ'я так чи інакше готові підтримати і автокефалісти, і греко-католики. До речі, останнім часом Філарет дедалі частіше заявляє про можливість об'єднання в єдину помісну церкву не лише українських православних, а й греко-католиків. Важливо те, що аналогічної думки дотримується й новий очільник УГКЦ, який 3 червня сказав: «Єдина помісна церква – реальність. Передусім тому, що вона вже існувала в такому вигляді, але з певних причин потім була розділена на кілька конфесій. Оскільки є спільний фундамент, є і шанси, що ця єдність відновиться». Щоб

РПЦ ВИПРАВДОВУЄ ВІДСТАЛІСТЬ МІФАМИ ПРО «ДУХОВНУ ВИЩІСТЬ»

городський і Подільський Володимир сказав, що «РПЦ не є нашою матір'ю-церквою. Для нас матір'ю-церквою є Константинопольська церква, а ми вже є «матір'ю» для РПЦ», і розкритикував останню за небажання йти на діалог і постійні приниження українців: «Так, це ве-

обійти непросте для сторін питання підпорядкування УГКЦ Папі Римському, церкви ведуть мову про «Євхаристійне сопричастя» – духовну єдність (зокрема, у таїнствах).

ДВА ПРАВОСЛАВНІ СВИТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ТА «РУССЬКИЙ»

«Об'єднанню без Москви», зокрема й із греко-католицькою церквою, сприяє і тенденція в європейському православ'ї до примирення з католицькою церквою. Оглядачі вже звернули увагу на той факт, що проект «Духовної Візантії», доккола якого можуть консолідуватися православні церкви дійсних і потенційних країн – членів ЄС, є здоровою альтернативою імперській доктрині «Русского міра», котру висунув нинішній глава РПЦ насамперед для обґрунтування сфери свого впливу. Адже пропонується Константинопольм платформа є адекватнішою принципу добровільного об'єднання націй, який лежить в основі ЄС. Важливу роль у більшій привабливості константинопольської моделі православного світу відіграє і незалежність Вселенського Патріарха від окремої православної держави з її геополітичними інтересами, як це має місце у випадку Московського патріархату.

Тим часом сама ідеологема «Русского міра», який протиставляється навколишньому, зокрема й православному, світові сприяє ізоляції МП. У сербського, болгарського, грецького чи румунського православ'я майже не залишається можливості поєднувати свою християнську європейську ідентичність із «русской» ідентичністю РПЦ. Адже цивілізаційний вибір навіть таких проросійських у минулому народів, як серби чи болгари, сьогодні однозначно зроблено на користь інтеграції до європейського, а не російського світу. Відтак Московська патріархія втрачає вплив на православні церкви цих країн. Наприклад, попри відкриті протести РПЦ проти очікуваного 2013 року візиту Папи Римського, патріарх Сербії Іринеї підтримує цю запропоновану президентом Борисом Тадичем ідею, понад те, навіть виступає за «від-

МЕТОДИ УПЦ (МП)

Викинути дітей-інвалідів

У Дніпропетровську 200 дітей із проблемами розвитку опинилися фактично на вулиці. У листопаді 2010 року Апеляційний господарський суд постановив віддати Свято-Тихвинському жіночому монастиреві до-революційні будівлі школи-інтернату.

Завоювати храми

15 лютого 2011 року суд відібрав в УПЦ КП будівлю храму в селі Кам'янка Донецької області. У 1996-му громада УПЦ КП прийняла храм у вигляді руїни та відбудувала й реставрувала його власним коштом. Протистояння між УПЦ МП та УПЦ КП на Смородиновому узвозі в Києві кілька разів переростало в бійку. У червні 2011 року храм намагалися захопити працівники приватної охоронної фірми.

Знищити парки

У лютому 2011 року через будівництво УПЦ МП храму в парку «Юність» на Борщагівці в Києві виникла сутичка між прихожанами й охоронцями та мешканцями сусідніх будинків. Проти місцевих жителів було застосовано сльозогінний газ. Поки справу вирішували в судах, церкву добудували. Такі інциденти виникали в Павлівському парку, Парку ім. Зої Космодем'янської та парку біля метро «Дарниця».

Заглушити оргán

Дніпропетровський будинок органної та камерної музики з унікальним органом у березні цього року став власністю УПЦ МП. Нині орган планують перенести до приміщення обласної філармонії, де він напевно втратить своє звучання.

Назвати Голодомор Божою карою

«Ми знаємо, що сталося з нашим суспільством після революції 1917 року. Яке це було повстання людей проти Бога. Як руйнували храми, нищили ікони, паплюжили національні святині. А Бог б'є не кийком, Бог іншими способами врозумляє людину», – заявив у листопаді 2008-го митрополит Чернівецький і Буковинський УПЦ МП Онуфрій.

Закрити музеї

У Переяславі-Хмельницькому єдиний в Україні Музей одягу було закрито влітку 2010 року у зв'язку з передачею його приміщення Свято-Михайлівського храму, громаді віруючих УПЦ МП.

Виселити лікарню

Керівництво Інституту епідеміології та інфекційних хвороб ім. Л. В. Громашевського – унікального закладу з лікування хворих на СНІД – з липня 2010 року шукає новий прихисток. Тоді за рішенням Кабміну лікарня мусила виїхати з приміщення на території Києво-Печерської лаври, права на яке заявила УПЦ МП.

Зруйнувати пам'ятку архітектури

У лютому 2011 року під керівництвом настоятеля отця Іоана (Кузьовича), ченця УПЦ МП, було зруйновано Свято-Покровську церкву в смт Сосниці на Чернігівщині. Це був один з останніх суцільно дерев'яних храмів, побудованих у стилі козацького бароко.

Забрати дитячий садок

У липні 2011 року в Луганській області будівлю дитсадка віддали в безоплатну оренду для потреб УПЦ МП. Священик, який отримав її в управління, агітував на виборах за міського голову Алчевська.

КАРИ БОЖІ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ЦЕРКВИ

АВАРІЯ НА ЧОРНОБИЛЬСЬКІЙ АЕС

Патріарх Московський Кірілл: «Страшна помилка була причиною Чорнобильської катастрофи... Господь міг і зупинити руку оператора, який, керуючи реактором, здійснив страшну помилку. Господь попустив. І чимало людей, можливо, своєю смертю зробили спільний внесок у спокутування гріхів».

ПОЖЕЖА В КЛУБІ «ХРОМАЯ ЛОШАДЬ» У МІСТІ ПЕРМ

Єпископ Пермський і Солікамський Ірнарх: «У храмах за богослужінням ми щоденно молимося про дарування нам «християнської кончини, не соромної і мирної», аби Господь сподобив людину досягнути глибокої старості й вона змогла побачити «синів своїх синів», тобто онуків і правнуків. Найбільш сумним є те, що люди які загинули в нічному клубі «Хромая лошадь», були позбавлені цього дару Божого і Бог попустив їм смерть, приходу якої не побажеш і ворогові Вітчизни».

ЕКОНОМІЧНА КРИЗА

Патріарх Московський Кірілл: «Грецьке слово «криза» російською мовою перекладається як «суд». Будь-яка криза в житті — це суд Божий, а суд Божий відокремлює правду від брехні, оголоючи неправду. І якщо сьогодні світ переживає економічну кризу, значить цей суд викриває якусь глобальну людську неправду».

ЗЕМЛЕТРУС У ЯПОНІЇ

Ієрей Александр Шумській:

«Усі гарно пам'ятають, як після відвідин Курильських островів російським президентом у Японії топтали його портрети, спалювали й шматували російський прапор... От і повернув їм Господь бумерангом те, що завинили».

Ієромонах Нектарій (Головкін):

«Ми побачили, що, коли православний народ сам не може захиститися, його захищає Господь. Катастрофа у Японії на якийсь час зменшить її ненависть до Росії»

ОПІР БУДІВНИЦТВУ ХРАМУ В ЄКАТЕРИНБУРЗІ

Архієпископ Єкатеринбурзький та Верхотурський Вікентій:

«Усіх людей, які боролися проти церкви, Господь відмітив: жодна людина, яка протилася Богові, не померла власною смертю. Ми кажемо, що опиратися Богу дуже небезпечно для самої людини, рано чи пізно Господь прийде до неї усвідомлення й покарання. Це покарання Боже передається впродовж семи поколінь».

ЦЕРКВА ПРОТИ РОСІЙСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОЧОК

● 2001 рік. Вологодська єпархія оголосила Діда Мороза поганським божеством. Єпископ Вологодський і Великоустюзький Максиміліан заявив, що в новорічних урочистостях у Великому Устюзі («батьківщина» Діда Мороза) церква візьме участь тільки тоді, коли в офіційній біографії цього персонажа буде записано, що він прийняв християнство.

● Триває війна між РПЦ та громадами села Кукобой (його оголосили «батьківщиною» Баби-Яги, побудувавши їй казкову «ізбушку») та міста Пошехонье («батьківщиною» водяника). Із заяви **Ярославської єпархії РПЦ:** «Штучно створюються неоязичницькі капища, в яких починають відправляти псевдорелігійні обряди... Якщо владі водяник та Баба-Яга ближчі, ніж Христос, Божа Матір та інші святі, то така влада варта співчуття, як і народ, котрий її обрав».

КАЗАЧКІ НА ВАРТІ. Охорону в Києво-Печерській Лаврі здійснюють представники проросійських «казачьих» організацій

Противники автокефалії УПЦ МП зчиняють галасливі демарші. Один із її спонсорів, Віктор Нусенкіс (щомісячні пожертви від 1 млн грн), на Соборі 8 липня оголосив про припинення підтримки УПЦ МП та намір спрямувати вивільнені кошти на «організацію, що активно виступатимуть проти автокефалії»

новлення дружніх відносин між Сербською православною та Римською католицькою церквами».

У такому контексті продовження експансіоністського курсу Кірілла вестиме РПЦ хіба що до подальшої самоізоляції, характерної для «допереляславської» доби російської історії, коли в ній домінували ксенофобсько-месіанські настрої, цілковито відірвані від модернізаційних процесів у європейському, зокрема й українському, православ'ї XV–XVII століть. У тому стані, до якого рухається російське православ'я, воно не зможе запропонувати послідовникам нічого, окрім мракобісся в боротьбі з інакомисленням та виправдання відсталості міфами про нібито «духовну вищість». Зайве запитувати, чи такий «Третій Рим» може бути привабливий для сусідніх країн. ■

Динарій кесаря

Є ідеал, а є практика. В ідеалі стосунки християнської церкви з державою визначаються одним ключовим епізодом із життя Спасителя: коли провокатор намагався «підловити» Його на нелояльності до тогочасної влади, Ісус, як відомо, закликав фарисея віддати кесареви кесарево й тим нібито закрити питання раз і назавжди. На практиці ж ситуацію, коли церква демонстративно дистанціюється від політики, можна вважати рідкісним винятком.

Може, й не хотілося б, але доведеться повернутися до тексту, який наробив чимало галасу понад місяць тому, хоча це лишень шматочок із токшоу Алексея Венедіктова, головного редактора радіостанції «Ехо Москви». Йдеться про його зустріч із митрополитом Одеським та Ізмаїльським Агафангелом. Далі цитата з Венедіктова:

«Это удивительный человек, фантастический... Сейчас в Одесской области он возглавил «Партию регионов имени Януковича»... Он обрушивается на слабость президента Януковича со словами, что президент должен вести более жесткую политику по отношению к «оранжевым», должен выполнять свои предвыборные обещания. «Наша общая родина – СССР»... – дословно с его разрешения передаю. Он очень прямой, жесткий, абсолютно уверен, что вся «оранжевая зараза» финансируется из-за рубежа... Говорит: есть патриарх в Киеве, а я здешний патриарх... Я понял, что правее него только стенка. А это важно, потому что он очень авторитетный человек. Вот если он выведет людей на площадь – он выведет, по любому вопросу. Его побаиваются и президент, и губернатор. Это человек с нестигаемыми принципами и с огромной харизмой... Думаю, что победа Партии регионов в Одесской области абсолютно точно и его заслуга... Он говорит: «Куда нам в Европу, какой Евросоюз? – это все фашисты»... Я спрашиваю: «Это можно рассказать?» – «Да, говори». Причем он не маргинал – это важно понять... Рассказывали, что когда... подходили к нему прихожане за благословением, он спрашивал: «За кого голосовал? За Ющенко? Пошел без благословения. Скажи спасибо, что не прокляну».

Одеська єпархія негайно спростувала виступ Венедіктова у тій частині, де владика погрожує анафемою заблудлим помаранчевим парафіянам, але не всі забули інцидент, коли роки зо два тому за цілком безвинну газетну статтю про церковні

прибутки той самий ієрарх наказав підлеглим молитися, «чтобы Господь вразумил скорбью и болезнями» нахабних журналістів. «Скорбью и болезнями» – тут не до жартів!

Повернутися до, без перебільшення, одіозних висловлювань та їх автора змушує одна загадкова подія – Помісний собор УПЦ МП, котрий породив більше запитань, аніж відповідей. Якою нагальною потребою було викликане його проведення, в чому доленосність нібито цілком пересічних рішень? Більшість спостерігачів погоджуються, що сенсу треба шукати в боротьбі різних сил усередині самої церкви – боротьбі, яка точиться переважно під ковдрою. Один табір волів би довести до логічного кінця автономію УПЦ, себто аж до повної автокефалії, другий, навпаки, прагне якомога тіснішої взаємодії з московським патріаршим престолом, якраз у дусі цитованого вище архіпастиря. Жоден наразі не переміг.

Іронія ситуації саме в тому, що в Москві під егідою РПЦ нещодавно відбувся не менш загадковий захід: XV Всесвітній російський народний собор «Базові цінності – основа єдності народів», на якому мало не основним (принаймні найгучнішим) пунктом обговорення була... протидія содомії. А в Україні серед промоутерів возз'єднання в «Русском міре» є, за дивним збігом обставин, ті церковні діячі,

які не лише закликають back in the USSR, а й бувають ностальгійно згадані в інтернеті в цілком певних контекстах... на численних гей-форумах.

Маю спеціально підкреслити: приватне життя, зокрема й ста-

ДУХОВНА ОСОБА НЕ МОЖЕ ПРИПУСКАТИ НАВІТЬ НАТЯКУ НА ТЕ, ЩО ЇЇ ПОЛІТИЧНА ПОЗИЦІЯ – НАСЛІДОК КЕРОВАНОСТІ ПІД ВПЛИВОМ КОМПРОМАТУ

тева орієнтація, – це особиста й недоторкана справа кожної людини (чи принаймні її духівника), а належність до гомосексуальної спільноти ні в якому разі не є чимось ганебним. Крім того, завжди можна припустити, що такі плітки – результат цілеспрямованих провокацій, спецоперацій тощо. А все ж таки дві речі треба пам'ятати:

– «один раз збрехав – хто тобі повірить», Одеса й Донецьк – надто великі центри, аби нехтувати кількістю тих, хто так чи так опиняється в курсі інтимних пригод публічних осіб;

– публічна особа, тим більше духовна, не може припускати навіть натяку на те, що її політична позиція – наслідок уразливості, керованості під впливом компромату. Приватне життя не мусить ставати гачком. Дружина кесаря має бути понад підозрами. ■

Автор:
Юрій
Макаров

Продовження
теми на стор. 26

«А Росія – лучше всех»

Ідеями «Русского міра» користаються як виправданням для відродження Російської імперії. Але, схоже, вони переконують лише своїх авторів

Автор:
Олесь Торговець

У Російській імперії завжди були популярні ідеї її «обраності», «духовної вищості» й «могутності». В обмін на відчуття, що держава обстоє такі цінності, просуває їх назовні і здобуває нові території, росіяни погоджувалися навіть пожертвувати добробутом і можливістю захищати свої права, залишаючись масою «підданих» у деспотичній системі. Для виведення їх із «депресії», зумовленої розпадом СРСР та неспроможністю сучасної еліти вирішити внутрішні проблеми країни, нині в Росії визначено чергову експансіоністську мету – побудови «Русского міра», за основу якої взято ідею винятковості «російської цивілізації» та месіанської ролі росіян у житті навколишніх народів.

ІСТОРИЧНІ КОРЕНІ

Релігійно-політична міфологема «Третього Риму» («Два убо Рима падоша, а третій стоїт, а четвертому не быти») була розвинута в «посланнях» ігумена Псковського монастиря Філофея до московських князів Івана III та Василія III й зажила особливої популярності на державному рівні від середини XVI століття, за царювання Івана Грозного. Оскільки ця ідеологія була супровідником московського експансіонізму, під час Смути початку XVII століття й необхідності бодай відстояти власну незалежність вона відійшла на другий план, трансформувавшись у ксенофобське несприйняття зовнішніх впливів.

Від часів Петра I російська еліта намагалася вестернізуватися, брати участь у європейських справах. Однак у XIX столітті усвідомлення відсталості Росії, помножене на розуміння неможливості наздогнати Європу на

шляху капіталістичного, буржуазно-демократичного розвитку, породило реакцію частини місцевої еліти – актуалізацію міфологем національної «обраності», «винятковості», «месіанськості» під назвою «слов'янофільства» чи «антизахідництва». Біля початків цього руху знову стояв церковник – архімандрит Гавріїл (Василій Воскресенській), який 1840 року опублікував у Казані свою «Російську філософію». Слов'янофіли виступали з обґрунтуванням «самобутнього шляху історичного розвитку Росії», принципово відмінного від європейського, проти засвоєння форм західного політичного життя. На противагу вестернізованому Петербургові їхнім осередком стала Москва. Ці діячі вважали, що Росія повинна керувати всіма слов'янськими народами, були прихильниками строгого державного й національного централізму, категорично виступали проти визнання права на самостійне існування не лише українського, а й польського народів. У внутрішньополітичному житті слов'янофільство показало себе в «усій красі» під час реакційного правління Александра III. Тоді на практиці було апробовано відому формулу «Православие, самодержавие, народность», за якою мало функціонувати імперське суспільство.

Черговим виявом ідеї винятковості й месіанської ролі стало «євразійство», що поширилося серед російської еміграції в Західній Європі у 1920-х роках. Його прихильники розглядали колишню територію царської імперії та СРСР як «окрему цивілізацію» з особливими рисами, які відособлюють її від Європи й Азії. Гостро негативно виступали проти можливого створення на теренах колишньої імперії незалежних держав місцевих народів, зокрема й українського. Натомість пророкували їм злиття в

єдину «євразійську спільність». Водночас адепти руху доводили, що культурно Росія ближча до Сходу, ніж до Заходу, наголошували, що цінності останнього гинуть, а на їх місце має прийти «нова культура з Азії», що поєднає ознаки обох континентів.

Тим часом керівництво СРСР за 70 років його існування випробувало цілу низку месіанських підходів, що спиралися на ідеї, близькі до «євразійських». Прагнення «світової революції» в першій половині XX століття мало виправдати експансію більшовицької держави та приєднання до неї нових земель. Коли в період після Другої світової війни перспектива територіального розширення Країни Рад зникла, наголос в офіційній пропаганді змістився на «невідворотність» поразки Заходу в змаганнях з «прогресивнішим» СРСР. При цьому, цілком у дусі євразійства, його етноси мали

ОЗНАКИ «ОБРАННОСТІ». Належність до еліти «Русского міра» буває підтверджено ексклюзивними фетишами, геть немислимыми для «простих». Зокрема, Патріарх Кірілл має в розпорядженні два Cadillac Escalade (від \$100 тис. кожен), які возять за ним у поїздках спеціальним вагоном

вितворити «нову історичну спільність – радянський народ». Утім, життя довело, хто насправді був «історично приреченим»: розпався, власне, Союз.

У 1990-х «неоєвразійство» як доктрина одержало нове життя в працях Александра Дугіна. Його ідеології притаманна

гостра ворожість до цінностей західної, європейської цивілізації, примат державних структур і колективних цінностей над інтересами особи, гіпертрофоване прагнення до гегемонізму РФ, погано прихованого за уявним месіанством російського народу, держави та культури, яке нібито мало місце на просторах колишньої царської імперії/СРСР упродовж останніх кількох століть історії. Не називаючи прямо своєї ідеології «євразійством», ці тези заходились утілювати в життя російська влада.

СВІТСЬКИЙ ПОЧАТОК

Хоч Закон «Про державну політику Російської Федерації щодо співвітчизників за кордоном» був ухвалений іще за президентства Єльцина, 24 травня 1999 року, справжнім ініціатором офіційного курсу на побудову «Русского міра» був Владімір Путін. Початком став його виступ на Конгресі співвітчизників 11–12 жовтня 2001-го. Потім він оголосив 2007-й роком російської мови й домігся його проведення в більшості пострадянських держав. Він-таки ініціював створення однойменного фонду «Русский мір», який узявся до активної пропаганди цієї ідеї. У щорічному посланні Федераль-

«НАДО БЛАГОДАРНО ПРІНІМАТЬ». Апологетами «Русского міра» близькі світські радощі. Під час перших відвідин Патріархом Кіріллом Києва українські журналісти звернули увагу на його дорогий годинник із білого золота, з ремінцем зі шкіри крокодила (оцінено у €30 тис.). Незвичні до того, що ЗМІ наважуються ставити такі запитання, представники РПЦ пояснили тільки: то «дарунок» Патріархові, а їх, мовляв, «належить приймати»

ним зборам 2007 року Путін дав власне бачення цього простору як території поширення російської мови: «Наша країна історично формувалася як союз багатьох народів і культур... російська... вона є живим простором багатомільйонного «Русского міра», який, звісно, значно ширший, аніж сама Росія». Цю ж ідею реалізує і його наступник – Дмитрій Медведєв. «Проведення ефективної діаспоральної політики», взаємодія зі співвітчизниками, підтримка та захист їхніх прав, особливо на пострадянському просторі, були визначені серед пріоритетів затвердженої ним 12 червня 2008 року Концепції зовнішньої політики.

У розумінні сучасних теоретиків «Русского міра» з Російської академії наук (там на цю тему не тільки ведуть дослідження, а й захищають дисертації – зовсім як колись із «марксизму-ленінізму») він є «глобальним культурно-цивілізаційним феноменом, що складається з Росії як материнської держави та російського зарубіжжя, об'єднує людей, які незалежно від національності почуватися росіянами, є носіями російської культури та російської мови, духовно пов'язані з Росією і не байдужі до її долі». Зарубіжний «соотечественник» – це «індивід, який має походження з раніше єдиної держави, який володіє російською мовою, ідентифікує себе з Росією і лояльно ставиться до неї».

У політичній площині апологети «Русского міра» обґрунтовують «природне право» російськомовних спільнот на пострадянському просторі претендувати як мінімум на статус одного з державотворчих компонентів, а як максимум – на політичне домінування.

Головним світським органом реалізації політики РФ у справі згуртування «Русского міра» було призначено Урядову комісію у справах співвітчизників за кордоном. Її завданнями на пострадянському просторі були зміцнення політичного потенціалу діаспори, врегулювання проблем «апатридів» (негромадян у країнах Балтії), «доведення правдивої інформації про історичні події до дітей співвітчизників», постачання російськомовної навчальної літератури з урахуванням місцевих

ФОТО: РНЛ

освітніх програм. Ключовими напрямками федеральних проєктів стали, зокрема, «Російська мова», Програма підтримки співвітчизників на 2009–2011 роки, Державна програма надання сприяння добровільному переселенню в РФ. Щоправда, остання, через загальну неохоту «соотечественників» повертатися на історичну батьківщину, провалилася. Замість запланованих 5–6 млн за перші два роки до Росії переїхало трохи більше ніж 7 тис. осіб.

ЦЕРКОВНЕ ПРОДОВЖЕННЯ

Після свого обрання Патріархом РПЦ ідеологему «Русского міра» (але з трохи іншим змістовим навантаженням) підхопив Кірілл (Гундяєв). Для нього «Русский мір» – це «спільний цивілізаційний простір», який базується на дещо модифікованій формулі «самодержавие, православие, народность»: 1) православ'я, 2) російська культура і особливо мова, 3) «спільна історична пам'ять і спільні погляди на суспільний розвиток». Головним завданням створення «Русского міра» він бачить цілком політичні, неімперські цілі: забезпечити «роль потужного гравця на світовій арені» й законсервувати «спосіб життя, який цінували наші предки, орієнтуючись на який, вони створювали, зокрема, й велику Росію».

Заступник голови Відділу зовнішніх церковних зв'язків РПЦ ігумен Філіпп (Рябих) 17 червня 2010 року деталізував ідеї Кірілла, заявивши: «В умовах глобалізації можуть вистояти лише такі інституційні системи, які мають змогу зберегти свою ідентичність над національними кордонами». Оскільки Росія через свої «багатий духовно-культурний спадок, природні ресурси, політичну вагу та військовий потенціал» «не може бути частиною будь-якої з наявних цивілізаційних спільнот, у якій вона не є визнаним центром чи принаймні одним із найважливіших центрів», то їй пасує бути «одним із головних центрів лише в межах цивілізаційної спільноти, яку можна йменувати «Русский мір». Логіка, як-то кажуть, залізна: не вдалося розігнатися на планетарне лідерство, то побудуємо власний світ, де будемо головними.

У випадку церковної інтерпретації «Русского міра» особливо складно із географічними межами. Патріарх Кірілл стверджує, що «незалежні держави, які існують на просторі історичної Русі й усвідомлюють свою спільну цивілізаційну належність, могли б продовжувати спільно зводити «Русский мір» як свій спільний наднаціональний проєкт. Це означало б, що країна зараховує себе до «Русского міра», якщо в ній використовують російську мову як мову міжнародного спілкування, розвивається російська культура,

тиянських народів, що його на межі софістики обґрунтовують ієрархи РПЦ. Наприклад, Кірілл пояснює: «Нас іноді запитують: «А чому ви зараховуєте Молдову до Святої Русі, адже молдавани розмовляють іншою, не слов'янською мовою?» І я відповідаю, що Свята Русь – це поняття не етнічне, не політичне, не мовне, це духовне поняття. Коли ми молимося спільно з нашими братами й сестрами з Молдови, ми не відчуваємо жодної різниці – ми один народ... Ми молимося сьогодні про те, щоб політична орієнтація Молдови сприяла збереженню Святої Русі». Водночас ігумен Філіпп наполягає, що візит Кірілла до Казахстану продемонстрував: ця переважно мусульманська країна, виявляється, «важлива опора «Русского міра» в Азії», «продовжувач традицій російської цивілізації».

Концепцію «Русского міра» намагаються натягти практично на всі аспекти життя, прагнучи замінити нею ідеологію «пролетарського інтернаціоналізму». Та якщо остання принаймні пропонувала рецепт побудови нового, кращого суспільства, то «Русский мір» надто неприкрито зводиться до підтримки сьогодишньої Росії. Тож і перспектив успіху в нього куди менше: обіцянками здешевлення енергоносіїв (до того ж тимчасового) не компенсувати втрат від розриву із цивілізованим світом, якого вимагають від своїх послідовників прихильники всього російського. ■

ЛОГІКА «РУССКОГО МІРА» ЗАЛІЗНА: НЕ ВДАЛОСЯ ПЛАНЕТАРНЕ ЛІДЕРСТВО – ПОБУДУЄМО ВЛАСНИЙ СВІТ, ДЕ БУДЕМО ГОЛОВНИМИ

а також зберігаються спільна історична пам'ять і єдині цінності суспільного будівництва». Згадавши вище Філіпп Рябих уточнює, що «Русский мір» – це багатонаціональний світ, але в ньому особливо роль відіграє російський народ, який, виявляється, впродовж століть «приймав» (!) у один цивілізаційний простір інші народи, котрі «були ладні жити з ним у мирі та згоді».

Шедевром цієї логіки є зарахування до «православно-слов'янської» цивілізації представників неслов'янських та нехрис-

Єднання слов'янської отари

16 –17 липня під Севастополем, на майданчику колишнього кар'єру біля гори Гасфорта неподалік стародавньої Балаклави, відбулося наймасштабніше на постсовєтському терені байк-шоу. Цього року, за підрахунками правоохоронців, відкриття дійства зібрало близько 50 тис. людей – 10 тис. байкерів, котрі приїхали на мотоциклах переважно з Росії, та 40 тис. гостей. Ініціаторами й організаторами заходу, як і раніше, виступив московський байк-клуб «Нічні вовки». 2009-го перше з організованих «Нічними вовками» байк-шоу було присвячене російському Чорноморському флоту, 2010-го – 65-річчю перемоги у війні, яку офіційні чинники України та Росії називають Великою Вітчизняною. Цього року лозунгом мото-акції стало «відродження єдності слов'янських».

На відкритті були вивішені лише російські державні та андріївські стяги; у юрмі хтось вимахував білоруським державним прапором (знаним у народі як «світанок над болотом»); жодного українського не було. І це при тому, що Севастопольська міськдержадміністрація, за інформацією ВВС, налягала на рівній представленості прапорів України та Росії. Організатори відмовили. Попри це «ні» (тобто ігнорування самого факту, що захід проводиться на території Української держави), міліція з трибунами на кашкетах, яка фінансується коштом українських платників податків, стежила за порядком упродовж двох днів байк-шоу, а голова Севастопольської міськдержадміністрації Володимир Яцуба від імені держави привітав тих, хто цю державу демонстративно зневажив.

А загалом чудова «слов'янська єдність», де відсутні національні стяги слов'янських народів (крім, ясна річ, «старшого брата»)...

Далі – більше.

На початку дійства з динаміків прозвучали уривки з так званого Плану Даллеса – недолуго склепаної гебітської фальшивки, у якій від імені директора ЦРУ в 1950–1960-х роках говориться про дії задля знищення СРСР в ідеологічній війні. «Хамство и наглость, ложь и обман, пьянство и наркоманию, животный страх друг перед другом и беззащитность, предательство, национализм и вражду народов, прежде всего вражду и ненависть к русскому народу, – все это мы будем ловко и незаметно культивировать, все это расцветёт махровым цветом», – лунало біля підніжжя гори Гасфорта. Цей текст, який жодна твереза і психічно здорова людина ніколи не сприйме як написаний американським чиновником середині ХХ століття, до речі, вперше на початку 1990-х опублікував Борис Олійник. Хоча окремі фрагменти зі згаданого «плану» крутилися в обігу й раніше, їх використовували лектори-пропагандисти ЦК КПРС, відтак вони навіть уві-

йшли до романів Юрія Дольд-Михайлика «У чорних лицарів» та Анатолія Іванова «Вечный зов». Від того, втім, істинності в цій шмарці не додалося, тож під Севастополем відбувся публічно-політичний антиамериканський демарш, ксенофобський за духом і стилем, який цілком підпадає під дію Кримінального кодексу. Потім на розтягнутих над сценою великих екранах показали відео про занепад економіки після розпаду СРСР (взагалі-то він стався ще за брежнєвських часів, коли совєтське «народне господарство» втратило здатність до розвитку, але той, хто почав натхненно брехати, навряд чи спиниться...) і про численні гуманітарні проблеми, які, мовляв, супроводжували розвал Союзу (знову-таки, хіба насправді все було не навпаки?).

А на додачу промені лазерів відтворили на екрані напис на банері, начебто розтягнутому сербськими футбольними уболівальниками над стадіоном під час матчу, на якому був присутній прем'єр-міністр Росії Володимир Путін: «Старший брат, поцілуй мамінку і скажи їй, що ми достойні, що ми боремося і що ми будемо боротися. Скажи їй, що любимо її». Ага. Знову розраховано на п'яних і розумово відсталих, адже Сербія докладає всіх зусиль, щоб до кінця цього року остаточно вирішити питання про свій вступ до Євросоюзу... Але цікаво: невже ж організатори шоу вважали, що всі 50 тис. його учасників підпадають під зазначені категорії?

Мабуть, таки розраховували. Завітав же на шоу, перед тим одержавши ляпас, найвищий представник сумнозвісної «вертикалі влади» у місті Володимир Яцуба. Взяла ж участь у відверто імперсько-шовіністичному шоу балерина Анастасія Волочкова, яка на початку цього року зі скандалом полишила лави «Єдиной

России». Виступив же «Ляпис Трубецкой» – думаю, серед інших артистів були також начебто притомні люди. Але чи то грубі гроші, чи то бажання «розслабитися» біля моря чийось коштом, чи то втовкмачене з дитинства «почуття слов'янської єдності» в його імперсько-шовіністичному вигляді («Славянские ль ручки сольются в русском море?») – не знаю, що саме, але щось спрацювало. Проте мова зараз не про них. Бо ж навіть геніальний поет може бути політичним невігласом, тим більше музикант чи балерина. Йдеться про офіційних представників Української держави в Севастополі. Схоже, вони вже здали місто Росії і вирішили взяти участь у своєрідному кастингу перед новими господарями. Бо як не помилуватися з розмахом проведеною спецоперацією з перетворення десятків тисяч людей на слов'янсько-єдину отару? ■

Автор:
Сергій
Грабовський

**СЕВАСТОПОЛЬСЬКІ
ЧИНОВНИКИ, СХОЖЕ, ВЖЕ
ЗДАЛИ МІСТО РОСІЇ, ВЗЯВШИ
УЧАСТЬ У КАСТИНГУ ПЕРЕД
НОВИМИ ГОСПОДАРЯМИ**

РОЗДІЛЕНІ Ш

Тільки згуртувавшись,
Європа стане справжньою
надпотоугою

У Європі й далі лютує економічна криза (див. стор. 36). Однак важливо розуміти, що фундаментально кризу викликала не Греція, ба навіть не борги всього європейського валютного блоку.

Реальна криза проявляється в більш фундаментальному питанні: як управляти континентом у XXI столітті? Від 1990-х Європа морочила собі голову інституційними реформами, відкладаючи в довгу шухляду фундаментальне питання політичної інтеграції, навіть коли відбувалась економічна. Врешті, саме звідси ростуть ноги в нинішній кризі державного боргу – із браку політичного контролю за економічним зближенням, яке пішло в хибному напрямку.

Економічна криза єврозони вивела на перший план питання політичної долі Європи, але насправді воно постає з регулярною періодичністю. Приблизно кожні 100 років Старий світ наражається на таку дилему. Континент потерпає від перенаселення націями, не людьми. В Європі найвища концентрація незалежних національних держав на квадратний метр порівняно з будь-яким іншим континентом. А все тому, що географічно в континенту безліч різних рис, які не дають змоги сформулювати єдине політичне утворення.

Однак у Європі все ж є багато річок, зручних транспортних маршрутів і добре захищених бухт. Це уможливило накопичення капіталу в певних точках континенту, як-от у Відні, Парижі, Лондоні, Франкфурті, Роттердамі, Мілані, Турині та Гамбурзі.

Але те, що робить континент заможним, і розділяє його. Нинішні тамтешні політичні та

Автор:
Марко Папич,
STRATFOR

Тиждень пропонує один із поглядів на тенденцію регіоналізації Європи. Його притримуються аналітики однієї з провідних дослідницьких інституцій США, до оцінок якої прислухаються не тільки експерти, а й державні діячі. Як і будь-які узагальнення, запропоновані висновки містять чимало дискусійних моментів. Для нас, насамперед, це беззастережне віднесення України до «зони впливу Росії». Хоча йдеться, зрештою, про запитання, на яке можуть дати відповідь лише самі українці: погодитися з черговим розчиненням у чужих обіймах чи віднайти свій шлях, який відповідає інтересам держави?

Статтю
передруковано
з дозволу
STRATFOR

безпекові утворення – ЄС і НАТО – виникали за підтримки США для того, щоб згуртований континент міг виступити єдиним фронтом проти Радянського Союзу. Вони не склалися природно. Це проблема, бо Москва більше не становить загрози всім європейським країнам: Німеччина і Франція трактують Росію як бізнес-партнера. Очевидним вирішенням труднощів, що з'являються внаслідок кризи державного боргу єврозони, є тісніше об'єднання і створення таких собі Сполучених Штатів Європи. Хоча проблем у ареалі спільної валюти справді багато й вони не зникнуть просто лише за рахунок інтегрування, бо в географії та історії континенту більше підстав для фрагментації.

КОНФЕДЕРАЦІЯ ЄВРОПИ

Європейський Союз – це конфедерація держав, яка делегує функцію щоденного управління численними питаннями в різних сферах бюрократичній гілці (Європейській комісії), а грошовими – Європейському центральному банку. Важливі політичні питання, як-от оборона, зовнішня політика й оподаткування, залишаються прерогативою країн. Представники останніх досі зустрічаються в різноманітних форматах для їх вирішення. Всі члени єврозони збираються спеціально, щоб обговорити шляхи залагодження фінансових проблем Греції, Ірландії та Португалії або участь у військовій операції в Лівії в контексті Європейського Союзу. Для досягнення кожної важливої ухвали потрібно, щоб країни збирались і знаходили загальноприйнятне рішення, хоча нерідко, як наслідок, вони приймають неоптимальні рішення через необхідність іти на компроміс.

Найкращу аналогію сучасному Європейському Союзу можна знайти не в європейській історії, а в американській. Це пе-

ріод між успішною Війною за незалежність 1783 року і ратифікацією Конституції США у 1788-му. Впродовж тих п'яти років Сполучені Штати керувалися Статтями Конфедерації. У країні не було виконавчої влади, уряду, реальної армії чи зовнішньої політики. Окремі штати утримували власне військо, здійснювали зовнішню і торговельну політику незалежно від побажань Континентального конгресу – наднаціонального утворення, що мало навіть менше влади, ніж Європейський парламент нині. Конгрес повинен був збирати кошти зі штатів на фінансування Континентальної армії та повернення кредитів, які сильні європейські держави на-

ГЕГЕМОН?
Німеччина має пройти серйозну внутрішню дискусію, аби прийняти нову роль у Європі

ТАТИ ЄВРОПИ

давали Америці під час війни з Британією. Однак ті відмовилися платити, і цього вже ніхто не міг змінити. Конгрес був змушений друкувати гроші, що призвело до цілковитого знецінення валюти Конфедерації.

В умовах такої некерованості ціна Війни за незалежність виявилася врешті нереальною для нації, яка щойно почала спинатися на ноги. Соціальний, економічний і безпековий тягар був завеликим, аби окремі штати могли його витримати, а безвладний спільний Конгрес – щоб упоратися з ним. Найяскравіше ці реалії виявилися під час повстання у Західному Массачусетсі під проводом Деніела Шейса у 1787 році.

За своєю суттю то була економічна криза. Обтяжені вимогами європейських кредиторів про повернення боргів, узятих Америкою під час Війни за незалеж-

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ СЯГНУЛА ТОЧКИ, ДЕ ЕКОНОМІЧНЕ МАЙБУТНЄ СПІЛЬНЕ, АЛЕ ВЖЕ НЕ Є ДОСТАТНЬОЮ ОСНОВОЮ ДЛЯ ПОБУДОВИ ЄДИНОГО ПОЛІТИЧНОГО СОЮЗУ

ність, економіки штатів зазнали краху, а разом із ними й засоби виживання багатьох фермерів, багато з яких були її ветеранами і яким пообіцяли пенсії. Щоб роз-

рахуватися з європейськими кредиторами, до бідного сільського населення застосовували заходи жорсткої економії, часто у формі конфіскації землі. Повстання Шейса було придушено без допомоги континентального Конгресу – здебільшого силами місцевого массачусетського ополчення.

Економічна криза, внутрішня нестабільність і постійний страх нападу Британії переконали штати, які обстоювали свою незалежність, у необхідності «досконалішого союзу». Так сформувалися США, які ми знаємо сьогодні. Окремі штати відмовилися від прав провадити власну зовнішню політику, визначати торговельну політику незалежно один від одного та не спрямовувати кошти до федерального уряду. У країні з'явилася виконавча влада, уповноважена вести війни і провадити зовнішню політику, а також законодавча, яку вже не можна було ігнорувати.

Найбільша різниця між США кінця XVIII століття і Європою початку XXI століття полягає в масштабах зовнішньої загрози. У 1787 році повстання Шейса продемонструвало багатьом американцям, зокрема втомленому кризою Джорджу Вашингтону, наскільки країна слабка. Поодиночі штати змогли б якось пережити економічну кризу, але були не здатні запобігти нападу Британії і захистити свій торговельний флот від берберійських піратів. Ця загроза була дуже чіткою і реальною.

На руку Америці зіграла географічна, культурна і мовна близькість штатів. Хоча всі вони мали різні інтереси та економічну політику, але в кінцевому підсумку залежали від трансатлантичної морської торгівлі.

У Європі немає чіткого бачення того, що саме становить загрозу. Навіть коли існує загальне розуміння – принаймні серед правлячої еліти – спільності економічних зацікавлень європейців, абсолютно чітко видно, що

ФОТО: AP

їхні безпекові інтереси не такі спільні. Немає узгодженого сприймання зовнішньої загрози. Для центральноєвропейських країн, які щойно приєдналися до ЄС і НАТО, нею досі залишається Росія. Вони висловлювали прохання до Північноатлантичного блоку (й навіть Євросоюзу) про переорієнтування на Старий континент і про гарантії виконання альянсом своїх зобов'язань щодо їхньої безпеки. У відповідь – на очах у них Франція продає Росії сучасні авіаносці, а Німеччина будує там новітні військово-навчальні центри.

РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЄВРОПИ

Криза євросони, яка охоплює країни-члени ЄС, чия валюта євро, є символічною для всього Європейського Союзу – це криза довіри. Чи враховано в нинішніх континентальних політичних та безпекових утвореннях – Євросоюзу й НАТО – інтереси національних держав у належному балансі? Чи справді відчують члени цих організацій, що вони поділяють фундаментально спільну долю? Чи прагнуть вони, як північноамериканські колонії наприкінці XVIII століття, пожертвувати незалежністю заради формування спільного фронту проти політичних, економічних і безпекових загроз? А коли ні, то які є альтернативи, що враховують додаткові інтереси національних держав?

Що стосується безпеки, відповідь готова: регіональне розмежування європейських організацій, які за неї відповідають. НАТО вже не реагує ефективно на інтереси європейських країн, пов'язані з нацбезпекою. Німеччина і Франція практикують пристосуванство щодо Росії, яка дуже непокоїть країни Балтії та Центральної Європи. Центральноевропейські держави, своєю чергою, почали самі створювати альтернативні варіанти. Чотири з них, які сформували Вишеградську групу, – Польща, Чехія, Словаччина і Угорщина, – створили у своєму регіоні тактичного об'єднання. Країни Балтії, які бачають загрозу в активізації Росії, намагаються розширити співробітництво у військовій галузі та сфері безпеки з північними державами: Литва збирається приєднатися до Північноєвропейської бойової групи, а

Естонія вже туди входить. Франція та Велика Британія вирішили посилити взаємодію широкою військовою угодою наприкінці 2010 року, до того ж Лондон висловив зацікавленість ближчою участю в розвитку спільних військових проєктів країн Балтії та північноєвропейських держав.

Наразі регіоналізація найпомітніша в питаннях безпеки, але згодом вона обов'язково почне проявлятися у політиці й економіці. Наприклад, канцлер Німеччини Ангела Меркель позитивно висловлюється про якомога швидше приєднання Польщі та Чехії до євросони. Однак нещодавно обидві країни дали зрозуміти, що цю перспективу вони вже сприймають прохолодніше. Поза сумнівом, таке рішення частково викликано тим, що євро зараз у розпалі кризи, але не варто недооцінювати відчуття Варшави, що Берлін не так уже й переймається її безпекою, яке теж стоїть за цим рішенням. Центральноевропейські країни зараз не належать до євросони (крім Естонії, Словенії та Словаччини), але їй майбутнє тісно пов'язане з привабливістю в очах решти держав Старого світу як економічного й політичного блоку. Всі члени ЄС зобов'язані вступити до євросони (це не стосується Данії та Великої Британії, яким вдалося вигорувати можливість залишитися поза нею). З німецького погляду, членство у євросоні Чехії та Польщі важить більше, ніж присутність там периферійних країн Європи, адже обсяги торгівлі ФРН із цими двома більші, ніж з Іспанією, Грецією, Ірландією та Португалією разом узятими.

Безпекова регіоналізація континенту – зловісний знак для майбутнього євросони. Варшава не має наміру поступитися Берліну правом ветувати видатки свого бюджету, якщо вони не доходять згоди в тому, що слід вважати безпековою загрозою. Цей аргумент може здаватися простим, але тому він і переконливий.

Це стосується не лише Польщі, а й будь-якої країни. Якщо вихід із кризи євросони становить пріоритет перед інтеграційними процесами, то інтереси держав, які об'єднуються, слід тісно узгоджувати не лише в економічній сфері. Приклад подій XVIII століття у США особливо

повчальний, бо з нього випливає переконливий аргумент: економічні інтереси у штатів тоді різнилися більше, ніж сьогодні в європейських країн, а проте, вони зуміли об'єднатися перед лицем безпекової загрози. І якраз тоді, коли зовнішні виклики зникли в середині XIX століття внаслідок виснаження Європи наполеонівськими війнами, американську єдність підірвала громадянська війна. Економічне й культурне роздвоєння США, яке існувало ще від часу війни за незалежність, вилилося в грандіозний конфлікт саме тоді, коли спала зовнішня загроза.

СФЕРИ ВПЛИВУ В ЄВРОПИ

Тому ми бачимо, як Європа перетворюється на низку регіональних угруповань. Ці організації можуть по-різному трактувати питання безпеки й економіки, одна країна іноді входить навіть до кількох груп, але членство залежатиме переважно від географічного положення на континенті. Цей процес займе якийсь час. Німеччина, Франція та інші країни з потужною економікою зацікавлені у збереженні євросони в теперішній формі на найближче майбутнє (мабуть, років 10), бо економічні негаразди, які поширюються від Греції, становлять наразі екзистенційну загрозу. У дальшій перспективі, однак, Старий світ, здається, тяжіє до утворення регіональних організацій країн-однорідців, надто якщо Німеччина вирішить, що її відносини з основними державами євросони та Центральною Європою важливіші, ніж із периферією.

Ми можемо поділити блоки на чотири основні угруповання, які перебувають на початковій стадії розвитку. Вони не взаємовиключні, а утворюють свого роду модель, яка описує прогрес у стосунках між європейськими країнами.

1. Німецька сфера впливу (Німеччина, Австрія, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Чехія, Угорщина, Хорватія, Швейцарія, Словенія, Словаччина та Фінляндія). Цим основним економікам євросони не шкодить те, що перша з них настільки конкурентоспроможна або те, що їхні економічні вигоди залежать від торгівлі з нею. Дедалі тепліші стосунки ФРН із Росією самі собою їм не загрожують. Через свою відокремле-

Атлантичний океан

як Польща чи Румунія. Але вони також не цілком задоволені тим, як Німеччина взаємодіє з РФ. Польща не настільки потужна, щоб повести групу за собою в економічному плані, як Швеція робить це в Північноєвропейському блоці. Поза співробітництвом у царині безпеки країни Вишеградської групи сьогодні не мають особливо чого запропонувати одна одній. Варшава бажає змінити такий стан справ, пролобіювавши більші асигнування для нових країн-членів ЄС упродовж свого північного головування в ЄС. Та це все одно не є економічним лідерством.

4. Середземноморська Європа (Італія, Іспанія, Португалія, Греція, Кіпр і Мальта). Це країни європейської периферії. Вони мають унікальні безпекові проблеми, бо страждають від нелегальної імміграції, шляхи якої пролягають через Туреччину та Північну Африку. З огляду на географічне положення ці держави ізольовані від основних торговельних маршрутів. Їм бракує таких капіталотворчих центрів, які є на півночі Європи. Виняток – долина річки По в Італії, що в багатьох аспектах не вписується в цю групу й могла би бути трактована як окремішній утвір, що належить до німецької сфери впливу. Отже, перед названими економіками постають схожі проблеми: заборгованість і брак конкурентоспроможності. А основне питання звучить так: хто міг би бути лідером?

Є ще Франція та Велика Британія. Ці країни насправді не належать до жодного блоку. Така позиція стосовно континентальної Європи традиційна для офіційного Лондона, хоча останнім часом він почав зав'язувати тісніші стосунки зі скандинавсько-балтійською групою. А Париж, можна вважати, перебуває в німецькій сфері впливу. Він намагається втримати становище лідера в євроні й переглядає правила, які регулюють ринок праці та соціальне забезпечення, щоб зберегти зв'язок із валютним блоком, в якому домінує Німеччина. Ці процеси болючі. Однак Франція також, за традицією, належить до середземноморських держав і розглядала варіанти кооперації з країнами Центральної Європи, щоб «оточити» ФРН. Нещодавно Париж підпи-

сав нову двосторонню угоду з Лондоном про військове співробітництво – почасти для того, щоб збалансувати власну близькість до Німеччини. Якби Франція вирішила вийти з партнерського союзу з останньою, вона змогла б швидко перебрати контроль над своєю природною сферою впливу в Середземномор'ї, можливо, навіть за активної підтримки декотрих інших великих держав, як-то США та Британії. Власне, обговорення проекту Середземноморського союзу і стало таким політичним перестраховуванням Франції на випадок, якщо майбутні події розвиватимуться саме в зазначеному напрямку.

ЦІНА РЕГІОНАЛЬНОЇ ГЕГЕМОНІЇ

Альтернатива регіоналізації Європи полягає в однозначному лідерстві Німеччини, яке передбачає глибшу європейську інтеграцію в економічному й політичному плані. Якщо Берлін зуміє подолати спрямований проти спільної валюти популізм, що його підігрівав незадоволення громадян центральних країн євроні фінансовою допомогою периферії, то він зможе й надалі підтримувати країни останньої, довівши свою відданість євроні та Європейському Союзові. Німеччина, крім того, прагне показати Центральній Європі, що її відносини з Росією – це в кінцевому результаті позитив.

Проте країни Центральної Європи піддають випробуванню лідерство та зобов'язання Німеччини. Польща головує в ЄС від 1 липня й уже пообіцяла збільшити фінансування новопринятим членів спільноти, а також активізувати співробітництво у галузі оборони. Ці основні напрямки діяльності Варшави стануть випробуванням для Берліна й пропозицією повернути процеси регіоналізації безпеки на вспах. Якщо Німеччина скаже «ні» асигнуванням для недавно приєднаних членів ЄС, – а йдеться про фінансування політики інтеграції Євросоюзу, яке у 2007–2013 роках становило €177 млрд, – і не підтримає розвитку механізмів безпеки та оборони, які охоплюють увесь ЄС, то Варшава, Прага та інші центральноевропейські столиці мають на

це свою відповідь. Питання в тому, чи серйозно Німеччина ставиться до свого лідерства у Європі й чи готова платити ціну за роль гегемона об'єднаного континенту, яка передбачає не лише видатки на рятувальні фінансові заходи, а й відсіч Російській Федерації. Якщо Берлін ставить свої відносини з Москвою вище за спільність із Центральною Європою, то країнам останньої буде нелегко визнати його лідером. Це означатиме, що регіоналізація безпекової архітектури Європи шляхом зміцнення Вишеградської групи та скандинавсько-прибалтійського об'єднання все-таки виправдана. А ще це означатиме, що країнам із центру континенту доведеться знайти нові шляхи залучення США до вирішення безпекових питань регіону.

Спільний погляд на безпеку передбачає розуміння на рівні країн, що вони мають єдине майбутнє. Колишні північноамериканські колонії збагнули це наприкінці XVIII століття, а тому поступилися своєю незалежністю й утворили Сполучені Штати, які стали на шлях формування наддержави. Європейці ж, принаймні поки що, не бачать своєї (чи глобальної) ситуації в

Атлантичний океан

ПОЛЬЩА

Польща має достатньо великий внутрішній ринок і тому не належать до економічної сфери впливу Німеччини. Вона також не певна, наскільки серйозно Німеччина ставиться до своїх безпекових зобов'язань стосовно Польщі. Проблема Польщі в тому, що вона не настільки потужна, щоб запропонувати своїм вишеградським сусідам такі економічні переваги, як Німеччина.

НІМЕЧЧИНА

Сфера впливу Німеччини поширюється передусім на економіку, але має й стратегічний вимір у тому сенсі, що більшість країн у сфері впливу ФРН схвалюють її приязне ставлення до Росії. Виняток становлять лише Чехія, Угорщина й Словаччина. Агресивна зовнішня політика Росії турбує ці країни, але не настільки, як Польщу, Румунію та прибалтійські держави. Тому вони наразі перебувають у двох сферах впливу: вишеградській та німецькій.

ФРАНЦІЯ

У цьому десятилітті Франції доведеться зробити вибір. Вона може залишитися у сфері економічного впливу Німеччини, але щоб підвищити власну конкурентоспроможність, вона буде змушена піти на болючі економічні реформи. Або ж Франція може почати створювати власну сферу впливу в Середземномор'ї й використовувати стратегічні зв'язки з Вишеградською групою.

ВЕЛИКА БРИТАНІЯ

Лондон історично тримається осторонь континентальної Європи й водночас намагається діяти так, щоб Європа не об'єдналася й не загрожувала його позиції на світовій арені. Сьогодні Великій Британії, можливо, потрібно буде вступати в альянс із якоюсь скандинавською країною чи Польщею, щоб утримувати такий баланс. Якщо Франція таки розірве партнерські стосунки з Берліном, вона також потрапить до списку таких партнерів.

однаковому світлі. Пакети фінансової допомоги ухвалюють не тому, що греки мають спільне майбутнє з німцями, а тому, що німецькі банкіри мають його з німецькими платниками податків. Це ознака того, що євроінтеграція сягнула точки, в якій економічне майбутнє спільне, але воно вже не є достатньою основою для побудови єдиного політичного союзу.

Німецькі платники податків обурюються з приводу багатомільярдних вливань у грецьку еко-

номіку, хоча вони свого часу дістали непропорційно велику вигоду від створення євросони. Німецький уряд свідомий переваг від збереження останньої (тому й продовжує витягувати периферійні країни ЄС із фінансової скрути), але у ФРН не було проведено обговорення на національному рівні, щоб пояснити логіку цих заходів населенню. Німеччина все ще чекає на відверту розмову із самою собою про власну роль і майбутнє, а особливо про ціну, яку вона го-

това заплавити за гегемонію в регіоні та вагому позицію у світі, де починають домінувати держави, спроможні поставити собі на службу ресурси цілих континентів.

Коли Європа не матиме цілісного розуміння, що в усіх її країнах спільне майбутнє, грецька криза навряд чи стане спонукуючою до глибшої інтеграції. І тоді майбутнє континенту не Сполучені Штати Європи, а постійна регіоналізація. ■

ЕВОЛЮЦІЯ СФЕР ВПЛИВУ В ЄВРОПІ

ДОРОГА ДО РИМА

Єврозона на межі: боргова криза поширюється на Італію

Від першого дня саги про європейську кризу суверенних боргів політики єврозони боялися, що проблеми, які спочатку обрушилися на Грецію, а потім на Ірландію та Португалію, привалють і більші економіки. Найсерйознішу увагу прикуто було до Іспанії, яка й досі залишається в небезпеці. Однак цього тижня пошесть перекинулася на Італію – і це вже викликало неабиякий переполох.

8 липня на ринках облігацій почався несподіваний бойкот покупців, через що відсоткові ставки за італійськими борговими інструментами злетіли до найвищої позначки за останнє десятиліття. Відлунням цих несамовитих кроків стало різке падіння цін на акції італійських банків. До середини тижня ринки заспокоїлися – вплинули розмови про те, що Європейський центральний банк почав скуповувати боргові зобов'язання периферійних країн. Але психологічної шкоди вже завдано. Більше не можна відкидати можливості впадіння Італії – третьої за величиною економіки єврозони і

третього у світі за активністю емітента державних облігацій – у боргову кризу.

Багато в чому з розпродажем переборщили. Співвідношення валового боргу до ВВП країни справді високе – на рівні 120%, і вона має хронічні проблеми зі зростанням, утім аж ніяк не є неплатоспроможною. Її первинне сальдо (не враховуючи виплати відсотків) позитивне, а середній термін погашення боргових зобов'язань становить сім років, що цілком допустимо. У багатьох інших державах картина заборгованості нічим не краща (див. таблицю). До того ж в Італії процвітає експортний

ринку цінних паперів (не кажучи вже про її дефолт), призвело б до надзвичайно масштабних наслідків. Частка цієї країни в загальному державному боргу єврозони – близько чверті. Її облігації придбані банками і страховими компаніями з цілого регіону. Результати стрес-тестів найбільших фінустанов Європи, оприлюднені 15 липня, показали, що банківська система регіону здатна впоратися з втратами, що їх спровокував би дефолт Греції, і при цьому лише восьми банкам довелось б залучати додатковий капітал. Збитки, спричинені дефолтом Ірландії або Португалії, теж можна пережити. Але різке падіння в ціні італійських чи іспанських державних облігацій може викликати хвилю банкрутств фінустанов.

Як повідомляє Банк міжнародних розрахунків, станом на кінець минулого року французькі фінустанови володіли італійськими державними борговими інструментами на суму близько \$100 млрд, а загальна сума пов'язаної з Італією заборгованості була вчетверо вища.

ЧАСТКА ІТАЛІЇ В ЗАГАЛЬНОМУ ДЕРЖАВНОМУ БОРГУ ЄВРОЗОНИ – БЛИЗЬКО ЧВЕРТІ

сектор, ситуація тут могла б і надалі покращуватися, якби країна була більш конкурентоспроможною.

Це не обов'язково означає, що ринки поведуться нераціонально. Випадіння Італії з

Цей показник перевищував сумарну заборгованість Греції, Ірландії, Португалії та Іспанії. «Якщо криза досягне Італії (а я не думаю, що так буде), то вихор захопить і Францію», – каже високопосадовець італійського банку. Американські фонди валютних ринків, які є великим джерелом короткострокового фінансування європейських банків, уже, схоже, обмежують свої портфелі активів, пов'язані з французькими фінансовими інститутами.

Схоже, що безпосередня причина різкого здешевлення облігацій криється у «візантійському» стилі італійської політики, а особливо знятому конфлікті між прем'єром Сільвіо Берлусконі й міністром фінансів Джуліо Трмонті через статті надзвичайного бюджету. Перший із них висміює останнього, котрому довіряють ринки, як «того, хто вважає себе генієм, а всіх інших – кретинами».

До такого шаленого розпродажу італійських цінних паперів спонукали й інші внутрішні фактори. Один із них – неминуче зростання потреби виплати за облігаціями: наступної суми – €175 млрд (\$247 млрд), що становить 11% загального боргу республіки, який торгується на ринку, очікують у другому півріччі цього року. Другий чинник – той факт, що бюджетний пакет Трмонті виявився менш економічним, ніж було заявлено раніше: із €40 млрд, які мали заощадити заходи суворої економії, €34 млрд відклали до 2013 й 2014 років. Саме тоді до влади прийде новий уряд. Багато урізань були не досить детально розписані. Положення в бюджеті про збільшення фіксованого гербового збору на державні облігації зробило їх менш привабливими в очах дрібних інвесторів і не допомогло.

Свою роль відіграли й події за кордоном. Ознаки того, що нескінченні суперечки через другий транш фінансової допомоги Греції закінчуються реструктуризацією боргу, призвели до відпливу інвесторів як від центральних країн євросони, так і від периферійних. Власники довгострокових державних облігацій на кшталт пенсійних фондів та страховиків теж стали стриманіші, що призвело до майже повного закриття ринку італій-

ських державних боргових інструментів. «Якщо Греція вийде з-під контролю, то не хотілося б опинитися ще й із купом італійських облігацій у портфелі», – каже Ендрю Боллз із компанії PIMCO, світового лідера за інвестуванням в облігації.

Ця спадна тенденція могла виразитися через зусилля Європи, спрямовані на зниження вартості грецьких державних боргових зобов'язань і уникнення необхідності здійснювати виплати за своєю кредитною дефолту. Відтак численні власники грецьких державних облігацій залишилися б беззахисними перед втратами й почали б хеджувати ризики, ставлячи проти інших номінованих у євро боргових зобов'язань на кшталт італійських. Крім того, це стимулює власників італійських облігацій продавати свої цінні папери, а не страхувати їх полісами, за якими вони можуть нічого не отримати. Тиск із боку держави на банки, аби ті не позбувалися грецьких цінних паперів, теж міг викликати тривогу з приводу ручного обмеження в інших секторах. Пониження рейтингу ірландського боргу агенцією Moody's посилює хвилювання.

Перспектива втягнення Італії в боргову пастку, в якій їй доведеться позичати й надалі, аби просто обслужити наявний борг, наразі неблизька. Термін погашення більшості зобов'язань країни настане через не один рік, і відсоткові ставки теж не зростуть за день. Аналітики компанії UBS припускають: навіть якщо ставки за десятирічними італійськими облігаціями сягнули 10% (12 липня вони ненадовго зупинилися на позначці 6%), середня вартість позикових коштів зростатиме лише на 0,5 відсоткового пункту за рік упродовж наступних чотирьох років.

Крім того, банківська система Італії відносно захищена від несподіванок на ринках облігацій, бо ж понад 90% її позик фінансовано за рахунок роздрібних депозитів. Багато найбільших банків країни запаслися за рахунок надлишкової ліквідності. «Італійські банки значно міцніші, ніж здаються, – каже Паоло Бордонья з консал-

тингової компанії Bain & Co. – Здебільшого в них потужний роздрібний бізнес із лояльними клієнтами».

А ще Італія намагається підняти рівень довіри до себе, голосуючи швидкісними темпами за кошторис і пропозиції щодо приватизації державних активів. Її бюджетний дефіцит, який уже є одним із найдрібніших у євросоні, планують скоротити ще більш. До 2014 року Італія сподівається зменшити і свій борг. Її високопосадовці також наполягають на реалізації більш фундаментальних змін, спрямованих на вивільнення занепакої економіки й стимулювання розвитку. «Італія реагує тільки за надзвичайних обставин, – каже керівник однієї з тамтешніх фінансових компаній. – Нині саме такі обставини».

КРЕДИТНІ БАЛИ

Країни за рейтингом* боргової стійкості

	% ВВП НА 2011 РІК (прогноз)			
	Циклічно скориговане первинне сальдо бюджету	Чиста заборгованість†	Зростання ВВП мінус видатки на фінансування‡, %	Роки до погашення державних боргових зобов'язань§
Японія	-4,9	127,8	-0,8	5,8
Ірландія	-2,2	70,0	-13,8	6,3
Велика Британія	-4,4	62,4	0,9	13,8
Греція	2,6	124,8	-19,3	6,8
Португалія	0,6	75,5	-16,7	5,9
Іспанія	-0,9	45,7	-3,2	6,2
США	-6,8	74,8	2,8	5,1
Франція	-1,4	60,2	0,8	7,0
Бельгія	0,3	80,8	0,5	6,3
Італія	2,3	100,6	-2,5	7,1
Канада	-3,0	33,7	2,7	5,9
Німеччина	Н/д	50,2	2,0	5,7
Австралія	-0,7	6,1	3,0	5,0
Фінляндія	0,5	-59,2	2,8	5,4
Швеція	1,8	-25,0	2,9	5,9

За даними: Bloomberg, OECF, The Economist

* Від найгіршого до найкращого на основі сумарного рейтингу країни за першими трьома оцінками боргу
† Загальна урядова
‡ Прогнозний середній номінальний показник зростання ВВП за 2011–2012 роки без урахування останньої дохідності за державними облігаціями із середнім терміном погашення
§ Середньозважені

ЗАКОНОМІРНІСТЬ КОНТРРЕВОЛЮЦІЇ

Колишній посол Франції в Україні Філіпп де Сюрмен: «Україна – наріжний камінь майбутньої Європи»

Спілкувалася
Алла Лазарева, Франція

Литва й Україна, Росія та Ізраїль, Румунія, Бельгія, Алжир, Угорщина, Іран... У всіх цих країнах Філіпп де Сюрмен працював дипломатом. До України він виявляє особливу увагу: нині очолює паризьку Асоціацію українських студій.

СОЦІАЛЬНИЙ КОРДОН ЄВРОПИ ТА ПІДСТАВИ КОНТРРЕВОЛЮЦІЇ

У. Т.: Ви завершили свою місію посла в Україні в жовтні 2005 року. Пригадую, привітали з перемогою Ющенка з обранням раніше за президента Ширака. Франція не поспішала визнавати результати третього туру виборів-2004?

– Можу вас запевнити, що, вітаючи нового президента з перемогою, я мав усі повноваження від керівництва моєї держави. І нікого ні до чого не підштовхував, бо ентузіазм, із яким сприйняли тоді Помаранчеву революцію у Франції, перевершив усі очікування. Скажу більше: коли третій тур призначили на католицьке Різдво, я подумав, що жоден спостерігач не приїде. Але прибуло вдвічі, якщо не втричі, більше, ніж на попередні тури. Французька громадська думка дуже добре відгукнулася про події. Склалося враження, ніби

ФОТО: УКРАЇНОРМ

саме Україна покликана додати свіжих сил Європі й що її тут раді бачити.

У. Т.: Чи уявляли ви тоді, що контрреволюція настане так швидко?

— Почнемо з того, що самої Помаранчевої революції ніхто не передбачав. Її лідери, ті, кого вона привела до влади, теж не чекали такого розвитку подій. Прогнозувати майбутнє – важка справа. Ми знаємо також, що побудова правової держави не відбувається швидко. Справді, ілюзії втрачалися, коли доводилося спостерігати певні внутрішні конфлікти, які сповільнювали процеси демократизації.

Можливо, політики не зовсім усвідомлювали відповідальність, яку брали на себе перед своїм народом. Але причин для, як ви кажете, контрреволюції кілька. Найперша – це слабкість інституцій. Коли немає зрозумілої, читабельної Конституції, що чітко розподіляє повноваження між гілками влади, бракує правил гри. І той текст, який став результатом численних компромісів, кожен інтерпретує на власний розсуд.

Другий аспект також інституційного плану – це слабкість адміністрацій. Україна експлуатує спадок радянської бюрократії, який, можливо, свого часу допоміг уникнути хаосу, але сьогодні безнадійно застарів. Третій – брак структурованих політичних партій із програмами, які пропонували б чіткі стратегії розвитку відповідно до національного інтересу.

У. Т.: В одному із публічних виступів ви казали про соціальний кордон Європи. Чи вважаєте, що згодом Україна зможе стати кандидатом на вступ до ЄС?

— Я поставив би питання інакше. Ніхто не заперечує належності України до Європи. Це така сама європейська держава, як Швейцарія, Норвегія або Польща, і її європейська сутність викликає значно менше питань, аніж Туреччини. Проте проблема вашої країни – розміри. Інтегрувати її значно важче, ніж Естонію. Але я переконаний, якщо Україна досягне сумісності з ЄС, членство буде неминучим. Її не стануть припрошувати, так само як не при-

прошували Словаччину. Але коли остання досягла відповідного рівня, вступ відбувся. Отже, потрібно, щоб ваша держава сама визначилася, чого хоче. І її європейський вибір мусить бути підтверджений реформами. Україна є ключовим елементом

це не Молдова і не Білорусь. Мабуть, обрана форма не найкраща. Можливо, кроки, зроблені для України, не були достатніми. Але в дипломатії по-справжньому важливі лише двосторонні відносини.

У. Т.: Між тим нещодавно Ніколя Саркозі запропонував приділити Україні ще менше уваги й скерувати частину фондів Східного партнерства на проекти Середземноморського Союзу...

— Ви знаєте, середземноморські справи – дуже давня історія. За своєю суттю це пошук відтворення того, що існувало колись. Йдеться про те, щоб розвивати відносини з країнами, які є мовно й історично близькими до Франції. Париж тут має особливі інтереси і зобов'язання. Але не треба все змішувати.

Роздягти П'єра, щоб одягти Поля, – це надто спрощений підхід. Північним країнам, які мають кордони з центральноєвропейськими державами, інколи важко уявити, як багато важать для нас південні партнери. Утім, навіть усвідомлюючи важливість французьких зв'язків із Південним Середземномор'ям, я переконаний, що Східна Європа, зокрема Україна, є зоною наших пріоритетних інтересів.

У. Т.: Ви очолюєте Асоціацію українських студій у Парижі. Чи стали пересічні французи краще орієнтуватися в українських питаннях і більше цікавитися ними?

— Почнімо з того, що французи погано знають географію. Проте Помаранчева революція здійснила певний прорив, і вони тоді чітко навчилися відрізнити Україну від інших колишніх радянських республік. Але потім ваша влада скасувала візи для громадян Євросоюзу. Я розумію тих українців, які нарікають на відсутність взаємності. І все ж таки багато хто скористався нагодою, поїхав до вашої країни й на власні очі пересвідчився, що вона справді дуже близька до нас. Згодом у своєму щоденному житті французи відчули, що Україна – важливий етап транзиту газу з Росії. Сьогодні наявність спільних інтересів не викликає сумнівів. Порівняно з ситуацією, що була 10 років тому, прогрес очевидний. ■

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВИБІР МУСИТЬ БУТИ ПІДТВЕРДЖЕНИЙ РЕФОРМАМИ

реорганізації Європейського континенту, навіть наріжним каменем майбутньої Європи. Звідси й вища вимогливість.

У. Т.: Чи поділяєте ви думку, що невдовзі Росія втратить ще кілька колоній?

— Не впевнений. Гадаю, проблема Росії – не так єдність території, як природа політичного режиму. Встановити владу вертикаль – це ще не означає побудувати ефективну правову державу. Справді, великою проблемою РФ є її демографія. Але складну внутрішню міграцію та інші негаразди можна, гадаю, усунути за побудови реальної демократії.

У. Т.: Вважаєте реальним збудувати демократію в Росії?

— На мій погляд, у Росії, Україні або на Заході людська ментальність змінюється набагато швидше, ніж встигають помічати політики. Глобалізація змушує держави все більше відкриватися зовнішньому світу. І водночас породжує дуже сильні імпульси на захист власної ідентичності. Це загальний феномен. Я переконаний, що інтелектуальні еліти Росії прагнуть саме європейського шляху.

СХІД ЧИ ПІВДЕНЬ?

У. Т.: Що ви думаєте про перспективи Східного партнерства – програми співпраці ЄС з Україною, Молдовою, Грузією, Білоруссю, Вірменією та Азербайджаном?

— Це добрий задум, який міг би успішно розвивати політику сусідства. Я розумію, що ваша держава була розчарована проектом. Він ніби підмінив собою шлях до статусу кандидата. Мабуть, треба було відразу сказати: Україна – особливий партнер,

БІОГРАФІЧНА НОТА

Філіпп де Сюрмен
 Народився 16 жовтня 1940 року. Одружений, четверо дітей. Має вищу філологічну освіту: закінчив Національний інститут східних мов за фахом румунська та російська мови. Дипломатична кар'єра: другий секретар Посольства Франції в Румунії (1964–1965); другий секретар у СРСР (1969–1972); перший секретар в Угорщині (1972–1976); перший секретар у Бельгії (1976–1979); радник з питань культури у СРСР (1981–1985); перший радник посла в Ізраїлі (1985–1989); перший радник посла у Литві (1991–1996); посол в Ірані (1998–2001); посол в Україні (2002–2005).

Янкi повертаються?

США можуть змінити свою стратегію в Афганістані

Автор:
Віктор Каспрук

Убивство Ахмеда Валі Карзая, зведеного брата президента Афганістану, не лише поглиблює кризу в цій країні, завдаючи серйозного удару по американській стратегії в ключовій південній провінції Кандагар, а й може змінити лінію поведінки Сполучених Штатів.

В оточенні Хаміда Карзая не видно паніки, однак сам він, вочевидь, усвідомлює, які серйозні наслідки смерть його родича здатна принести в майбутньому. Крім того, що глава держави муситиме вести переговори з талібами, маючи куди гіршу позицію, в перспективі ослаблення президентської влади на якомусь із етапів може обернутися її втратою взагалі.

Це зухвале вбивство ставить під сумнів спроможність президента Афганістану гарантувати безпеку керівникам країни, не кажучи вже про звичайних афганців. Це для нього стратегічний і психологічний удар. Громадяни тепер можуть себе запитати: якщо нинішній уряд не міг захистити брата глави держави в його будинку, який охороняли в Кандагарі як фортецю, то про яку взагалі безпеку в країні може бути мова?

Загибель молодшого Карзая здатна спровокувати безвладдя в пуштунському південному регіоні, значно посиливши боротьбу за контроль над ним. Один із афганських експертів наголосив: «Убивство Ахмеда Валі Карзая – удар по хребту президента. Це початок катастрофи в Афганістані». Нинішній афганський уряд навряд чи впорється одноосібно з надскладною ситуацією в державі.

НЕЕФЕКТИВНА БАЗОВА СТРАТЕГІЯ

Ця подія також укотре унаочнює дилему, з якою стикаються адміністрація президента США Барака Обами та американські військові, готуючись до виведення 33 тис. особового складу до кінця 2012 року. І хоча ще майже 70 тис. їхніх вояків залишаться на території Афганістану, план виведення ґрунтується на тому, що місцеві сили безпеки й уряд у перспективі візьмуть на себе відповідальність за стабільність у країні і придушення опору ісламістів.

Ситуація швидше за все спонукатиме адміністрацію президента США Барака Обами змінити свою стратегію в Афганістані, хоч на це залишається не так і багато часу. Очевидно, що базові принципи, котрі полягали в боротьбі з повстанцями, показали свою неефективність. До того ж країна є настільки неоднорідною, що для порозуміння з різними етнічними й соціальними групами необхідне глибоке знання їхнього складу й цілей.

Прийшовши до Білого дому, Обама дещо змінив у афганській доктрині порівняно з настановами часів Джорджа Буша-молодшого. Стратегічні погляди лідера Сполучених Штатів втілились у комбінування мілітарного тиску з інтегрованими військово-цивільними підходами боротьби проти повстанців. Причому контртероризм, як важливий параметр протистояння талібам, зберіг своє значення.

Стратегія часів Барака Обами становила собою суміш цивільних та армійських зусиль, спрямованих на стримування ісламістів. Водночас вона була націлена на боротьбу із причинами їхнього повстання. Утім,

якщо спробувати її проаналізувати, то саме другий блок (боротьба із причинами) виявився, вочевидь, замало оцінюваним.

Адже, як свідчить теорія регулювання суспільства, його ефективне управління прямо залежні від функціонування правової системи та зитивного економічного ро-

УСУНЕННЯ КОРУПЦІЇ СТАЄ НА СЬОГОДНІ ОДНИМ ІЗ ГОЛОВНИХ ЧИННИКІВ СТАБІЛІЗАЦІЇ СТАНОВИЩА В АФГАНІСТАНІ

тку, який робить уряд легітимним в очах народу. Знищення ісламських екстремістів в Афганістані на практиці являє собою бажаний результат. Їхнє місце оперативного вербовування нових, а уряд, котрий прийшов до влади після масових фал-

PHOTO: REUTERS

фікацій та корупції, далеко не всі в цій країні сприймають як законний.

Можливо, після смерті Карзая-молодшого американські аналітичні центри, що консультують адміністрацію Обами, запропонують нову стратегію США стосовно Афганістану. В нинішній явно бракує важливих передумов, вона занадто вузько націлена на військовий успіх, її автори замало приділили уваги політичним умовам та комплексному підходу у боротьбі з ісламістами.

Під цим підходом насамперед слід розуміти контртероризм, який охоплює використання всіх ресурсів – військових, цивільних, політичних, економічних та пропагандистських. Причому він швидше за все має враховувати великі компроміси. Адже без них американці просто не можуть вивести свої війська з Афганістану, наперед знаючи, що ре-

ОСТАННЯ НАДІЯ. США сподіваються, що вже невдовзі місцева армія та поліція зможуть узяти під контроль ситуацію в Афганістані

жим Хаміда Карзая не має жодних шансів утриматися.

Ісламістам будь-що потрібно було усунення Карзая-молодшого – аби ще дужче послабити позицію Сполучених Штатів і президента Афганістану на переговорах із талібами. Можна спрогнозувати: максимум, на що гіпотетично здатні погодитися останні, – це формування тимчасового уряду, де їм припаде щонайменше половини місць. Відверто сподіваючись на те, що згодом вони взагалі усунуть Хаміда Карзая від влади.

РОЗДОРІЖЖА ОБАМИ

Білий дім опинився на роздоріжжі. Політична доцільність диктує швидке виведення збройних сил США з Афганістану – це посилить підтримку Обами електоратом. Водночас геополітична логіка підказує, що поспішний демарш здатен звести нанівець усі попередні

зусилля й досягнення американців за останнє десятиліття.

Дилема вельми драматична, адже на кін поставлено ключові інтереси Америки в цьому регіоні. І цивільні підходи в боротьбі з ісламістами може бути пересунуто на перший план лише за умови, що бойовики не диктуватимуть силою афганському народові своєї волі. Водночас різке зменшення військової присутності США тільки призведе до посилення стратегічних позицій ісламістів. Своєю чергою, більший збройний тиск на «Талібан» після вбивства Ахмеда Валі Карзая може зробити керівництво цього угруповання поступливим і показати йому, що без надійних гарантій стабільності в Афганістані американці не полишать тамтешніх теренів.

Підхід Білого дому там іще «кульгає» через недостатню позитивну репутацію центрального уряду та інших офіційних установ серед звичайних афганців. А основним чинником, через який громадськість цієї країни не довіряє уряду в Кабулі, є значна корумпованість режиму Хаміда Карзая. Тож усунення корупції стає на сьогодні одним із головних чинників стабілізації становища в Афганістані, що відкриває шлях до подальшої передачі контролю в галузі безпеки центральному урядові республіки.

Військова стратегія має бути націленою на дальшу перспективу політичного врегулювання як ключову умову успіху Сполучених Штатів в афганській кампанії. Якщо навіть вдасться запобігти поверненню туди «Аль-Каїди» і якимсь чином домовитися з талібами, то вже можна буде сказати, що стратегія США в цій країні спрацювала. Бо в такому діапазоні політичної американської схеми це вже буде певним проміжним успіхом.

Видавши вбивство Ахмеда Валі Карзая за своє безперечне досягнення в боротьбі з «невірними», «Талібан» спробує перегрупувати сили й домогтися збільшення підтримки серед простих афганців. Для талібів важливо не дати американцям устигнути змінити стратегію. Зміна концепції США в боротьбі з ісламістами може бути розрахована лише на довгострокову перспективу. А це вимагає часу й терпачості. ■

Статистика-шоу

Ганс Рослінг: «Ми показуємо світ таким, як він є, а не як про нього думають»

Спілкувалася
Олена Потоцька

Професорові шведського Каролінського інституту Гансові Рослінгу вдалося неможливе: зробити із сухих статистичних викладок яскраве шоу – динамічне й несподіване. Завдяки його фундації Garminder нудні (щоб не сказати нудотні) лекції з аналізу «кількісних або якісних даних і середніх величин» перетворилися на Діснейленд, Mondo Bongo та Nakuna matata, адже, як стверджує сам винахідник, «статистика – це дуже sexy!» В ексклюзивному інтерв'ю *Тижню Рослінг* розповів, як йому вдалося поєднати анімацію і цифри, чому Garminder змінює наші уявлення про світовий розвиток, і куди, власне, ми всі прямуємо.

ЧОМУ ДОНАЛЬД ДАК – КАЧКА

У. Т.: Присвятивши все життя вивченню глобальних проблем охорони здоров'я, 2005 року ви раптом створили фундацію Garminder. Це науково-дослідний проект чи його до речніше назвати освітнім?

– Головна мета фундації Garminder – подолати планетарне нещастя. Ми показуємо світ таким, як він є, а не як про нього думають. Коли люди уявляють собі його таким самим, як 10 чи 50 років тому, це значить, що вони не бачать ані напрямку, в якому ми всі рухаємось, ані швидкості змін, ані потенціалу розвитку. Найявний на нашому сайті інтерактивний сервіс Garminder World дає кожному змогу побачити, як швидко змінюється світ і місце в ньому різних країн – і все це в динаміці й кольорі. Це така «жива карта» глобальних процесів. Щоб ми, як туристи в незнайомому місті, розуміли, куди можна піти і яких наслідків чекати, обравши

певний шлях. Адже, кермуючи в майбутнє, безпечніше раз по раз поглядати в дзеркало заднього виду.

У. Т.: Розповідати про складне в простій, доступній формі завжди нелегко. Із чим вам довелося зіткнутись, розробляючи продукт?

– Сьогодні між інформресурсами є величезне змагання за аудиторію. Адже людина, якщо її уваги не захоплять картинки, просто піде на інший сайт, навіть не зацікавившись, що ж то була за інформація. Недостатньо мати якісь корисні дані – треба представити їх так, щоб це було зрозуміло і щоб увесь процес був схожий на розвагу. Ключова річ, що нам вдалося, – зібрати команду спеціалістів різного профілю, котрі спромоглися створити привабливий візуальний продукт, який ознайомить користувачів із суспільно значущою інформацією.

Що було важко, так це зробити узагальнене програмне забезпечення. Бо ж годилося знайти такі візуальні образи, які нададуться для будь-якої інформації і водночас будуть усім досяжні й упізнанні. Адже чому Дональд Дак – качка, а не, скажімо, олень чи лисиця? Тому що качки кумедно пересуваються, всі впізнають що ходу, а значить із цього дуже легко зробити веселу анімацію. Крім того, у нас від початку була ідея не просто відображати все візуальними засобами для прикрашання, а закладати в кожен анімаційний елемент якийсь зміст. Бо ж сенс не в тому, щоб просто зробити гарну картинку, а в тому, щоб сама інформація стала привабливою.

Також значно полегшило доступ суспільства до інформації те, що нам вдалося показати плин часу відображеним в один момент. Щоправда, ми були на-

Sweden 2007

2007

Select

St. Lucia
 ...ent and th

івні, вважаючи, ніби якщо представиш її інтерактивною, люди сприйматимуть її без додаткових пояснень. Так не виходить, тому ми й досі мусимо все аналізувати, робити презентації і розповідати, що ж відбувається на екрані. Ми також думали, що «статистичне відео» може замінити інші навчальні матеріали. Але все ще необхідні підручник, семінар чи лекція.

У. Т.: 2007 року створене Garminder програмне забезпечення придбав Google, і команда розробників на чолі з вашим сином Олом почала працювати на інтернет-гіганта. Що стало наслідком цієї співпраці?

— Пілотну версію нашого програмного забезпечення ми зробили лише за 14 днів. Хоча завжди розуміли: щоб зробити його стабільним, знадобиться допомога такої потужної компанії. Зараз завдяки нашим напруженим співпрацям вона поширює суспільну статистичну інформацію в інтерактивному графічному вигляді. Проблема з Google у тому, що люди не шукають таких даних, якими зазвичай оперує статистика. Вони не вводять у пошуковик, наприклад, слів «державний борг України», а хочуть знайти «бідність в Україні». І тому дуже важко «вичленувати» ці терміни, щоб показати досягнути статистику.

У. Т.: Якого ще новаторства і як швидко чекати від вашої фундації?

— Зараз ми збираємося створити 5–10 презентацій із найважливіших глобальних питань. Плануємо зробити їх доступними на нашому веб-сайті, просувати в мережі за допомогою YouTube. Мені важко сказати, скільки часу піде на виготовлення цього продукту. Адже це креативний інноваційний процес. Наприклад, ідея представляти країни графічно у вигляді «бульбашок» спала мені на думку ще 1994 року за одну секунду. Я навіть пам'ятаю, де стояв у той момент, коли раптом збагнув: «Я творитиму бульбашки!» Потім сів за комп'ютер і видав перший прототип цього графіка за дві години. Це і є народження інновації. Але я готувався до того

НАЗДОГАННЯЙТЕ! Професор Рослінг вважає, що Україна втратила у своєму розвитку півстоліття

багато років, упродовж усієї викладацької практики думав, як найрозуміліше показати студентам світові зміни.

НОВИЙ СТАРИЙ СВІТ

У. Т.: Що вас особисто найбільше вразило, коли ви уперше подивились на планету крізь Garminder?

— Світ надзвичайно активно трансформується. До того ж найдинамічнішими є ті країни, які ми звикли вважати відсталими. Зараз Ефіопія має швидші темпи економічного зростання, ніж США. Дитяча смертність у Бразилії зменшується вдвічі стрімкіше, ніж це будь-коли ставалося у Швеції. Отже, країни, що розвиваються, дуже енергійно наздоганяють передовий світ. Через 20–40 років нинішні держави середнього рівня опиняться поміж авангарду. І роль їх значно змі-

ниться. Вони вже не будуть локомотивами загального прогресу, а стануть своєрідним фундаментом для нового світу. Більше немає двох окремих світів: просунутого західного й країн, що тільки розвиваються. Сьогодні формується нова планетарна структура, яку я і намагаюся зробити зрозумілою всім.

У. Т.: А де в координатах Garminder World перебуває Україна?

— 1960 року за середньою тривалістю життя Україна була на вершині світу. На одному рівні з нею розташовувалися Швейцарія та Італія. Навіть у США ситуація бачилася дещо гіршою. За останні 50 років дуже багато країн сильно прогресували. Тепер цієї «вершини» досягла значна частина світу. А що ж Україна? Вона в цьому сенсі прикрий виняток: тупочеться на тому самому місці, буквально «втратила» роки від 1960-го й до нинішнього. Ситуація навіть трохи погіршилась — і з тривалістю життя, і з демографією.

У чому ж проблема? Маєте надзвичайно сучасну й потужну авіаційну промисловість, але водночас комерційно неконкурентоспроможну. У вас є хороші технології і талановиті інженери. Рівень освіти населення дуже високий. Але особисті досягнення українців ніяк не коригуються з результативністю всієї країни. Це може означати тільки одне: ваші інституції погано функціонують, громадянське суспільство слабке, ринки не діють як треба. Певно, що інвестори не підуть до такої країни.

Але капіталовкладення вам просто вкрай потрібні. За радянських часів ви дуже швидко просувались, але в хибному напрямку. І тепер вам складно руйнувати вже вибудовану систему. Китаю в цьому плані було легше, бо він починав фактично з нуля. Інколи, щоб перебудувати дім, треба більше зусиль і грошей, ніж щоб звести новий. Доведеться пройти крізь помітні труднощі. Але якщо звернутися до статистики, абсолютно очевидно, що Україна має великий потенціал для швидшого розвитку. ■

БЮГРАФІЧНА НОТА

Ганс Рослінг

Народився 1948 року в Упсалі, Швеція. Професор Каролінського інституту, академік, дослідник, публічний лектор. Займається глобальними проблемами охорони здоров'я. Засновник фундації Garminder, де було створено програмне забезпечення для візуального відображення статистичних даних. Інтерактивний сервіс Garminder World перебуває у вільному доступі на сайті www.garminder.org

Кращий
повнометражний фільм
«Молодість» 2010

Приз
глядацьких симпатій
«Молодість» 2010

з 28 липня

Тиждень

ЗВУКУ

ШУМУ

molodist

Пильнуй вуха. Буде гучно!

 КАНАЛ
ТВОГО
МІСТА

 ПРОСТО
РАДІО

TOP10.UA

всі деталі на:
KINO-TEATR.UA

Weeklyua

Мшвідобіт*, СРСР!

Музей радянської окупації в Грузії – критичне осмислення червоного минулого й відмова від нього

Тиждень розпочинає цикл публікацій про досвід розлучення з тоталітарним минулим, який мали більшість країн колишнього соціалістичного табору та екс-республіки СРСР. Однією з форм дерадянізації було створення просвітницьких експозицій, назви яких коливаються від Музею комунізму в Празі чи Музею геноциду у Вільнюсі до Музею радянської окупації в Тбілісі. Проте їх змістове навантаження більш-менш однакове. Грузія стала для України прикладом того, як слід користатися з певних шансів історії. Отже, відкриваємо наш новий цикл саме з неї.

Автор:
Арчил Бежанішвілі, Тбілісі

Фото автора

Уже п'ять років поміж прикметних місць Тбілісі є Музей радянської окупації, розміщений в одній із зал будівлі Національного музею, що стоїть на початку проспекту Руставелі біля станції метро «Майдан Свободи». Про тяжку спадщину тоталітаризму знають, звичайно, в усіх колишніх республіках Союзу, але зробити експозицію, що розповідала б про жахи та злочини тієї доби наважилися поки що тільки в країнах Балтії, а ще віднедавна в Грузії. 26 травня 2006 року зібрання для огляду відкрив президент Міхаїл Саакашвілі. Кажуть, саме після відвідин музею у березні 2007-го Віктор Ющенко, натхненний прикладом колеги, ініціював перейменування невеликої виставки «Хроніка комуністичної інквізиції», що діяла у приміщенні київської організації товариства «Меморіал», на Музей радянської окупації (цей скромний закуток віднедавна почали навідувати з перевітками чиновники КМДА та СБУ. – Ред.).

Деякі російські політики осудили заснування такого просвітницького закладу в Грузії, заявивши, що це інструмент націоналістичної пропаганди офіційного Тбілісі. Владімір Путін на зустрічі в Санкт-Петербурзі в червні 2006-го нагадав Міхаїлові Саакашвілі, що багато із провідних радянських лідерів – Іосіф Сталін, Серго

1921-1991

საქართველოს ეროვნული მუზეუმი

საკმომის

მოქუვანციის მუზეუმი

GEORGIAN NATIONAL MUSEUM

MUSEUM OF THE
SOVIET OCCUPATION

*Мшвідобіт – прощай (груз.)

Орджонікідзе, Лаврентій Берія та інші – були грузини. У відповідь співрозмовник запропонував йому відкрити музей грузинської окупації в Москві, а пізніше пояснив: «Це музей радянської, а не російської окупації Грузії... Якщо когось це зачіпає, то це їхня проблема, а не наша».

КРИЧУЩІ СИМВОЛИ ЕПОХИ

...Перед масивними дверми, що ведуть до Музею радянської окупації, на третьому поверсі Національного, мене, як і було домовлено, зустрічає тамтешній консультант Віллі Асатіані. Вхожу до затемненого приміщення й під неспішний коментар батони Віллі, історика за освітою, чий трудовий стаж перевищує півстоліття, ознайомлююся з експонатами. Виставковий простір можна умовно поділити на дві частини. Перша – невелика свого роду інформаційна зала. На одній стіні тут представлено далеко не повні списки розстріляних і репресованих від 20-х до 40-х років ХХ століття грузинів. На другій – постійна проекція кіно- й відеоряду, що демонструє відвідувачам документальні кадри радянського періоду. Символом тієї трагічної епохи, поза сумнівом, є виставлений у цій залі товарний вагон – один із тих, у котрих неподалік села Шорапані без суду й слідства було розстріляно багато десятків учасників національного повстання 1924 року.

Наступна, основна частина музею – це головна зала з антресолю. На верхотурі – офіційні документи й періодичні видання того часу. Рутинні матеріали, що тут зберігаються, своєрідно контрастують з основною, «образотворчою» складовою експозиції в нижній частині зали. Там і справді є на що поглянути – від фото й особистих речей репресованих громадських діячів Грузії до агіт-пропівських плакатів комуністичної епохи, від умеблювання кабінетів партійних активістів до особистої зброї співробітників тієї камери Кутаїської в'язниці, де 1903 року сидів сам «батько народів». Останній експонат, хоч і вибивається з часових меж

Відділ музею з документами й фотографіями, що відображають початок боротьби з окупацією країни

радянщини, привертає особливу увагу відвідувачів музею. Ще одним «кричущим» символом бачиться не до кінця реконструйована «розстрільна камера» Ортачальської тюрми Тбілісі, де закінчили життя сотні політичних і кримінальних в'язнів. Цікава подробиця: кати так заповзятливо справлялися тут зі своєю брудною роботою, що до них привозили й смертників із сусідньої Вірменії – в тамтешніх тюрмах, виявляється, не було такого приміщення...

ГОЛОВНИЙ ЛОБІСТ МУЗЕЮ

У музеї я побував звичайного будня, і визнаю: мене здивувала чимала кількість відвідувачів, і місцевих, і приїжджих. Причина такої популярності, гадаю, – не тільки інтерес людей до недавнього переосмисленого минулого, а й успішне розташування – в

самому центрі міста у приміщенні Національного музею Грузії. Підтвердило цю думку й коротке спілкування з подрузями із Києва – Олесею та Віктором, які, за їхніми словами, «після прогулянки проспектом Руставелі зайшли туди ознайомитися із Золотим фондом, а заодно з цікавістю оглянули експозицію Музею окупації».

Найголовнішим лобістом музею є президент країни. На його пропозицію сюди приводять мало не всі урядові та міжнародні делегації, що прибувають до Грузії. І нерідко Саакашвілі сам виконує для високопоставлених гостей функції гіда. Робить він це, як сказав мені «по секрету» Віллі Асатіані, натхненно й артистично, виявляючи водночас відмінне знання предмета. Розповідає про свого прадіда Нікушу Церетелі, який був репресований і провів тяжкі роки в сибірському таборі.

А ще в Музеї радянської окупації розроблено й ухвалено просвітницьку програму, присвячену окремим визначним подіям національно-визвольного руху та героям боротьби за незалежність країни. 2007 року музей видав грузинською і англійською мовами спеціальний звіт, підготовлений Конгресом США 1954-го, «Комуністичний переворот і окупація Грузії». Заплановано випуск також інших тематичних збірників. ■

ЦИТАТА

Віллі Асатіані, консультант музею:

– Це історичний музей, присвячений радянському періодові Грузії (1921–1991), жертвам політичних репресій режиму, національно-визвольним і антиокупаційним рухам у країні. Тут зберігається понад 3 тис. експонатів. Із використанням сучасних технологій у залах установлено вісім моніторів, із відповідними візуальними й аудіоефектами. Не дивно, що обладнання експозиції обійшлося більш ніж у \$200 тис. Гроші ці було виділено із президентського фонду. Наша виставка не переставала діяти й у ті роки, коли інші, розміщені у стінах Національного музею Грузії, було закрито на реконструкцію.

Під егідою музею проводять конференції та різноманітні наукові сесії. Тут-таки, в його головній залі, йде запис популярної передачі Громадського телебачення «Червона зона», де вчені та журналісти обговорюють проблеми радянської доби, оцінюють їх вплив на сьогоднішнє життя, відбуваються покази документальних та художніх фільмів того часу.

НАТУРА, ЩО ВІДХОДИТЬ...

Відкриття такого музею – це єдиний крок у справі критичного осмислення червоної минавшини й відмови від неї. На шляху декомунізації країни грузинська влада, виявивши заздрю послідовність, пішла ще далі за своїх колег, наприклад з Естонії та Литви. Торік вона законодавчо позначила в державному календарі 25 лютого як День радянської окупації. Саме тієї зимової доби 1921 року Червона армія ввійшла до Тифліса й тим самим фактично поклала край існуванню Грузинської Демократичної Республіки, проголошеної 1918-го. А на початку червня цього року парламент у Тбілісі ухвалив «Хартію свободи», що передбачає посадові обмеження для колишніх вищих посадових осіб Компартії та Комсомолу, а також у минулому співробітників спецслужб Радянського Союзу. Ці люди не зможуть працювати у представницьких чи виконавчих органах, Раді безпеки, Кабінеті міністрів, у Адміністрації президента, апараті парламенту, урядовій канцелярії, не повинні обіймати посади суддів, керівників вишів, прокредиторів і деканів. Хартія дає припис не допускати використання в громадських місцях фашистської та комуністичної символіки.

Узагалі, для позбавлення від важкого спадку радянщини в Грузії зроблено чимало. Чимдалі менше людей із жалем згадує про безповоротно зникле комуністичне минуле, і (патетики уникнути годі) щодня більша кількість вірить в ідеї свободи та демократії, свідомо приєднуючись до розбудови нової країни, зорієнтованої на західні, європейські цінності. ■

Сучасна карта Грузії з пофарбованими в червоне територіями (Абхазія, Південна Осетія), що нині окуповані Росією

Один із вагонів, у яких біля села Шорапані були знищені учасники національного повстання 1924 року

ТОЧКА ЗОРУ

Гіоргі Ґвахарія, кінокритик, журналіст, автор телепрограми «Червона зона»:

– Відколи діє музей, минуло п'ять років. Репрезентовані в ньому експонати, як і раніше, цікаві відвідувачам, але згодом з'ясувалося, що ці інсталяції, фотографії та плакати все-таки не цілком відображають трагедію окупації. До цього процесу, окрім Сталіна, Берія та Орджонікідзе, була включена маса наших співвітчизників, і жертвами стало куди більше осіб. Але простір, виділений для виставки, не може вмістити все й усіх. Тож треба вишукувати додаткові площі чи періодично оновлювати експозицію. За час, що минув, нам вдалося зробити телепередачі з подібних до нашого будапештського та ризького музеїв. Прикметно, що обидва вони мають назву «Музей терору» і більшість тамешніх експонатів відображають не тільки окупацію цих країн росіянами, а терор загалом. І в цьому напрямку, мені видається, треба зараз змінювати й концепцію тбіліського музею.

**ПРОГНОЗ ПОГОДИ
ПО ВСІЙ УКРАЇНІ
ТА СВІТУ**

Меседж

З П

Скляна тара – не лише артефакт у руках археолога чи історика, а й цінне свідчення духу епохи

Автор:
Сергій
Тараненко

Фото:
Валерій
Кримчак

Вік вітчизняної пляшки порівню із близькосхідними скляними посудинами, відомими від III тисячоліття до н. е., невеликий – трохи більше за 500 років. У XV–XVI століттях на території сучасної України найпоширенішою формою такої тари, як і в Європі, була «цибуляста» – куля, дещо приплюснута з полюсів. Часто пляшки мали злегка сплюснені обриси й тонке конічне або паралельне горлечко з широким розгорнутим гирлом. Та вже в XVI столітті з розвитком виробництва й торгівлі стало зрозуміло, що транспортувати їх такими вкрай незручно. Тож скляроби почали сплющувати пляшки ще й із боків. Такі місткості дістали назву «баклага» або «фляга». Для стійкості їх денця іноді обплітали скляним джгутом – гладеньким чи гофрованим, що створювало своєрідний піддон. У Німеччині вперше з'являються прямокутні або квадратні скляні посудини з коротким горлечком, які в нас пізніше стали йменувати квартами, а в Росії штофами. Слово «штоф» має південнонімецьке походження; від кінця XII століття його вживали на

означення кубка з олова, срібла або дерева об'ємом 800–850 мл. До України кварта потрапила в першій половині XVII сторіччя й невдовзі зажила тут такої популярності, що без неї не обходилося жодне застілля. Відомий дослідник гутного склоробства першої чверті XX століття Вадим Модзалевський писав: «Особливою досконалістю українське скло досягнуло у штофах, які іноді розписували різними барвами, а здебільшого на них витравлювали або вирізали будь-який малюнок. Найчастіше на штофах трапляються улюблені в українського народу рослинні мотиви, нерідко тожні тим, що їх бачимо на всілякого роду вишивках».

РОДОМ ІЗ ЛІСІВ

Найтривалішим в українському склярстві був період, коли виробництво матеріалу зосереджувалось у «лісових гутах». Їх і справді облаштовували саме в такій місцевості, часто далеко від поселень. Навколишні угіддя розподіляли на «близькі» й «далекі» ліси: в перших заготовляли дрова для печей; другі випалювали на пні, щоб згромадити попіл для виготовлення поташу, який у склі, зробленому в той спосіб, замінив соду. Площі, звільнені від дерев, звалися майданами. Для зберігання попелу й вилучування поташу існували приміщення,

йменовані будами. Тому села, які часто засновували на звільнених гутниками від лісу територіях, діставали назви Буда, Будища, Майдан або Гута, Гутка, Гутище, Гутисько тощо. Гута (з нім. *hutta*) – споруда, де стояла піч, у якій варили скло й видували посуд. Гутне скло – це скло вільного видування, і майстри довели вміння використовувати його пластичні та декоративні можливості на прикладі фігурних посудин. Кожен виріб із нього, створений ручною працею майстра, індивідуальний і неповторний. Цей матеріал наділений кольором, прозорістю, чарівною здатністю передавати заломлення й гру світла, що може викликати в глядача найрізноманітніші поетичні асоціації. Серед них найбільшого поширення набули «пляшки-ведмеді». Без такого посуду не обходилося жодне весілля.

Найдавніші відомості із середини XVI століття збереглися про гуту на західноукраїнських землях, зокрема в районах Старого Галича, Белза й Потелича. Від середини XVII сторіччя писемні джерела повідомляють про таке саме виробництво й на Чернігівщині. Підтвердженням тому є відомий документ – указ московського царя Алексея Михайловича від 1662 року: «...велено Калуженину, посадському человеку Ганке Луковнику в Черкасских [українських] городах купить скляницы, а те скляницы надобны в аптекарском приказе».

ПЛЯШКИ

Добою розквіту української скляної промисловості можна вважати XVIII століття. У цей час зростає асортимент виробів, збагачується їх декоративне оздоблення: рельєфні каміни, розпис емаллями та фарбами, гравіювання. Продукцію гутних майстерень широко використовує в побуті як сільське, так і міське населення. Цей посуд був окрасою святкового столу та інтер'єру. Українське склоробство перетворилося на галузь ужиткового мистецтва, що експортувала свої вироби до Москви, Петербурга й Риги. На початку XIX століття на наших землях діяло близько 40 гут, де працювало понад 1 тис. робітників. Найбільша їх концентрація була на Правобережжі, особливо на Волині, де існувало ще чимало деревного палива. Від середини століття стара гутницька промисловість занепадає. Причини тому різні, але основна, хоч як це банально, – вирубування лісів. Однак уже в другій половині XIX сторіччя відбувається процес концентрації склоробного виробництва на капіталістичних засадах. Напередодні Першої світової війни на Правобережжі було 17 скляних заводів із продукцією на 2 млн рублів; найбільші з них: Рокитнянський (Овруччина; 500 робітників, продукції на 700 тис. рублів), Романівський (Новоград-Волинський; 400 робітників, 200 тис. рублів), Мірчанський (Київський повіт; 195 робітників, 126 тис. рублів). На кінець XIX століття почали виникати великі скляні заводи на Донбасі, які працювали на мінеральному паливі (Лисичанськ та Костянтинівка).

Скляні пляшки в Україні, як і в решті Європи в XV–XIX століттях, використовували

кварты (ШТОФИ) XVIII ст. Українські кварта прикрашалися переважно рослинним орнаментом

вали не лише для спиртних напоїв, а й для різних олій, оцту, соусів, маринадів, солінь, лікарських засобів і навіть для сипучих субстанцій – тютюну, маку тощо. На базі колекції тари, що зберігається в Центрі археології Києва, ми можемо уявити найпопулярніші споживчі категорії від XVIII до початку XX століття.

АЛКОГОЛЬНЕ КЛЕЙМО

У XI–XVII століттях виноградні вина вживали переважно привілейовані шари суспільства – бояри, багаті купці, які часто

ВІД УТИЛІТАРНОСТІ ДО ЕСТЕТИКИ

Найперші пляшки в сучасному розумінні були непривабливі – товстостінні, кривобокі, з каламутного брудного скла з пухирцями. Та вони вже могли похвалитися невеликими розмірами, певною зручністю, і тому досить швидко завоювали популярність. І все-таки минуло чимало часу, перш ніж ця тара набула сучасної стрункості й шляхетної постави. Із перших скляних пляшок найвище цінувались і дорого коштували вироби венеційських майстрів. Серцем промислу був острів Мурано – саме туди через небезпеку пожеж 1292 року перенесли все скляне виробництво Венеційської республіки. На XV століття галузь досягла найвищого розквіту. Його викликала поява нової складувної технології та нових методів обробки матеріалу (відливання в спеціальних металевих формах). Виготовлені майстрами з берегів Адріатики пляшки були справжніми витворами мистецтва – химерної форми, високі і витончені, пласкі або майже кулеподібні. Прикрашали їх рельєфними малюнками з квітами, плодами й навіть різними сценами з міфології. Саме в таких посудинах у багатих домах на стіл подавали вина, інші напої та приправи. Простіші зразки служили для зберігання рідких продуктів, але і їх вважали за тих часів досить дорогими.

бували за кордоном, міська верхівка. Прості городяни задовольнялися горілкою – напоєм не вишуканим і не сприятливим для змістовної розмови у гарній компанії. Тож у тих міщанських садибах, де збиралися заради душевного спілкування та приємних розмов, на стіл подавали не горілку, а варенуху – легкий хміль із приємним смаком, схожий на декотрі теперішні вина. Магістратські урядники та знатні городяни, спілкуючись із іноземними офіцерами, які служили в київському гарнізоні, й буваючи на прийомах у домах Патріка Гордона та Франца Лефорта, ще в XVII столітті привчилися до хороших виноградних вин, тож рідко який бенкет у магістраті відбувався без таких напоїв.

Про те, що алкоголь був досить популярний у Київській губернії, свідчать дані 1913 року: тоді існувало (!) 4682 торговельні пункти з продажу міцних напоїв та закусок, зокрема 344 трактирні й ресторани заклади, 398 буфетів, 324 рейнські погребі, 63 погребі вітчизняних вин, 2464 пивні лавки та 30 «тимчасових виставок для продажу пиття і страв».

Часто на винних пляшках ставили клейма у вигляді скляного медальйона на плечовій частині. Перші такі знаки, су-

ДО РЕЧІ

Клейма першої чверті XIX століття мали такі ознаки:
 1) зазвичай наявність букви «Ф», що означала фабрику;
 2) зазначення об'єму або початковими буквами («Б» – бутылка, «ПБ» – полубутылка, «Ш» – штоф), або в скороченому варіанті («полуб.» «полубутыл.» «бут.» «бутыл.» «полштоф.» «четвер.ш.»);
 3) ініціали власника фабрики;
 4) рік заснування виробництва чи отримання ліцензії.

дячи з усього, з'явилися на землях Британії. Звідти ж походить і перше відоме датоване клеймо – 1650 року. Ми знаємо понад 200 різних поміток Російської імперії (найраніше – 1801-го, хоча ще 1744-го було видано указ про обов'язкове зазначення в клеймі об'єму посудини, наприклад «пляшка», «півпляшка», «штоф», «півкварт»). Утім, 1852 року тару звільнили від обов'язкового маркування на склі. Причиною тому, вочевидь, став розвиток літографії. Всі дані щодо літражу та виробника напою містилися відтак на паперовій етикетці, або ж, як її тоді іменували, ярлику.

Судячи зі старовинних посудин, що їх вдалося зібрати в колекції, кияни були добре знайомі не лише з горілкою та вином, а й із коньяками, лікерами та іншими міцними трунками. Цікаво, що помітний відсоток скляної тари становить фальсифікат, тобто підробки під ви-

домі шановані марки. Скажімо, популярний французький лікер «Бенедиктин» розливали в пляшки з абrevіатурою D.O.M (Deo Optimo Maximo – «Богу Всевишньому») на денці. В колекції ж із трьох посудин із-під цього продукту тільки одна виявилася справжньою, решта – приклад контрафактної продукції сторічної давності.

КИЇВСЬКІ СМАКИ

У Києві виробництво горілки орендував магістрат, суворо вистежуючи «свавільників», які утримували власні заклади. Ремісники Подолу мали право двічі щороку на свята варити по чотири кадуби меду і продавати його. В Російській імперії на кінець XIX століття з'явилося чимало приватних фірм із вироб-

ПОМІТНИЙ ВІДСТОК СКЛЯНОЇ ТАРИ СТАНОВИТЬ ФАЛЬСИФІКАТ, ТОБТО ПІДРОБКИ ПІД ВІДОМИ ШАНОВАНІ МАРКИ

ництва та збуту спиртного, самих лише винокурень діяло понад 5 тис. Найвідомішими марками були «Вдова М. А. Попова», «А. В. Долговъ и К^о», продукція родини Смирнових, «Товарищество Шустовъ въ Москвѣ». Усі відомі «бренди» того часу було представлено і в Києві.

Наприкінці XIX століття зростає кількість пляшок із-під мінеральних вод: городяни заповзялись активніше дбати про своє здоров'я. А ось і їх етикетки: «Иск. Минер. Вода Э. Неметти Киевъ», «Завед. Искусств. Мин. Водъ. Гойеръ и Редлихъ въ Москвѣ», «Лимонадъ Добровольскаго» та ще кілька назв, у яких фігурує назва зельтерської води. Одним із найцікавіших екземплярів є пляшка типу «Гамільтон», лимоноподібної форми, яку винайшов 1809 року Вільям Гамільтон. Масово на терени Російської імперії вона потрапила під час Кримської кампанії 1853–1856-го з англійським корпусом. Пізніше цю форму почали копіювати багато місцевих виробників.

Пиво у пляшки та квартали стали розливати від другої половини XVIII століття. Щоправда, перші спроби подавати його у такому посуді за англійським звичаєм були зроблені ще в роки правління Петра I. За даними одноденного перепису населення, який провело 2 березня 1874 року Південно-Західне відділення Російського географічного товариства, в Києві було шість пивоварних заводів. Для продажу пива існувало 18 погребів та магазинів. 1890-го в Київській губернії налічувалося понад 30 броварних заводів, які виготовляли за рік 836 тис. відер пива на суму 729 тис. рублів. Із соленими сушками, бубликами, таранькою, креветками й раками в спеціалізованих пивних його

ШАХРАЙКИ

І досі панує думка, що в посуд із вдавненим денцем розливають дорогі сорти вин (нібито в них краще відстоюється осад). Насправді ж від 1760-х років пляшки стали зберігати лише в горизонтальному положенні. Тож секрет тут не в каламуті чи її відсутності, а в об'ємі – тара із вдавненим денцем просто менша. Такі пляшки (на вигляд вони були літрові, насправді ж містили не більше 600–700 мл) могли підсунути нетверезому клієнтові, наприклад у борделі або шинку. У Франції їх називали брехухами, в Америці індіанськими, в Німеччині злодійськими, а в Україні шахрайками.

відпускали по 5 коп. за кружку. Пляшку напою найвищої якості можна було придбати за 12 коп. Гурмани цінували німецькі сорти, першосортне пиво Товариства київських пивоварних заводів та «Варшавське», виробництва броварні Юнга.

Прикметно: якщо кількість пляшок для алкогольних напоїв від XVIII до першої чверті XX століття умовно збільшувалася пропорційно до приросту населення, то число аптекарських слоївків примножилося в десятки разів – піклування про власне здоров'я, а разом і платоспроможність городян ставали чимдалі помітніші.

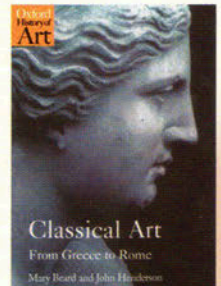
Хто ж був споживачем усієї тієї продукції, що зберігалася в пляшках? Купець, комерсант, чиновник чи все-таки широке коло людей? Кваліфікований фахівець на початку XX століття заробляв від 100–150 ру-

блів за місяць. Цих грошей вистачало на утримання дружини та дітей, які не працювали, а іноді й прислуги. Тож можна стверджувати, що середньостатистичний киянин міг цілком дозволити собі мати вдома всі описані вище зразки скляної тари з її вмістом. II

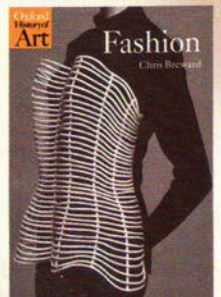
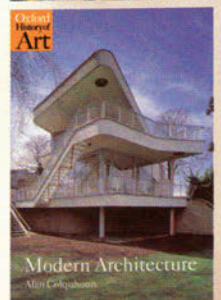
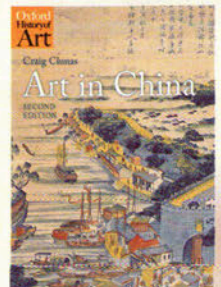
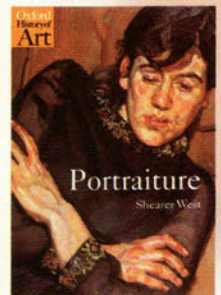

К Н И Г А Р Н Я

History of Art at Ye Bookstore

Looking at art history from a fresh perspective*

м. Київ
вул. Лисенка, 3
тел.: (044)235-88-54

*Історія мистецтва
в Книгарні «Є»

Свіжий погляд
на історію мистецтва

www.book-ye.com.ua

Утікачі від себе

Українська тематика й герої заледве присутні в польському кіно

Незважаючи на те що українці й поляки – близькі сусіди, знаємо ми одне про одного насправді все ще небагато. Приміром, українське кіно, на жаль, маловідоме в Польщі, а українська тематика заледве присутня в тамтешньому кінематографі.

Після війни, коли комуністична влада насадила в Польщі свої порядки, з'явилося кілька фільмів на одну тему: хвацькі вояки Народного Війська Польського разом із відділами НКВС воюють проти польських бандитів та підрозділів УПА за новий світовий лад. Як приклад можна навести стрічку подружжя Єви та Чеслава Петельських «Сержант Калень» (пол. «Ogniomistrz Kaleń», вийшла на екрани 1961 року, бандерівці в ній показані жорстокими зарізяками. – **Ред.**).

Після повалення комунізму, коли наша країна відкрилася для світу, до Польщі приїздило чимало громадян із пострадянських держав, зокрема й з України. Тоді було знято ігровий фільм Фелікса Фалька «Далеко від себе» (1995), у якому молодий польський бізнесмен під час подорожі до Львова зустрічає свою колишню кохану зі студентських часів і дізнається, що має з нею спільного сина. Запрошує їх обох до Варшави. Під час поїздки машиною молоду маму вбивають бандити, а дитині вдається втекти. Поляк вирішує самотужки виховувати сина. Попри мовні та культурні відмінності, вони вчать одне в одного багато чого.

У вільній Польщі в 1990-х медійний ринок що далі, то розростався. Поставали нові комерційні телеканали, котрі, конкуруючи між собою, знімали чимало серіалів. Вони зображували реальне життя поляків, наболілі проблеми. Саме в таких стрічках з'явилися образи українок, які працювали в польських сім'ях. І треба зауважити, що вони в цьому кіно були показані у вельми прихильному світлі.

Життя підкидало сценаристам усе більше ідей. Свого часу ми пережили хвилю злочинів, до яких причетною була й українська мафія. Кінодраматурги використали це відроз, витворюючи образ сильного, спритного, безкомпромісного злочинця з України. Але поки що ми не дочекалися кінематографічного втілення чи не найрезонанснішої, найдраматичнішої кримінальної історії – вбивства шефа польської поліції Марека Папали 1998 року, безпосереднім виконавцем якого був українець.

**Автор:
Мареk
Томаш
Павловський,
режисер-
документаліст,
Польща**

Дембінського, що висвітлює події українського народного підйому з погляду польських «гномиків» (пол. «краснолюбки», за часів комунізму в Польщі постав молодіжний рух у помаранчевих шапках, який боровся із системою за допомогою вуличних перформансів. – **Ред.**). Ще кілька документальних стрічок виникло на тему української спадщини на землях Південно-Східної Польщі, історичних дискусій навколо поховань воїнів УПА, акції «Вісла» тощо.

Підсумовуючи, можна скрушно визнати, що, попри географічну близькість, ми досі все ще далекі одне від одного. Болісні аспекти історії обох країн час від часу вносять певний фермент до дискусій.

Можливо, зблизить нас проведення Євро-2012. Чемпіонат докине тем для спільних документальних проєктів. Так, я намагався пропонувати свій фільм «Утікач» українським кінофестивалю. Але, як і у випадку з представниками телеканалів, безрезультатно. Хочеться сподіватися, що прогрес у цій царині таки буде: стрічка врешті-решт дійде до широкої української аудиторії, подібно до того, як її побачили глядачі багатьох країн світу. ■

ПРО ФІЛЬМ

Документальна стрічка «Утікач» (2007) Марека Томаша Павловського розповідає історію чотирьох в'язнів нацистського концтабору Аушвіц-Біркенау, яким дивом удалося втекти 20 червня 1942 року. 3-поміж в'язнів – українець на ім'я Євген (Геник) Бендера (не є родичем Степана Бандери). Він був механіком, нацисти залучили його до ремонту автовок, дозволяючи апробувати їх навіть за межами концтабору. Спільно з іншим в'язнем поляком Казімежем Пеховським Бендера спланував утечу. Фільм отримав 13 фестивальних нагород, його придбали й показали телеканали Польщі, Німеччини, Італії, Фінляндії, Бразилії і навіть Нігерії. Зацікавлений ним також телебачення Австралії та Ізраїлю. Жоден український телеканал інтересу не виявив.

Нові відкриття
з АЕРОСВІТ

Авіакомпанія Аеросвіт
збільшує перелік своїх
далекомагістральних
маршрутів!

Незабаром відкриття:

Коломбо (Шрі-Ланка),
Гонгконг (Китай) та
Дамаск (Сирія)

Більш детальна інформація на www.aerosvit.com
та за телефонами 0 800 509 800* або 799**

АероСвіт
УКРАЇНСЬКІ АВІАЛІНІЇ

*дзвінки безкоштовні зі стаціонарних телефонів на території України.
**для дзвінків з мобільних телефонів на території України, вартість 1 хвилини розмови – 1грн, плата за з'єднання нараховується згідно тарифного плану мобільного оператора
Ліцензія АБ №446862 видана Державіаадміністрацією 18.11.09

www.aerosvit.com

з Оленою Вознесенською

з 6:00 - 9:00 ранку

www.eratv.com.ua

Україна Світ № 101 від 10.04.2010 версія національного каналу. Розповсюдження здійснюється за ліцензією.

Посольство культури

Тиждень розмовляв із керівництвом Гете-Інституту про специфіку роботи організації в пострадянських державах та її плани в Україні

Спілкувалася
Інна Завгородня

Гете-Інститут – одна з найбільших мереж культурних інституцій у світі, яка, здійснюючи промоцію німецької мови та культури, значно поживляє культурне життя України. Про особливості успішного культурного експорту Німеччини в нашу державу та зиски, які від цього отримують обидві країни, **Тиждень** спілкувався з директором Гете-Інституту в Україні Верою Багаліантц, послом ФРН в Україні Гансом-Юргеном Гаймзботом, комерційним директором та членом правління Гете-Інституту Бруно Гроссом, а також керівником Регіонального інституту в Москві, Східній Європі та Центральній Азії Йоганнесом Ебертом, який свого часу керував Гете-Інститутом в Україні, а незабаром очолить Центральне управління цієї глобальної інституції.

АКЦЕНТ НА МОЛОДЬ

У.Т.: Діяльність Гете-Інституту насамперед асоціюється з популяризацією німецької мови і культури. Наскільки це уявлення відповідає дійсності? Чи ваша робота все ж таки охоплює ширші напрями?

Йоганнес Еберт: Завдання нашої інституції – це передусім культурний обмін, німецька мова та поширення інформації про Німеччину. А вже далі – і в цьому особливість Гете-Інституту – більшість тем та програм розвиваються залежно від потреб країни пере-

бування. Працівники Інституту зустрічаються з представниками культурних інституцій цієї держави, відвідують міністерства освіти, молоді, а потім розвивають свої програми вже на основі аналізу ситуації.

Інший напрям радше з царини культури: ми бачимо, що видавництва в багатьох країнах Східної Європи мають проблеми з діяльністю на міжнародному рівні. Тому разом із Франкфуртським книжковим ярмарком започаткували велику програму для видавців, у межах якої вони підвищують кваліфікацію й можуть обмінюватися досвідом із німецькими колегами. Нас цікавить і сучасне мистецтво, адже в деяких країнах воно має меншу підтримку, аніж класичне, але в молодих людей є дуже великий інтерес саме до такої інформації.

Бруно Гросс: Вельми актуальні теми міграції/інтеграції, освіти для діячів культури, використання нових медіа задля міжкультурного обміну. Ці напрями ми розвиваємо зараз, а в майбутньому ще більше приділятимемо їм увагу, тому що намагаємося працювати для нової цільової групи – молоді.

У.Т.: Скільки коштують реалізація зовнішньої культурної політики та фінансування Гете-Інституту німецькому бюджетові?

Ганс-Юрген Гаймзбот: У 2009 році МЗС надало в розпорядження Гете-Інститутом €229 млн. Щораз важливішим

РОЗУМНИЙ ПІДХІД. Німецька влада усвідомлює, що один євро, інвестований у культурну політику, викличе більший резонанс, ніж інші форми співпраці

стає залучення коштів від спонсорів чи інших зацікавлених сторін, але основними залишаються гроші з державного бюджету.

Бруно Гросс: Окрім того, маємо дуже велику частину власних надходжень – близько третини нашого бюджету фінансується за рахунок мовних курсів та проведення іспитів із німецької мови. Ми відчуваємо підтримку, зокрема, і з боку парламенту, де розуміють, що один євро, інвестований у культурну політику, викличе набагато більший резонанс, на відміну від грошей, вкладених в інші формати міжнародної співпраці.

Йоганнес Еберт: Тобто малими грошима – великий вплив.

СХІДНИЙ ЕКСПРЕС

У.Т.: Чим відрізняється робота Гете-Інституту в Україні від діяльності Інститутів у Росії або Польщі?

Вера Багаліантц: Я працювала в цих трьох країнах. Між ними дуже значні відмінності, відповідно до яких потрібно намагатися пристосу-

У 92 країнах світу діє

149

Гете-Інститутів

700 тис.

українців вивчають німецьку мову

ФОТО: АНДРІЙ ПОМАКІН

шому рівні. У Польщі суспільний поступ має великі масштаби, там уже зараз зрозуміло, як країна розвиватиметься далі. Ця динаміка робить діяльність в Україні особливо цікавою. І готовність сприймати тут дуже висока до всього, що пропонується. Це відбувається ще й тому, що з боку української влади в царині культури робиться дуже мало.

Йоганнес Еберт: Держави після розпаду СРСР по-різному шукали власні ідентичності. Такі процеси спільні для країн пострадянського простору, які дають привід для дискусій, особливо з Німеччиною, адже її частина теж була соціалістичною, там також є досвід трансформації. У державах колишнього Союзу з більшим чи меншим успіхом відбуваються реформи в різних суспільних сферах, зокрема і в освіті та культурі. Однак для реформ потрібні не лише гроші, а й фахівці та люди, щоб обмінятися з ними досвідом. Тому ми можемо ще надавати контакти для бібліотекарів, музейних педагогів тощо.

У. Т.: Чи підтримує Гете-Інститут молодих українських митців?

Вера Багаліантц: Нам надходять безкінечні запити, чи не могли би ми щось підтримати фінансово і взяти участь у проєктах. Ми не спонсори. З цим непорозумінням дуже часто стикаюся у своїй щоденній роботі. Я одержую кошти платників податків, які маю інвестувати в культурні відносини. Ми ведемо чимало консультаційних розмов, даємо поради. Є велика потреба в обговоренні певних

німецькими. Окрім того, влаштовуємо майстер-класи, лекції та інші формати інформування про нові тенденції. Як правило, не організовуємо виставок представників лише тих країн, у яких працюємо, а разом із німецькими. Також не проводимо виставок українських майстрів у Німеччині – це мало би бути, власне, завданням для вашого Міністерства культури.

У. Т.: У яких проєктах Гете-Інституту ставиться акцент на освітню складову?

Вера Багаліантц: Серед освітніх проєктів маємо програми для менеджерів культури, видавців і мережу «Нові перспективи», у рамках якої видавалися стипендії. Ця програма мала практичну та теоретичну фази в Німеччині. А насамкінець потрібно було реалізувати власний культурний проєкт, який на 100% підтримав Гете-Інститут, наприклад, виставка нашої стипендіатки куратора Дарини Якимової в Національному художньому музеї. Такі заходи в галузі культури і розвитку відбуваються не лише в Києві, а й у Донецьку та Севастополі.

Ганс-Юрген Гаймзют: Є й інші можливості, приміром, підтримка навчання українців у Німеччині. Нині там перебувають 9 тис. українських студентів, із яких 1,2 тис. отримують стипендії DAAD (Німецька служба академічних обмінів. – Ред.). Також є контакти між університетами, є німецькомовні факультети в деяких вишах, які співпрацюють з університетами Дрездена або Магдебурга. Крім того, німецьких вчителів направляють до України для викладання німецької мови через ZFA (Центральна установа шкільної освіти за кордоном. – Ред.). На жаль, тут ми зіткнулися з проблемами статусу їхнього перебування та реєстрацією. Через це кількість німецьких викладачів в українських школах зменшилася з 15 до 4. Система акредитації була скасована без упевненості в тому, що є альтернативна модель. Але український уряд уже помітив, наскільки це проблематично і що з цим треба щось робити. ■

вати роботу. Чому люди виходять на протести в Україні, а в Росії, наприклад, ні? Польща – дуже гомогенна держава, тоді як Україна багатонаціональна й багатоконфесійна.

Потрібно працювати з молодими людьми, які передусім здатні щось змінити у країні. Коли йдеться, приміром, про сучасне мистецтво, мені здається, що воно «відкриває» голову, розкриває бачення, які у традиційному мистецтві, можливо, не закладені. Митці, що працюють з актуальним артом, провокуватимуть радше в цій царині, аніж у бійці на вулиці. Це філософія, яку я намагаюся втілювати в роботі. Іноді вдається краще, іноді гірше. Але я думаю, що в Україні є найліпші передумови для цього, бо молоде покоління тут відкрите, зацікавлене та інновативне.

Ганс-Юрген Гаймзют: Українське суспільство перебуває в русі. Питання в тому, наскільки такий розвиток впливає на політику та ЗМІ. Російське також рухається, але складається враження, що політика там відбувається на ін-

МОЛОДЕ ПОКОЛІННЯ УКРАЇНЦІВ ВІДКРИТЕ, ЗАЦІКАВЛЕНЕ ТА ІННОВАТИВНЕ

подій, поширенні контактів у Німеччині. Тож це не лише організація заходів, які ви можете переглянути в інтернеті, а й багато невидимої роботи над культурними зв'язками.

Йоганнес Еберт: Ми підтримуємо українських митців, пропонуємо їм співпрацю з

Вийти із сутінок

«Ліки проти депресії – родина, – каже у своєму фільмі Майк Лі, – а проти відчаю – любов»

Страшна кінокартина. У сенсі болючості й точності удару, якого Майк Лі завдає будь-кому, хто бодай на мить задумувався про майбутнє. Люзія, коли така й була, про відпочинок на старість, про тихе спокійне існування згорає, мов Александрійська бібліотека від руки безпринципних варварів. Із тією лише різницею, що Лі має принципи і він не варвар, а зовсім навпаки: його культурності можна позаздрити. Настільки лаконічно, по-англійськи стримано, образно, не в лоба й без панібратства він доводить до істини, промовляючи: «Так добре з кимось поговорити». Самотність – це кошмар, доказує Лі, і змальована ним картина відчаю лякає не менше, ніж якийсь фільм жахів. Літнє подружжя Том (Джим Бродбент) і Джеррі (Рут Шин) – ідеальна система життя з огляду лишень на те, що в ній є жінка та чоловік, що вони досі разом і кохають одне одного. Це ідеал для тих, хто не має пари, як Мері (Леслі Менвілл) чи Кен (Пітер Райт). А для віку за 50 характерна відсутність поліваріантності у стосунках. Хочеться спокою, затишку та зрозумілості. Коли навколо різні

«Ще один рік». У кінотеатрах України з 21 липня

Інтерв'ю з Джимом Бродбентом див. на стор. 60

родини, у яких відмінні – свої – проблеми, іншим, не членам сім'ї, майже не залишається місця. Можна випити вина, погомоніти ні про що, але раз на місяць чи ще рідше.

Лі не декларує своєї позиції, не змушує прийняти на віру його висновку, але дає змогу відчутти жах самотності й цінність любові та родини через ситуації, що розгортаються без зайвого мудрування, майже в статичних декораціях і без спеціальних кінематографічних засобів. Усе просто, звичайно, впізнавано – такі діалоги, такі фрази, такі нарікання. Навіть імена в головних щасливих героїв – умовність – і водночас чіткий, усім

Анонси

Від 19 липня

Genofond Pinakothek

Виставковий комплекс «Львівський палац мистецтв» (Львів, вул. Коперника, 17) Міжнародний проект «Я Галереї» стартував іще в січні цього року. «Генофонд» – дослідження не знаного досі пласту українського мистецтва. Програма, в якій представлено твори молодих майстрів, гастролює світом, перед цим відвідала Вільнюс. «Неймовірно цікаво спостерігати, як нове покоління художників знаходить опору в класичному європейському мистецтві... Емоційність, талант, винахідливість, сексуальність – складові нашої «Пінакотекі», – зазначив куратор виставки Павло Гудімов.

23 липня, 15:00

«Без на»

Недобудова на станції метро «Дорогожичі» (Київ) Поетичний треш-батл «Без на» (тобто без назви) – це не просто чергова творча зустріч порталу «Літклуб». Це насамперед читання текстів. Треш і батл – дві окремі частини дійства. Перша стосується не «літературного сміття», а так званої вуличної антигламурної поезії, близької простому народові. Різка емоційна лірика з усіма похідними – крайнощами, епатажем, відкиданням стереотипів, брутальністю, несумісністю. Друга складова фесту – «битва», – звісно, буде майже без правил. Регламент – до п'яти хвилин.

23 липня, 18:00

День Перуна

Острів Хортиця (Запоріжжя) У розпал гарячого літа на найбільшому острові Дніпра відбудеться етнокультурне свято. Дійство має відроджувати споконвічні традиції українців. У програмі – народні гуляння, козацькі ігри, хороводи, пісні, ярмарок майстрів тощо. Також на фестивалі виступлять фольклорні колективи з різних куточків України. Всіх охочих організатори запрошують відчувати себе частинкою рідної культури. Вживання алкогольних напоїв заборонено. Плюсом визнано вхід у національному вбранні.

CD

Limp Bizkit. Gold Cobra

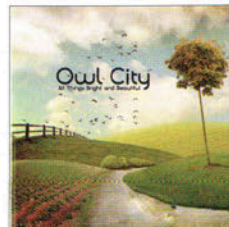
Нью-метал-репкор-гіганти видали шостий диск – перший після шестирічної перерви. Платівка забита 13 треками, в яких хлопці вірні своєму хуліганському іміджеві. Музиканти експериментують: додають звукові витівки в автотюном у композиціях «Loser» та «Autotunage», а наприкінці іншої – «Get A Life» – лунає російська мова. Хоча саунд і залишається звично лімпівським, американцям вдалося зробити наступний крок від свого застиглого образу.

Patrick Wolf. Lupercalia

У п'ятому альбомі британець Патрік Вульф традиційно співає про кохання, але робить усе, щоб бути оригінальним: творить дива, проникливо проговорює під сентиментальні й часом дратівливі скрипки та інші інструменти. Саме такий вигляд міг би мати саундтрек до казки. Назва платівки пішла від давньоримського свята плодючості й кохання. З кожного звуку, із глибокого та соковитого голосу Патріка, обрамленого ніжним жіночим вокалом, ритмічним електронним об'ємним бітом, клавішними, сочиться любов.

Owl City. All things bright and beautiful

Адам Янг лишається вірним своєму улюбленому синтипопу, не стримуючи, проте, себе в бавленні з інді, фолком і навіть хіп-хопом, як, наприклад, у треку Alligator Sky, записаному спільно з репером Шоном Крістофером. Цей альбом більш поліфонічний за попередній Ocean Eyes. Незмінною залишається літня ніжна атмосфера та карамельно-ванільний вокал Адама, котрий, як він сам зазначає, «ідеально надається для того, щоб під час літніх шкільних канікул сидіти й дивитись на феєрверки».

зрозумілий образ поняття «пара». Інша річ, що концентрація уваги режисера на сімейній ідилії – досить вузький спектр барвистого людського життя. І притлумлені, вицвілі кольори стрічки – ще один елемент, котрим постановник підкреслює ідею його присмерку, – можуть виявитися браком плівки чи вадами зору. Хоча це й не спростовує твердження, що сильно камерна картина Лі примушує на хвилику задуматись, а потім мерщій прибігти до дружини/чоловіка, аби її/його поцьомати.

Ярослав Підгора-Гвиздовський

24 липня, 11:00

LvivKlezFest

Центр міста (Львів)

Уже втретє у Львові відбудеться міжнародний фестиваль клезмерської музики. Її творили єврейські ансамблі, що не знали нотної грамоти, але добре відчували й розкривали душу свого народу. На одній сцені зберуться учасники з різних країн (Австрії, Ізраїлю, Молдови, Німеччини, Польщі, Росії та України). Гості свята візьмуть участь у різноманітних майстернях, а також стануть свідками того, як проходили єврейські весілля в Галичині. А ще у програмі дійства моновістава у джазовому стереоформаті, ярмарок та благодійний аукціон.

Від 28 липня

«Звуки шуму»

Кінотеатри України (Київ, Харків, Одеса, Львів, Вінниця, Донецьк)

Кінофестиваль «Молодість» представить глядачам музичну комедію зі Швеції, яка стала його призером (а також Канського та Варшавського кінофорумів) 2010 року. Головний герой стрічки – офіцер поліції Амадей Вернебрінг – побачив світ у родині, музичний талант якої передається від покоління до покоління. Сам цей персонаж ненавидить ноти й інструменти, але доля розпоряджається по-своєму – він мусить зупинити музичних терористів, які, використовуючи будівлі, шум вулиць та інші механізми, атакують місто.

29–31 липня, 12:00

«Славське-Рок»

сmt Славське (Сколівський район, Львівська обл.)

Із нагоди ювілею «п'ятирічки» організатори обіцяють незвичайне дійство, яке підсумує найкращі здобутки за цей час. Музичну програму представлено двома сценами – денною та вечірньою. На останній покажуть себе «Гайдамаки», «Тартак», Los Colorados, «Пікардійська терція», Sztynny Pal Azji (Польща) «ДримбаДаДзміґа», Jack O'Lentern, WashingTones та інші гурти. Денний майданчик прикрасять виступи «молодих і перспективних» – серед яких «Маллхоланд Драйв», Sweetlo, «Недаремно», «Медовий полин».

Ще один рік гармидеру

Джим Бродбент про силу імпровізації та принади похилого віку

Кар'єрну траєкторію Джима Бродбента, як і багатьох інших акторів фільму «Ще один рік», можна простежити, звернувшись до його спільних робіт із режисером Майком Лі. На початку творчого шляху він зіграв у двох п'єсах останнього: «Екстаз» і «Гусяча шкіра». Згодом повернувся до роботи з ним у кіно, втілюючи на екрані батька розбитої родини в «Солодкому житті». 1999 року Джим зіграв Вільяма Гілберта в оскаронській стрічці «Гармидер». Здобувши міжнародне визнання за цей образ та роль у «Кулях над Бродвеєм» Вуді Аллена, почав працювати з іншими визначними режисерами, зокрема Мартіном Скорсезе («Банди Нью-Йорка»), Базом Лурманом («Мулен Руж») і Стівеном Спілбергом («Індіана Джонс та Королівство кришталевого че-репа»).

У. Т.: Що вас цікавить у роботі з Майком Лі з акторського погляду?

– Із ним можна розвинути складний і багатий, тож, мабуть, реальніший персонаж, ніж зазвичай це дозволяє кіно з готовим сценарієм. Ти задіяний у кожному моменті того, що робиться перед камерою, особливо, коли граєш головного героя. Ти частина задуму. Сам вирішуєш, якою машиною він їздить і як буде оформлено інтер'єр його будинку. Потім береш участь у створенні ці-

Інтерв'ю надано компанією Gemini

БІОГРАФІЧНА НОТА

Джим Бродбент

Народився 24 травня 1949 року в Лінкольні (Велика Британія). 1972-го закінчив Лондонську академію музичного і драматичного мистецтва. Виконував на сцені як чоловічі, так і жіночі ролі, зокрема в Королівському національному театрі й театрі Royal Court. Кінодебютом актора стала участь у фільмі «Крик» Ежи Сколімовського. Грав у стрічках «Удар», «Бразилія», «Щоденник Бріджит Джонс», «Мулен Руж», «Черчилль», «Молода Вікторія», «Хроніки Нарнії» та інших. Озвучував мультфільми, знімався в телесеріалах та комедійних шоу. Лауреат численних престижних премій, поміж яких «Оскар», «Золотий глобус», BAFTA, «Еммі».

лого сценарію через імпровізацію. Такий підхід завжди стимулює – це дещо глибші стосунки, ніж просто отримати текст, вивчити свої репліки і прийти на зйомку.

У. Т.: Як у цьому випадку твориться структура фільму? Що режисер каже вам на самому початку?

– Він розповідає, кого ще буде залучено до картини і де відбуватиметься її дія. А потім ти починаєш працювати з ним сам на сам, пропонуєш замальовки персонажа, що складаються із сотень знайомих чоловіків. Пізніше образ про-сіюється кризь кількатижневу

У ФІЛЬМАХ НЕ ДУЖЕ ЧАСТО ЗОБРАЖУЮТЬ ЩАСЛИВІ СТОСУНКИ, БО ВОНИ НЕ НАДТО «КІНОГЕНІЧНІ»

дискусію. У випадку «Ще одного року» запропоновано було трьох різних людей. І з цієї кількості ми вибудовуємо органічний персонаж, далі вигадуюмо, яка в нього історія, де він живе, яких має братів і сестер, – і нарешті зводимо все до купи. Відтак починаєш працювати з іншими акторами.

У. Т.: Маєте якісь улюблені епізоди у ваших спільних стрічках із Майком Лі?

– «Гармидер» був для мене найбільш насиченим: повернення у XIX століття, вікторіанський лондонський музичний театр. Там була величезна акторська група, кожен робив власні дослідження й дізнавався щось нове. Усі ті кольори, музика і світло, і мій дивовижний персонаж, і безліч блискучих акторів... Справжнє задоволення. Хоча я, мабуть, уже й забув, як було важко. А от моя дружина – ні.

У. Т.: Розкажіть детальніше про головних героїв «Ще одного

року» Тома і Джеррі. Як вони вибудовують емоційну вісь стрічки?

– Це подружжя. Вони обоє люблять свою роботу. Мають сина, незалежного й самореалізованого. Тож, гадаю, почувуються щасливими, і це дає їм силу довіряти одне одному й не засуджувати інших. Друзі (деякі – перебуваючи у відчаї) не бояться звернутися до них, знаючи, що не будуть відкинуті. Цікаво, як стрічку сприйматимуть глядачі. У фільмах не дуже часто зображують щасливі стосунки, бо вони, мабуть, не надто «кіногенічні». У конфліктах більше драми.

У. Т.: Чи замислювалися ви під час зйомок про старість?

– Так, багато... Про неї і так задумуєшся, особливо коли вже маєш пільги на проїзд у автобусі. Зараз мені 61, тож у мене вони вже є. І я це усвідомлюю. Як частину дорослішання і старіння.

У. Т.: Які, на вашу думку, переваги й недоліки цього віку?

– Усе стає більш заплутаним і зрозумілим водночас. Приходить мудрість, яка полягає в тому, що ти вже все бачив. Але немає такої впевненості, як буває замолоду, що все вже знаєш. І немає отієї юнацької відчайдушної тривоги: а що, як усе піде не так? Хоча мені це додається. Я не проти. Аби тільки було не боляче.

У. Т.: Вуді Аллен каже, що життя, по суті, лайно – просто довге очікування загибелі. Можна тільки брехати або жити самообманом...

– Або веселити людей у такому випадку. Я чув, його питали, чи він передумав стосовно смерті. І він сказав: «Ні, я досі проти».

У. Т.: Так, звичайно, ви ж працювали з Алленом у «Кулях над Бродвеєм». Як вам досвід?

– У певному сенсі він змінив моє життя. Ця робота принесла мені визнання у США, якого доти не було. На той час дуже мало британців працювали з Вуді Алленом. А тепер усі встигли! Я був серед першопрохідців.

У. Т.: У таких режисерів, як Аллен і Лі, мабуть, усі актори хочуть зніматися...

– Вони обидва вітають внесок акторів, але працюють по-різному. Вуді пише сценарій, а потім запрошує їх і пропонує поімпровізувати на основі тексту. А Майк кличе на імпровізацію, власне, щоб написати сценарій.

У. Т.: Чи виникали у вас думки щодо «творчої пенсії»?

– Я хотів би сказати: «Не хочу грати до жовтня». Може, в майбутньому-

му це переросте в «Не хочу грати до наступного жовтня». Мені просто подобається, коли немає розкладу і коли зі з'явою чогось цікавого я можу сказати: «Чудово, це я зроблю». На це мені завжди вистачало клепки – відмовитися від проєктів, у яких я не певен на 100%.

У. Т.: А через що іще можна відмовитися від проєкту, окрім сценарію?

– Інколи, буває, я не хочу їхати до США на три місяці або вже грав таку роль, або думаю, що мені вона не вдасться. Але якщо сценарій прекрасний – це переважить. Хоча справді захопливих текстів не надто багато.

У. Т.: Колись Майк Лі зняв короткометражку за вашим сценарієм. Чи є

шанси на повторення такої спілки?

– Часом, коли я не граю, я справді ловлю себе на думці про написання літератури або якусь іншу творчість. То була єдина його робота за чужим сценарієм. І я не певен, чи візьметься він удруге до чогось такого найближчим часом. Мені здається, Майк схильний усе робити сам – у театрі чи кіно. Гадаю, він поверне на екрани найпершу п'єсу, яку ми з ним створили, – «Екстаз». Це вперше він Perezніматиме одну зі своїх п'єс з іншим акторським складом через 30 років після її появи. Буде цікаво, кого він вибере на роль мене!

У. Т.: Чи знімалися ви десь після «Ще одного року»?

– Я закінчую роботу в останньому фільмі «Гаррі Поттера», але з'являюся там тільки епізодично. Втілюю професора Горація Слизорога. А зараз знімаюсь у серіалі за романом Вільяма Бойда «Серце кожної людини». Це історія життя чоловіка впродовж усього XX століття. Одного персонажа грають три актори. Я, звісно, – старшого.

У. Т.: Як вам працювалося в «Гаррі Поттері»?

– Чудово. Там хороша організація. Це комплімент продюсерам. Усі ті діти почали зніматися в дуже юному віці, а тепер вони вже дорослі. Робота заповнила весь їхній підлітковий період, і вони дуже прості, розумні, приязні, чарівні істоти, а це вже неабияке досягнення.

У. Т.: У вас часто просять автографи у Британії?

– Та ні, не дуже. Буває хвилями. Я не зовсім розумію, чому. Може, коли я вдягаю капелюха, то стаю привабливіший.

У. Т.: І дівчата не бігають за вами по вулицях?

– Які там дівчата! Літні чоловіки! Але мені це приємно. Деколи трохи надокучає. У Лондоні всі вже звикли бачити довкола себе відомі обличчя. А як виїжджаєш кудись далі, буває незручно, коли заходиш і в людей щелепа падає. ■

БУМЕРАНГ ПОВЕРТАЄТЬСЯ

Австралія – країна фізкультурників і оптимістів

Автор:
Олександр
Карпенко,
Київ –
Мельбурн –
Сідней –
Аделаїда

Із перших кроків підсвідомо шукаєш екзотики: пальм, аборигенів із бумерангами, кенгуру тощо. Однак ця країна спочатку розчаровує якоюсь провінційністю і навіть європейськістю. Хоча згодом настає усвідомлення, що маєш справу з цілковито іншим світом. Можна, наприклад, їхати кілька годин Мельбурном чи Сіднеєм та бачити обабіч одно-двоповерхові житлові будинки, і лише в центрі місто підіймається до неба склобетонним фонтаном хмарочосів. Одноярусність забудови можна пояснити традицією, закладеною кількасот років тому. Австралія – країна мігрантів... Переселенці приїжджали сюди звідусіль у пошуках свободи й життєвого простору. Тож власний дім із клаптиком землі став

австралійською мрією. Кожен тутешній громадянин, який себе поважає, докладєє всіх зусиль, аби її досягти. Держава сприяє цьому, надаючи на купівлю чи спорудження житла порівняно дешеві кредити, які можна сплачувати 20 років і довше. У багатоквартирних будинках, які тут називають комішн хауз, або юніт, живуть лише щойно прибулі мігранти. До такого житла справжні австралійці ставляться з презирством.

МІЙ ДІМ – МОЯ ФОРТЕЦЯ

Оскільки першими переселенцями були англійці та ірландці, то й засади австралійського менталітету теж заклали вони. Одна з них: «Мій дім – моя фортеця». Утім, не нагадують будиночки Зеленого континенту ані серед-

ньовічних замків, ані палаців нових українців. Не оточені вони височеними парканами. Навпаки, стоять на дуже низьких фундаментах без будь-яких огорож. Прилегли ділянки з фасадного боку – справжні витвори декоративно-паркового мистецтва: на покошених смарагдових газонах – фантастичні композиції з каміння, різноколірних кущів, дерев, квітів. Планування всередині помешкань теж вельми оригінальне й сучасне. Одна зі стін обов'язково напівпрозора, зашклена, з рухомими пластиковими або дерев'яними рамами. Розсунувши їх, прямуєш у невеликий або ж, навпаки, досить просторий двір із басейном та садом, де ростуть екзотичні фруктові дерева. «Матиму цього року 19 бананів і два кіло помаранчів», – тішиться врожаєм своєї крихітної плантації українка, жителька Мельбуерна Тая Захар'як.

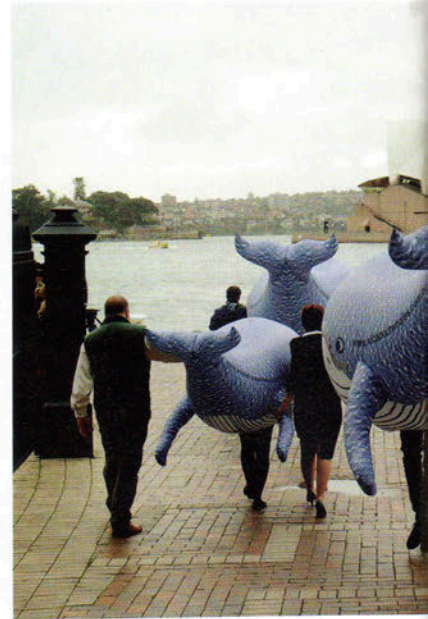

ФОТО: AP, REUTERS, УКРИНОРМ

Міжнародні телефонні розмови в Австралії за допомогою ТревелСімки: вихідний тариф – \$0,49/хв вхідний дзвінок – \$0/хв

Обійстя Богдана Прядуна, колишнього стоматолога, який вийшов на пенсію, розташоване на відлюдді, «серед степу широкого» за 20 км від Аделаїди й за 5 км від найближчого села (тауна). Тож будинок відрізняється від міського – просторіший, із кількома господарськими спорудами, обладнаний усіма зручностями цивілізації. І землі приблизно 30 соток. Пан Богдан показує густі сітки, якими вкриває фруктові дерева, захищаючи їх від птаства. Часті гості – змії, кенгуру та лисиці, але поводяться вони не агресивно.

Під ринвою даху я побачив там велику пластикову цистерну. Господар пояснив, що це система збору й очищення дощової води. Така існує в більшості будинків сільської місцевості. Інші джерела живлющої вологи в степу

практично відсутні. Тож якщо задовго немає опадів, її привозять.

Брак питної води – найбільша проблема п'ятого континенту. Її вирішують і в такий спосіб, як у садибі пана Прядуна, і за допомогою замських резервуарів для накопичення дощових стоків. На околицях Аделаїди стоять десятки велетенських цистерн, налитих до половини. Схожі споруди є навколо кожного міста. 11 років поспіль від 2000-го в країні лютувала посуха. Уряд мусив запровадити суворі правила водокористування. Щодня газети, радіо, телебачення подають інформацію про рівень заповнення накопичувальних систем. Коли я приїхав до цієї країни, він становив близько 48%. Аби подолати безводдя, в Мельбурні й Аделаїді почали зводити по-

тужні фабрики переробки морської води на питну.

ЦИВІЛІЗАЦІЙНА СУМІШ

У цій державі живуть представники понад ста народів: нащадки англійців та ірландців, чимало греків, італійців. Упродовж останніх 20 років побільшало корейців, в'єтнамців, китайців, малайців, тайців, індійців, пакистанців, афганців. Близько 30 тис. громадян визнають себе українцями. Утім, якщо поррахувати ще й тих, хто народився у змішаних шлюбах і асимілювався, набереться щонайменше півмільйона наших із вами земляків. Аборигени становлять лише близько 2% громадян держави – 300–350 тис. осіб. Попри соціальні та медичні заходи уряду, спрямовані на збереження корінного населення, його чисельність зменшується. Середня тривалість життя тубільця не перевищує 50 років. Науковці вважають причиною цього непристосованість організму до так званих благ цивілізації: шуму, нечистого повітря, води й приготованої в сучасний спосіб їжі. Чимало автохтонів Зеленого континенту, аби врятуватися від метушні великих міст, поселяються в горах, пустелях, лісах, де харчуються жуками та черв'яками, коріннями рослин і сирими плодами, як і до приходу колонізаторів. Однак більшість існує на соціальну допомогу держави або ж заробляє виготов-

КУЛЬТ ЗДОРОВ'Я

Тут панує культ спорту й здорового способу життя. Підтянуті, худорляві, високі – це громадяни ірландського й англійського походження, стрункі, але невеликого зросту – вихідці з Азії. Враження таке, ніби вся країна бігає підтюпцем, уприває на різноманітних тренажерах або гилить м'яча, схожого на дино, граючи в австралійський футбол. Бути витривалим, «накачаним», прудким, спритним тут престижно, круто. ЗМІ, соціальна реклама, школи та виші буквально нав'язують молоді фізкульт-ідеал поведінки, вільний від цигарки, наркотиків і алкоголю.

ФОРМУЛА РІВНОВАГИ

Найбільші австралійські міста Сідней і Мельбурн, при те, що наповнені мільйонами машин і людей, не тиснуть на психіку, не напружують її. Перехожі на тамешніх вулицях розслаблені, мовби коали, що об'їлися евкаліптового листа. Ідучи одне одному назустріч, жителі цих мегаполісів обов'язково підводять очі й посміхаються, а в громадському транспорті десять разів перепросять, ненароком вас зачепивши.

ленням та продажем речей традиційного побуту: декоративних бумерангів, посуду, килимів.

Мені на одному з базарів дісталися два гарні бумеранги. «Літають?» – засумнівався. Абориген ображено засопів, вихопив у мене один із них і запустив у небо. Люди, які за цим спостерігали, втиснувши голови у плечі, відступили подалі, але грізна зброя благополучно повернулася до рук торговця. Він довго показував мені, як її кидають, але всі мої спроби провалилися.

Нерідко на вулицях міст Австралії можна здибати тубільця, який грає на диджериду (довга крива розмальована труба, схожа на нашу трембіту) в супроводі синтезатора. Екзотичні звуки, зливаючись із сучасними, створюють неповторну музику.

ДЕ ПАЛЬМА З ДУБОМ ОБНЯЛАСЯ

В Австралії змішалися не лише народи, а й тварини та рослини з усього світу. У парках побачите, як пальма обіймається з дубом, евкالیпт цілується з березою, велетенський фікус про щось шепечеться із сосною. Тут прижилися практично всі види європейських дерев та кущів. Завдяки старанням українців ростуть навіть калина й верба. Влітку всі крони незалежно від походження зливаються воедино, нагадуючи зелену лавину. Проте восени стає помітно, що два її світи, тропічний та євро-

пейський, ідуть не в ногу, їхні серця б'ються не в такт. Одні дерева продовжують жити, інші засинають. Верховіття європейських – дуже схоже цієї пори на червоні, жовті, золоті вибухи, які розривають вічнозелені ма-

ВАРТО ПОБАЧИТИ

Національний музей Австралії в Канберрі має експозицію, присвячену соціальній історії континенту, людям та подіям, які сформували націю.

Блакитні гори – національний парк біля Сіднея. Тут можна погодувати з рук кенгуру й страуса, сфотографуватися з коалою або єхидною.

Аделаїда – місто, знане фестивалями (оперним, театральним, візуальних мистецтв, повітряних зміїв тощо), а також традиціями виноробства.

Великий Бар'єрний риф об'єднує понад 1 тис. островів, це кордон між шельфовою мілиною та океаном. Диво природи, внесене до списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

сиви міських парків та лісів. А за 200 км від Сіднея поблизу містечка Кутумба, в Голубих горах, я побачив незайману природу материка – правічні евкالیпти...

Австралійці деякий час тишилися з цієї мішанини, вважаючи свою природу найгостиннішою для представників фауни та флори інших континентів... Аж доки побачили інший бік міграції рослин і тварин – вона руйнує екологічний баланс, загрожує здоров'ю людей та сільському господарству. Українець за походженням, Павло Кравченко, який живе у місті Параматта поблизу Сіднея, – еколог за фахом. Тривалий час він працював у державній установі з відновлення екосистем. Тож і розповів, що впродовж кількох останніх століть до Австралії легально й нелегально прибули і прижилися там понад 1100 рослин-чужинців. Серед них – кілька сотень злісних бур'янів, із якими в благодатних умовах тропіків практично неможливо боротись ані в механічний, ані в хімічний спосіб. Кактус опунція, привезений із Мексики, з блискучою швидкістю поширився на площі понад 9 млн га, відтак для боротьби з ним уряд мусив створювати спеціальний державний комітет.

Хрестоматійний приклад шкоди від втручання в екосистему континенту – завезення з Європи 1859 року кролів. Навіть школярам в Україні відомо, що вухасті через кілька років, розмножившись до кількох сот мільйонів, перетворилися на стихійне лихо. Не знають тут, що робити з європейським кропом, яким кишать річки й озера. Від привезених іздалеку лисиць та диких котів теж біда – вони винищують коал.

Тому австралійський уряд узяв курс на відновлення традиційних екосистем, притаманних континентові. Коли гинуть від старості дуб, береза, каштан чи інше європейське дерево, їх місце займають представники місцевої флори. Тут заборонено вбивати автохтонні види тварин, навіть якщо ті загрожують життю чи шкодять господарству. Через митний кордон не те, що миша – навіть мікроб не проскочить. Закон у цій державі обминути практично неможливо. ■

ДЕ МИ, А ДЕ ЄВРОПА?

На мапі «Гете-Інститути у світі» Україна перебуває не в Європейському регіоні (за цим поділом туди, приміром, входять країни Балтії, Молдова й Туреччина), а в Східній Європі/Центральній Азії. Це відображає уявлення німців, адже у спілкуванні з ними й досі доводиться заново малювати кордони, пояснюючи місце нашої країни. Сприймаючи іноземну культурну політику й не маючи власної, важко пояснити, чому для нас важливо належати до свого континенту, а не залишатися в окремій пострадянській зоні. Але поки ми цього не розтлумачимо, Європа так і буде розділена на «Східну» та «Об'єднану». У відновленні її цілісності можна вбачати головний цивілізаційний виклик Україні. ■

Інна
Завгородня

БЕЗЗАХИСНЕ МИСТЕЦТВО

Не лише книжки є беззахисними в руках тих, хто їх читає. У Вероні – кілометрова черга охочих потерти статую Джульєтти за праву грудь, – мовляв, це до кохання. У Луврі – одвічна фотосесія на тему «Я і Джоконда». На Андріївському узвозі споглядала сцену, як пухка білявка забальзаківського віку для кадру вмостилася на коліна Михайлові Булгакову і, грайливо гигакаючи, поцілувала його в губи. Такий собі акт (без)духовного насильства. Пам'ятник, як і будь-яке зображення, так чи інакше уособлює частку духу людини. Не знаю, що сказав би Майстер, якби побачив цю колоритну сцену. Спалив би все написане, аби уникнути печальних наслідків слави? ■

Олена
Максименко

GENDERCIDE

Попри всі урядові заборони та заохочення, винищення дівчаток (gendercide) в Індії та Китаї завдяки поширенню УЗД поставлено практично на конвеєр. У віковій групі 15–24 роки на 100 юнок у Китаї припадає 110,2 юнака, а в Індії – 111,5. Тогорічний перепис у КНР показав, що чоловіків там уже на 34 млн більше, ніж жінок. Останніх просто банально не вистачає! В Індії поширена купівля дорослих дівчат, причому після народження сина їх іноді просто виганяють із дому. Доки в цих двох країнах практикуватимуть такі звичаї, вони залишатимуться для мене варварськими закутками світу, хай там як у них росте ВВП. ■

Дмитро
Губенко

Олександр
Михельсон

Богдан
Буткевич

В'ячеслав
Дарпінянц

**СКРОМНИЙ ВОРОГ
ДЕРЖАВИ**

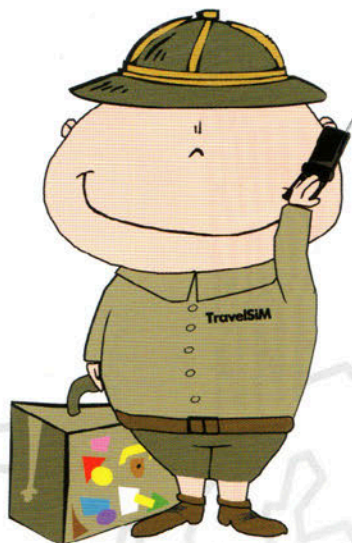
«Не треба натужно святкувати те, чого немає». Так нардеп від Партії регіонів, відомий «захисник» російської мови Вадим Колесніченко прокоментував рішення президента Януковича скасувати військовий парад до Дня Незалежності України. На думку регіонала, «незалежність нічого не принесла, тільки 20 років проїдалось те, що отримали від СРСР». Когось, імовірно, вразять нахабство й підлість цього, з дозволу сказати, народного обранця. А мене особисто вражає його і таких, як він, скромність. Адже, мабуть, лише через цю рису Колесніченко не сказав, хто саме «проїв» і «проїдає» те, що створено працею українців. Не хоче скромняга зайвий раз нагадувати ні про свою партію, ні про вірну їй армію чиновників. ■

УБИВСТВО ЗА 30 ГРН

Сучасний футбол давно нічого спільного не має зі справжнім спортом, перетворившись на комерційне шоу, іграшку олігархів та великих корпорацій. Глядач потрібен лише в якості споживача, що зайвий раз побачить рекламу кетчупу/банку/телевізора на майці футболіста. Неймовірно дратує існування клубів а-ля кийський «Арсенал», які не мають жодних традицій та прагнень, окрім бажання єдиного власника, Вадима Рабиновича, отримати землю в столиці нібито для нового стадіону. Відсутність реальних уболівальників на матчах вирішується просто – вербуванням в інтернеті студентів та школярів за 30 грн. Це мертвонароджене дитя викинуть, щойно набридне хазяїну, але самим своїм існуванням воно вбиває футбол. ■

ЕНЕРГЕТИКА МОМЕНТУ

Знайомство з містом буде поверховим, якщо не зустрінеться з ним уночі. Тільки-но настають сутінки, сірий Париж починає сяяти – подивіться на нього з пагорба Монмартр чи то з кораблика на Сені. Центральна частина законослухняного Мюнхена в п'ятницю об 11-й вечора нагадує Хрещатик після футболу – і порожніми пляшками, й акустикою, і правопорушеннями. Монако і вдень, і вночі залишається Монако, а нічний Фрітаун зайвий раз нагадує: не ходіть, малята, в Африку гуляти... Мандрівка пішки мостом Патона в Києві залишила неприємний осад. Світлі, але неосвітлені Печерські пагорби здалися темнішими за темряву, а знайомство з контурами фалічної жінки лише посилювало відчуття смутку. В країні з купою АЕС – енергокриза. ■

Покриття
191 країна, в мережах GSM та 3G

Взяв з собою за кордон
Свій мобільний телефон?
і ДЗВОНИТИ будеш всім?
Тоді для тебе ТревелСіМ!!

Безкоштовні вхідні
в 81 країні, в т.ч. Туреччина,
Єгипет та 43 країни Європи

Вихідні дзвінки в 131 країні
в межах \$0,29-\$1,00

Акційні ЄвроСМС з Європи \$0,15
Акційні ТурСМС з Туреччини \$0,29

Варіанти поповнення
всі можливі

Тревел Тариф: \$0,29 між
абонентами мережі ТревелСіМ
із 78 країн світу

Зручні послуги:
Передзвоніть Мені,
Переказ Коштів,
Локатор тощо

USA+Canada no problem!
пакет GSM-1900 з супер-тарифом:
вхідні \$0,00 вихідні \$0,45

Точки продажу
у всіх областях України
та в мережах партнерів

Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід	Країна перебування	Вихід \$	Вхід
Австрія	0,39	0,00	Кіпр	0,29	0,00	Туреччина	0,49	0,00
Австралія	0,49	0,00	Китай	0,75	0,00	Угорщина	0,59	0,00
Болгарія	0,75	0,20	Латвія, Литва	0,39	0,00	Франція	0,49	0,00
Велика Британія	0,39	0,00	Мальта	0,49	0,00	Хорватія	0,55	0,00
Греція	0,39	0,00	Німеччина	0,49	0,00	Чехія	0,55	0,00
Єгипет	0,55	0,00	Польща	0,39	0,00	Швейцарія	0,49	0,00
Іспанія	0,49	0,00	Росія	0,45	0,00	Швеція	0,39	0,00
Італія	0,49	0,00	Таїланд	0,85	0,25	Шрі-Ланка	0,69	0,00

довідка та інформація про точки продажу:
(044) 223-8008
w.TravelSiM.ua

КНИГИ УКРАЇНСЬКОЮ
ТА ІНОЗЕМНИМИ МОВАМИ
ПОДАРУНКОВІ ВИДАННЯ
ТА АЛЬБОМИ
МАПИ, АТЛАСИ, ПУТІВНИКИ
ДИТЯЧА ЛІТЕРАТУРА

ЧЕКАЄМО НА ВАС ЩОДНЯ З 9:00 ДО 21:00

МУЗИКА ТА КІНО
КАНЦТОВАРИ, ЛИСТІВКИ
МІСЦЯ ДЛЯ ЧИТАННЯ
ЛІТЕРАТУРНІ ЗАХОДИ
БЕЗКОШТОВНИЙ
ІНТЕРНЕТ (WI-FI)

САЙТ ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ: WWW.BOOK-YE.COM.UA
ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИН: WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP

К Н И Г А Р Н Я

М. КИЇВ

вул. Лисенка, 3 тел.: (044) 235-88-54, вул. Спаська, 5 тел.: (044) 351-13-38,
пр-т Повітрофлотський, 33/2 тел.: (044) 275-67-42, вул. Саксаганського, 107/47 тел.: (044) 383-61-49,
пр-т Маяковського, 43/2 тел.: (044) 383-61-41

М. ЛЬВІВ

пр-т Свободи, 7 тел.: (032) 272-85-74, вул. Січових Стрільців, 10 тел.: (044) 383-61-49

М. ХАРКІВ

вул. Сумська, 3 тел.: (057) 731-59-49

М. ІВАНО-ФРАНКІВСЬК

вул. Незалежності, 31 тел.: (0342) 72-25-02

М. ВІННИЦЯ

пр-т 50-річчя Перемоги, 26 тел.: (0432) 26-59-04

М. ТЕРНОПІЛЬ

вул. Валова, 7-9 тел.: (0352) 25-44-59

М. ВОЛОДИМИР-ВОЛИНСЬКИЙ

вул. Ковельська, 6 тел.: (03342) 2-19-57

www.book-ye.com.ua

І Н Т Е Р Н Е Т - М А Г А З И Н

WWW.BOOK-YE.COM.UA/SHOP